

Luftkrigsskolens skriftserie

Volum nr. 14 (juli 2005)

Luftforsvaret i Kongo 1960-64

Ståle Schirmer-Mikalsen (red.)

ISSN 1502-007X

Trondheim MIL
N-7004 TRONDHEIM

Publikasjon/report number	Sikkerhetsgradering/ Security classification	Antall sider / Number of pages
14	Ugradert	107
Tittel / Title		
Luftforsvaret i Kongo 1960-1964		
Forfatter / Author		
Ståle Schirmer-Mikalsen (red.)		
Indeks / Indexing terms		
På norsk:		
In English:		
a) Kongo	a) Congo	
b) Forente Nasjoner	b) United Nations	
c) ONUC	c) ONUC	
d) Fredsbevarende operasjoner	d) Peacekeeping missions	
e) Fredsopprettende operasjoner	e) Peacebuilding operations	
f) Internasjonale operasjoner	f) International operations	
g) Luftmakt	g) Air Power	
Abstract: During the Congo-crisis from 1960 to 1964, the Royal Norwegian Air Force (RNoAF) contributed with military troops and materiel. This was in support of the UN operation (ONUC) established through resolution 143 from the security council as a consequence of insurgencies following Congo's independence from Belgium. The RNoAF supported the mission mainly with transport assets and personnel. A Norwegian AAA battalion was also in operation for a short period. The transport assets and personnel maintained and operated both fixed wing aircraft and helicopters. This report contains four papers concerning the different aspects of the Norwegian contribution in Congo. The papers are written by cadets at the Royal Norwegian Air Force Academy.		

Om skriftserien og noen redaksjonelle bemerkninger

Luftkrigsskolens skriftserie så dagens lys høsten 1999, og har til hensikt å publisere stoff som kan bidra til å stimulere den akademiske debatten i Forsvaret og samfunnet for øvrig. Det foreligger ingen utgivelsesplan for skriftserien, men ambisjonen er å komme med tre til fire utgaver hvert år – det avhenger av tilgangen på interessant stoff.

Tidligere utgivelser kan bestilles fra Luftkrigsskolens bibliotek, men de er også tilgjengelige i PDF-format. For nærmere info, bruk oppgitte e-postadresse eller se våre hjemmesider hvor de kan lastes ned.

Karl Erik Haug

Førstelektor/redaktør

Adresse:

Luftkrigsskolens skriftserie

Luftkrigsskolen

Trondheim mil

7004 Trondheim

Karl.Haug@LKSK.MIL.NO

Alle synspunktene i disse arbeidene står for forfatterens regning, og kan således ikke tillegges Luftkrigsskolen eller Forsvaret.

Forord til volum 14 og 15 i Luftkrigsskolens skriftserie.

Luftforsvaret fylte 60 år i 2004. Samtidig ble foreløpig siste bind i Luftforsvarets historie (Bind 3) utgitt. Flere historiske prosjekter med deler av Luftforsvarets virksomhet som tema ferdigstilles eller er underveis.

Dette er gledelige nyheter for de av oss som har interesse for norsk forsvarshistorie og som har registrert at Luftforsvaret ikke har vært like flink til å ta vare på sin historie.

Det meste som er skrevet om norsk luftmaktshistorie til nå er fra andre verdenskrig. Naturlig nok vil mange si. Det ligger naturlig for de fleste å finne interesse i beretningene om heltene fra "krigen", som i vår virkelighetsoppfatning er den eneste vi har deltatt i. Det helt mot og de oppofrelser som norske flymannskaper og bakkepersonell oppviste den gang gjør oss stolte over å være en del av forsvarsgrenen som ennå huser de samme skvadronene. Det at Luftforsvaret ikke ble noen realitet før etter "Battle of Britain" og de verste prøvelsene var over, spiller egentlig ikke så stor rolle. Det gjør godt å identifisere seg med denne delen av "forhistorien", og krigsinnsatsen fikk jo avgjørende betydning for Luftforsvarets utforming senere. Både inventar, organisering og en del mannskaper ble med og dannet fundamentet for den nyopprettede forsvarsgrenen.

Luftforsvarets utvikling etter krigen har fått langt mindre fokus. De historiske beskrivelsene har som regel begrenset seg til utgivelser i forbindelse med jubileumsår. Få dypere studier har blitt foretatt. Dette skyldes delvis at erfaringsrapporter og samtidsnedtegnelser ikke har vært en prioritert oppgave innenfor Luftforsvaret, – kildene har manglet.

Vinteren 2003-2004 ble ideen om et historisk forskningsprosjekt rundt Luftforsvarets internasjonale bidrag unnfanget her ved Luftkrigsskolen. Det var i første rekke interessen blant lærekreftene ved skolen for operasjonene i Kongo fra 1960 til 64 som dro i gang det hele. Undertegnede var veileder for kadetter på KS 1 som skulle skrive semesteroppgave i Luftmakt og sikkerhetspolitikk. Ideen om historisk forskning ble kastet frem for kadettene, og flere ytret ønske om å skrive semesteroppgaver med fokus på Luftforsvarets historie. Interessen var såpass stor at vi fant ut at vi kunne dekke flere operasjoner enn kun den i Kongo. Libanon i 1958, og fra 1978-79 ble tatt med. I tillegg fantes det en eksisterende hovedoppgave ved LKSK om NORAIR i Bosnia fra 1993-96.

Det er knapt med skriftlig informasjon å få tak i fra disse operasjonene. Derfor ble det innledningsvis lagt ned et betydelig arbeid i å skaffe oversikt og kontakt med veteraner som tjenestegjorde i de ulike operasjonene. I forkant av, og under et symposium med et utvalg av disse veteranene på vinteren 2004, ble også en del kadetter fra KS 2/I med. Resultatet ble en ytterligere utvidelse av prosjektet. I utgangspunktet hadde vi satt oss som mål å dekke helikopterbidragene fra Luftforsvaret, men nå var luftvernets bidrag i Kongo også inne. Da vi hadde bestemt oss for å publisere disse arbeidene i skolens skriftserie, så ville det vært best med en full dekning i alle fall når det gjaldt Kongo. Derfor har Luftforsvarets transportflyvirksomhet i Kongo blitt dekket gjennom ytterligere en semesteroppgave inneværende år.

Av tematiske årsaker har vi valgt å fordele disse oppgavene på to utgaver i skriftserien:

- Volum 14: Luftforsvaret i Kongo fra 1960 til 1964
- Volum 15: Luftforsvarets helikopterengasjement i internasjonale operasjoner

Volum 14 inneholder fire oppgaver som dekker størsteparten av Luftforsvarets bidrag til ONUC i Kongo fra 1960 til 1964, samt noe billedmateriale.

Volum 15 inneholder et sammendrag av de norske helikopterbidragene i internasjonale operasjoner, samt et grovriss av utviklingen på helikoptersiden her hjemme forfattet av undertegnede. De andre artiklene er et utvalg av semester- og hovedoppgaver med internasjonale helikopteroperasjoner som fokus forfattet av kadettene her på skolen.

Kun nødvendig redaksjonell språkvask er foretatt. Kildebruk, tolkninger og konklusjoner er derfor subjektive, og tillegges de enkelte forfattere.

Hoveddelen av bildematerialet er fremskaffet via Per Einar Jansen. Jansen jobber for øvrig på oppdrag fra Luftkrigsskolen med en elektronisk database over historiske bilder fra Luftforsvarets totale virksomhet. Denne databasen med flere tusen høyoppløselige bilder håper vi å ferdigstille til allmenn bruk i løpet av vinteren 2005/2006.

Luftkrigsskolen ved Avdeling for luftmakt og teknologi håper med disse utgivelsene og billeddatabasen at flest mulig får et lite innblikk i verdifull Luftforsvarshistorie.

God lesning!

Ståle Schirmer-Mikalsen
Redaktør
ALMT/LKSK

Innholdsfortegnelse

Oppgaver:

Vika, Kenneth: ”*Luftforsvarets helikopteroperasjoner i Kongo*”, Semesteroppgave KS 1/I, Luftkrigsskolen 2004

Jarwson, Rune: ”*Luftvernartilleriets deltagelse i ONUC*”, Semesteroppgave KS 2/I, Luftkrigsskolen 2004

Kongshavn, Lina: ”*Fleksibilitet og innsatsvilje, norsk luftverndeltagelse i ONUC, Kongo 1963*”, Semesteroppgave KS 2/I, Luftkrigsskolen 2004

Gundersen, Espen K.: ”*Norsk transportflystøtte til ONUC fra 1960 til 1964*”, Semesteroppgave KS 1/I, Luftkrigsskolen 2005

Oversiktskart

Kongo 1960-1964

Organisasjonskart

ONUC i Kongo

Fotografier

Kongo 1960-1964

SEMESTEROPPGAVE

**Luftmakt og sikkerhetspolitikk
KS 1/I**

Luftforsvarets helikopteroperasjoner i Kongo

Kadett Kenneth Vika

April 04

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	2
1.1 Problemstilling	3
1.2 Avgrensning	3
1.3 Tilnærming	3
2 Metode / kildekritikk	4
3 Bakgrunn	6
4 Drøfting	8
4.1 I Norge.....	9
4.1.1 Rekruttering av personell	9
4.1.2 Materiell	11
4.1.3 Trening	11
4.2 I Kongo.....	12
4.2.1 Organisering	13
4.2.2 Økonomiske forhold.....	14
4.2.3 Oppdrag	15
4.2.4 Bakkebasert støtte	16
4.2.5 Punktum	17
4.3 Vurdering	19
5 Konklusjon	22
6 Kilder.....	23
7 Vedlegg	25
7.1 Personelliste	25
7.2 Tekniske data.....	26
7.2.1 H-19D (Sikorsky 55).....	26
7.2.2 H-13 (Bell 47G)	26
7.3 Ordliste	26

1 Innledning

Da FN gikk inn i Bosnia i 1992 var det på ingen måte første gangen FN intervenerte i en stats indre anliggende. I Kongo-konflikten fra 1960 til 1964 var FN engasjert i den til da største FN-operasjonen, både med tanke på oppdragets størrelse, operasjonsområdets utstrekning, og personellets innsats, da mer enn 70 000 soldater fra 38¹ land deltok.

Kongo hadde ikke bare en intern konflikt, men var også en satellittstat i et stormaktspill, hvor ulovlig våpenhjelp og amerikanske og sovjetiske agenter kun var noen av spillbrikkene.

Dessuten var landet uoverskuelig; ikke bare var dets areal på 2 250 000 km² større enn de fem nordiske landene samt Tyskland, Frankrike og Spania til sammen, men alle de ulike partene i konflikten, det hyppig skiftende lederskapet og den ugjestmilde naturen var med på å gjøre forholdene vanskelige for FNs håndhevere.

Inn i dette ukjente landet ble de fire norske offiserene Sigurd Lambrecht, Willy Bergerud, Knut Martinsen og Sigurd Axelsen sendt den 25. juli 1960. De var helikopterpiloter, utrustet med full vinterbekledning, og forhåpentligvis klare for å drive fredsbevaring i et land fjernt fra Norge, både i beliggenhet og kultur.

Beklageligvis finnes det veldig lite dokumentasjon angående Norges helikopterbidrag i Kongo. Hvorvidt de norske flygerne var klare for oppdraget sitt, hvordan oppdraget ble løst, og hvilke erfaringer som ble gjort, er ved første øyekast ikke noe sted å oppdrive. Da flere av veteranene er døde i dag, og de gjenlevende begynner å bli gamle, synes jeg det er på høy tid å skrive en oppgave om nettopp Norges helikopterengasjement i Kongo.

Helikopteroperasjoner i Afrika er vel så aktuelt den dag i dag. Et norsk detasjement i Sudan sommeren 2004 ble tidligere diskutert, selv om dette måtte vike til fordel for et nytt oppdrag i Kosovo. De lærdommene vi har gjort oss i tidligere oppdrag i Afrika er i så måte viktige å ta vare på.

¹ Sköld, Nils: "Med FN i Kongo", PROBUS forlag, (Västervik 1994), side 12

1.1 Problemstilling

Jeg ønsker å besvare følgende problemstilling:

”Var Luftforsvaret mission capable til å utføre sine helikopteroppdrag i Kongo?”

Med *mission capable* mener jeg det at Luftforsvarets personell på helikoptersiden var godt nok trent, utstyrt, forberedt og i stand til å delta i den operasjonen de sto ovenfor i Kongo. Mission capable er et uttrykk som Luftforsvaret bruker nå i dag, men som ikke var i bruk i tiden rundt Kongo-operasjonen.

1.2 Avgrensning

I denne problemstillingen mener jeg det i grove trekk er to faktorer jeg er nødt til å finne ut av. Den ene er hva som ble gjort i Norge forut for, i løpet av, og etter operasjonen i Kongo. Den andre er hvordan oppdragene faktisk ble løst i Kongo. Inn under her vil jeg hovedsaklig gå inn på våre operasjoner i Leopoldville og Katanga, selv om vi hadde personell i alle provinsene av Kongo. Dette gjør jeg fordi jeg mener disse provinsene er de mest sentrale for helikopteroperasjonene. Jeg kommer ikke til å drøfte resultatet av innsatsen til FN i forhold til målsetningene, og heller ikke hvordan situasjonen i Kongo ble etter at FN styrkene gikk ut.

1.3 Tilnærming

Etter redegjørelse for metode, beskriver jeg Kongo med bakgrunnsinformasjon om landet og om konflikten. Etter bakgrunnsinformasjonen kommer hoveddelen av oppgaven, der jeg drøfter problemstillingen. Drøftingen er bygget opp ved at jeg først legger frem den informasjonen jeg har kommet frem til ut i fra litteraturstudier og intervjuer er relevant for å finne ut hvorvidt Luftforsvaret var ”mission capable” for helikopteroperasjonene. Dette gjør jeg for da å forsøke å bevare en del av denne kunnskapen for ettertiden. Jeg vil så gjøre mine personlige betraktninger og refleksjoner rundt de tidligere beskrevne elementene, før jeg i konklusjonen besvarer problemstillingen.

2 Metode / kildekritikk

Det er en kjensgjerning at det foreligger svært lite dokumentasjon om Norges bidrag i Kongo. Da jeg tok til med oppgaven fantes det noen bøker som var aktuelle å benytte som kildelitteratur. Beklageligvis er dette bøker som kanskje ikke sier så mye om den lærdommen vi gjorde oss, og etter å ha lest andre dokumenter om Norges bidrag, fant jeg ut av at det er de samme bøkene som blir brukt som kildelitteratur hver gang. Jeg mente det sto for lite i disse bøkene, og siden veteraner fra Kongo fortsatt er i live, ønsket jeg å benytte meg av disse kildene før de går bort, for å kunne ta vare på de erfaringene de sitter med for ettertiden. Jeg bestemte meg derfor for å basere denne oppgaven på intervjuer av tidligere veteraner, og med de tidligere omtalte bøkene, stortingsproposisjoner og andre offentlige dokumenter, til å støtte opp om intervjuene. Jeg vil med andre ord basere oppgaven på en kvalitativ studie underbygget med en litteraturstudie.

Dette innebærer selvsagt noen komplikasjoner. Det er i dag over førti år siden FN gikk inn i Kongo, og som mange av veteranene selv påpeker; hukommelsen er ikke slik den en gang var. Noen detaljer kan være glemt, mens noen historier veteranene forteller kan kanskje være ”skrøner” som har blitt til sannheter. Noe av problematikken knyttet til bruken av intervju som grunnlag for innhenting av informasjon er nettopp det at enkeltpersoners meninger farger det inntrykket jeg som intervjuer får. For å unngå feilaktige opplysninger har jeg derfor stilt de samme spørsmålene til forskjellige veteraner for å bekrefte eller avkrefte informasjon. Ved å gjøre dette mener jeg at jeg med rette kan konstatere at det materialet jeg har fått inn er korrekt, selv om man jo aldri kan være 100% sikker.

Innsamlingen av kildemateriale har jeg utført i samarbeid med kadett Helge Øglænd. Dette har vært en nødvendighet da ressursene har vært for knappe til at én person har kunnet gjøre dette alene. Samarbeidet har hjulpet oss å få samlet inn en større mengde informasjon enn hva vi ville klart alene, men ikke minst gjort analysen av informasjonen mye lettere, da vi har måttet søke igjennom alt fra flere årganger av Stavanger Aftenblad til stortingsproposisjoner og -meldinger. Skrivningen av selve oppgaven har vi derimot utført hver for oss, selv om vi har basert oss på de samme kildene, og vil da kunne risikere å skrive to relativt like oppgaver.

Intervjuene har blitt utført både ved hjelp av e-post, telefon og personlige møter. E-post har vist seg å være mest nyttig med tanke på å få svar på spesifikke spørsmål, mens samtaler på

telefon og i møter har gitt meg et større overblikk over situasjonen og vist meg sider ved konflikten jeg ikke var klar over på forhånd. Luftmaktsavdelingen på Luftkrigsskolen arrangerte et møte hvor det deltok to veteraner fra Kongo, en veteran fra Libanon '58, sammen med ni kadetter og ansatte ved skolen. Dette var en fin arena for å utveksle informasjon, selv om det store antallet av deltakere muligens begrenset utbyttet hver enkelt person fikk av møtet. Derfor intervjuet kadett Øglænd både Sigurd Torp og Per Tjetland hjemme hos Tjetland helgen etter, for at vi skulle få mer opplysninger om ONUC generelt, og helikopteroperasjonene spesielt.

Parallelt med kadett Øglænd og min oppgave om Kongo, skriver også Per Einar Jansen og Svein Duvsete hver sin bok om Luftforsvarets historie i etterkrigstiden, noe som har vært til gjensidig hjelp da vi har kunnet støtte hverandre med kildemateriale.

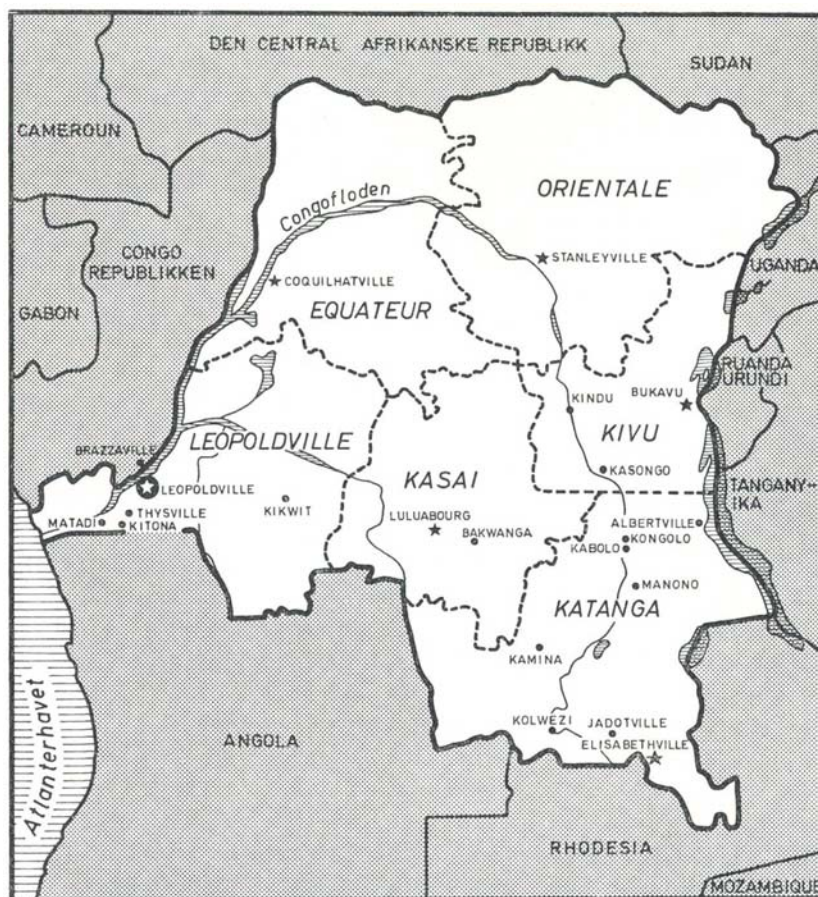
For at oppgaven skulle bli så valid som mulig, har den vært til gjennomlesing av veteranen Sigurd Torp. Han hevdet at jeg har fremstilt operasjonen riktig, og med dette mener jeg at jeg kan konstatere at oppgaven stort sett er korrekt. Selvsagt burde oppgaven ha vært gjennomlest av flere personer, samt veteraner som ikke har bidratt med intervjuer, men dette har jeg ikke fått tid til.

3 Bakgrunn

Detaljer omkring Kongos² historie før Dr. Stanley & Dr. Livingstone begynte å utforske området på midten av 1800-tallet er uklare. Berlin-konferansen i 1884/85 anerkjente Kongo

som den belgiske Kong Leopold II sin private eiendom, og landet forble det frem til 1908, da den belgiske kongen måtte gi etter for internasjonalt press og gjøre om Kongo til en belgisk koloni. I forhold til andre Afrikanske kolonier hadde kongolesere bedre mat, bosteder og helsetjenester. Belgierne hadde satt opp sykestuer, kirker og skoler i alle byer av en viss størrelse, og mot slutten av 50-tallet fikk de aller fleste barn grunnleggende skolegang.

Videregående skolegang var det derimot bare 10 000 som fikk, av en befolkning på 14 000 000.³

Den demokratiske republikken Kongo grenset i vest til republikken Kongo. Vi ser de store provinsene i Kongo: Leopoldville (nå Bandududa), Kasai, Katanga, Kivu, Orientale og Equateur. (Kristiansen, Rolf: "Norsk Militær innsats for De Forente Nasjoner")

Kongo var og er ressursmessig et meget rikt land. Under kolonialtiden forsynte Belgia seg med både gummi, palmeolje, kobber og diamanter. Belgia så det på sin oppgave å sivilisere Kongo, og de la inn ressurser på å effektivisere kongolesernes metoder i primærnæringen. Etter som kongolesere var blitt tilstrekkelig opplært av belgierne, fikk de utstedt et spesielt

² Kongo, som jeg vil referere til i denne oppgaven, er det som i dag heter den demokratiske republikken Kongo. Før frigjøringen i 1960 ble landet kalt Belgisk Kongo, i motsetning til nabolandet i vest, Fransk Kongo (Brazzaville-Kongo). Etter frigjøringen ble landet kalt den demokratiske republikken Kongo, som det også gjør i dag, men landet het Zaire mellom 1971 og 1997.

³ Dette kapitlet er i sin helhet basert på kapittel 2 og 3 i Nils Skölds bok "Med FN i Kongo", med kryssjekking av detaljer opp i mot heftet "ONUC 1960-1964, FN-operasjonen i Congo" av Lars Reiersmark.

legitimasjonskort, et såkalt "Carte d'immatriculation". Med dette kortet fikk kongoleserne de samme rettighetene som de hvite. I 1956 hadde likevel kun 120 personer dette kortet.

Ansvarlig for å opprettholde lov og orden i Kongo var den nasjonale sikkerhetsstyrken, Force Publique. Denne styrken var sammensatt av 24 000 kongolesiske soldater og underbefal, samt 1100 belgiske offiserer. Det var ingen kongolesere i offiserskorpset da ingen kongolesere ble utdannet i offisersyrket.

Politiske partier begynte å bli dannet mot slutten av 1950-tallet, og interessen blant den svarte befolkningen i Kongo ble da også større for å frigjøre seg fra Belgia. Både Patrice Lumumba (MNC⁴) og Moise Tshombe (Conakat-partiet), senere sentrale aktører i Kongo-konflikten, vokste frem i lyset i på denne tiden. En rekke uroligheter førte til at Belgia i januar 1959 la frem en plan for Kongos frigjøring, og lovet frie valg til kommunale og territoriale forsamlinger.

Selv om denne lovnaden ble godt mottatt i starten, begynte Kongoleserne etter hvert å tvile på Belgiernes virkelige hensikter. Anti-europeiske demonstrasjoner ble avløst av blodige sammenstøt mellom rivaliserende stammer, og den eneste måten Belgia tilsynelatende kunne kontrollere situasjonen på, var ved bruk av vold. Belgiernes planer om en gradvis progresjon mot full frihet i Kongo ble møtt med krav om umiddelbar frihet fra de kongolesiske lederne.

Allmenne valg ble avholdt i mai 1960, og Lumumbas parti MNC ble representert i alle provinser utenom Katanga. Etter lange forhandlinger ble Kasavubu valgt til president og Lumumba til statsminister og forsvarsminister. Den 30. juni 1960 ble Kongo selvstendig. Fra da var soldatene i Force Publique svært misfornøyd med at det kun var belgiske offiserer i sikkerhetsstyrken, de gjennomgikk derfor et mytteri hvor alt belgisk befal ble sparket, og styrken byttet navn til Armée Nationale Congolaise (ANC).

Belgiske fallskjermssoldater ble 11. juli satt inn i flere byer i Katanga-provinsen. Ryktene om dette skapte panikk rundt om i hele landet. Katanga sto for mer enn halvparten av Kongos inntekter, og rett etter de belgiske soldatene hadde inntatt Katanga ble provinsen erklært selvstendig av Katangas leder Moise Tshombe. President Kasavubu og statsminister

⁴ Mouvement National Congolais

Lumumba anså Katangas løsrivelse som et resultat av belgisk våpenhjelp til provinsen, og de søkte derfor FN om hjelp den 12. juli etter anbefalinger fra USAs ambassadør.

Natt til 14. juli 1960 ble FNs resolusjon 143 av 1960 forhandlet frem⁵, hvor Belgia ble bedt om å trekke seg ut fra Kongo, og militær assistanse blir autorisert brukt for å hjelpe myndighetene i Kongo med å opprettholde ro og orden, frem til de nasjonale sikkerhetsstyrkene kan greie det selv. Med dette var opprettelsen av Opération des Nations Unies au Congo (ONUC) et faktum.

4 Drøfting

Generalsekretær i FN, Dag Hammarskjöld, forespurte den 16. juli 1960 om Norge umiddelbart kunne stille styrker til deltakelse i ONUC. Han var ute etter flygere, og da spesielt helikopterflygere, men også flymekanikere og lette rekognoseringsfly var aktuelt. Forsvarsdepartementet og Luftforsvarets Overkommando drøftet saken, og de kom frem til at Luftforsvaret kunne sende 16 mann og to lette rekognoseringsfly uten at dette ville degradere norsk beredskap nevneverdig.⁶

Saken ble videre behandlet i statsråd, og Forsvarsdepartementet ble gitt følgende fullmakt 20. juli 1960:

”Forsvarsdepartementet gis fullmakt til å stille til rådighet for FN-styrken i Kongo inntil 16 flygere og mekanikere samt 2 rekognoseringsfly til utgangen av 1960. Forsvarsdepartementet gis fullmakt til å inngå avtale med vedkommende svenske myndigheter om å nytte et av Luftforsvarets transportfly av typen C-119 til frakt av forsyninger m.m. til den svenske FN-styrken i Kongo.”⁷

Med dette som grunnlag dro fire Otterflygere, fire mekanikere, og en liaisonoffiser; major Riegels, fra Fornebu den 20. juli 1960 med en norsk C-119⁸. Før de fløy mot hovedstaden i Kongo, Leopoldville, mellomlandet de i Sverige og plukket opp sjefen for den svenske flygestyrken, kaptein Sven-Erik Everstål, sammen med 13 av hans menn og noen tolker⁹. Noen dager etter, den 25. juli, reiste også de fire tidligere omtalte helikopterflygerne, samt tre

⁵ Godkjent med 8 stemmer for, mot 3 som avsto fra å stemme. (Det var kun 11 medlemmer i sikkerhetsrådet frem til 1965)

⁶ St. meld. Nr. 8 (1960-1961)

⁷ Kgl. Resolusjon av 20. juli 1960

⁸ St. meld. Nr. 8 (1960-1961)

⁹ Sköld, side 47

mekanikere, med DC-6B fra Malmø med Leopoldville som destinasjon. Dette var Luftforsvarets bidrag i juli måned 1960, henholdsvis bare fire og ni dager etter forespørselen fra FNs generalsekretær nådde Norge.

Det vi ser konturene av allerede under opptaktene til Norges deltakelse i ONUC, er at dette ville bli et engasjement preget av omfattende samarbeid mellom mange nasjoner. Derfor må jeg ta hensyn til dette i min behandling av problemstillingen. Jeg kan ikke se på de norske helikopterstyrkene isolert sett, men må også vurdere de andre norske flystyrkene, samarbeidet med andre nasjoner, og hvorvidt det skulle vise seg at FN generelt var klar for misjonen. Selvsagt vil jeg hovedsaklig konsentrere meg om de norske styrkene, men da jeg gjenkjenner at Norge på lik linje med de andre landene har et ansvar for operasjonen, kommer jeg også til å se på områder som norske offiserer ikke nødvendigvis hadde kommandomyndighet over.

4.1 I Norge

4.1.1 Rekruttering av personell

Det var spesielt helikopterpersonell Hammarskjöld var ute etter da han anmodet Norge om å sende styrker til Kongo. Helikopter kunne tross alt lande stort sett over alt, i motsetning til C-119 og C-47, fly som krevde rullebaner med større lengder og bedre beskaffenhet enn hva som ofte fantes i Kongo. Beklageligvis var tilgangen på helikopterpersonell liten i Norge. De som var igjen i Norge ble benyttet til flyging av redningsoppdrag. Dette viste seg da FN den 8. september 1960 anmodet om at Norge sendte ytterligere ni helikopterpersonell, og Luftforsvaret så seg nødt til å avslå denne henstillingen¹⁰. Dette behovet førte til at også sivile helikopterpiloter ble engasjert i Kongo-oppdraget. En av disse var Bjarne Hammer, som opprinnelig fløy i Helikopterservice¹¹.

Det store behovet for flygere førte også til at erfaringsnivået på de pilotene som kom fra Luftforsvaret varierte. De første fire helikopterflygerne Norge sendte var relativt erfarne. Sigurd Torp hadde fløyet H-13 og H-19 i vel to år før han dro¹², mens Roy Estenstad, som var i Kongo mellom september 1961 til juni 1962, hadde 50 minutter som fartøysjef på H-19, og sier han følte seg totalt uforberedt på det som skulle vise seg å møte ham¹³.

¹⁰ St. meld. Nr 8 (1960-1961)

¹¹ Telefonsamtale med Willy Bergerud, 19. januar 2004

¹² E-post fra Sigurd Torp, 16. januar 2004

¹³ Telefonsamtale med Roy Estenstad, 15. mars 2004

Det fantes ingen fast kontraktsordning for hvordan personell skulle bli rekruttert til internasjonal tjeneste, og dette førte sågar til at Luftforsvaret måtte lete etter frivillige i avdelingene. Etter at Norge ble anmodet om å sende styrker til Kongo, sendte derfor Luftforsvaret ut 18. juli 1960 en oppfordring til flygere og mekanikere om å skrive seg på en frivillighetsliste¹⁴. Dette var på ingen måte noen formell kontrakt mellom den enkelte mann og Luftforsvaret, men rett og slett en metode for at Luftforsvaret skulle se hvilke personer som var disponible. En slik kontrakt ble heller ikke skrevet og benyttet senere i operasjonen. Det var likevel en generell oppfatning om at flybesetningsmedlemmene skulle være der i ca. et halvt år; noen var der så lenge, mens andre var der lengre¹⁵, noe som fremgår av personellisten¹⁶.

Norske myndigheter fastslo at befal som tjenestegjorde i Kongo skulle få lønn og tillegg etter norsk regulativ, og i tillegg 10 dollar om dagen. Dette var likevel ikke noe det første personellet som dro ned fikk greie på. Betingelsene for operasjonen var uklare, og som Sigurd Torp, en av de fire første helikopterflygerne Norge sendte, sa:

*”Det var meget lite vi fikk rede på. Jeg meldte min interesse for å reise, og et par dager etter ble jeg vekket kl. 0430 om morgenen og ble i all hast sent til Fornebu”*¹⁷

Personell som dro senere var derimot informert om de økonomiske forholdene, og kombinert med spenningen en slik misjon fører med seg, var dette hovedmotivationskilden for mange av de som dro¹⁸.

For å dekke behovet av helikopterflygere iverksatte Luftforsvaret konvertering av personell fra andre flytyper, samt full utdanning av flygere i USA. Luftforsvaret prøvde også å iverksette kortere beordringsperioder enn de vanlige seks månedene, men dette ble ikke godkjent av FN. Problemet med å etterfylle avløsere ble etter hvert et så stort problem for Luftforsvaret, at om ONUC hadde vart lengre, måtte Luftforsvaret ha oppgitt sine

¹⁴ Stavanger Aftenblad, 19. juli 1960

¹⁵ Telefonsamtaler med Willy Bergerud og Roy Estenstad, 15. mars 2004

¹⁶ Personellisten er vedlagt i kapittel 7.1

¹⁷ E-post fra Sigurd Torp, 16. januar 2004

¹⁸ Intervju med Arne Strand og Willy Gudmundsen, 18. mars, 2004

forpliktelser ovenfor FN med tanke på helikopterpiloter¹⁹. Personellet som skulle bli byttet ut måtte ofte faktisk dra til Norge og rullere der, for at nødvendig beredskap skulle være opprettholdt på nasjonal basis.

4.1.2 Materiell

Når det gjaldt helikopter, var Luftforsvaret relativt godt utstyrt, med tanke på den tidens standard. Helikoptrene vi opererte var Bell 47 (H-13) og Sikorsky 55 (H-19). Helikoptrene ble imidlertid ikke sendt til Kongo slik C-119 og Otter ble, og dette skyldes rett og slett at de var såpass viktige i den redningstjenesten de gjorde i Norge til at de ikke kunne bli tatt ut av tjeneste. Det var hovedsaklig H-13 og H-19 som ble brukt i Kongo også, noe som gjorde at norske piloter generelt sett var forberedt på den flytypen de skulle fly.

Av personlig utstyr fikk personellet som skulle dra til Kongo kakiuniform, vinterfrakk, samt en Luger med ammunisjon²⁰. Mannskapene fant ganske raskt ut at vinterfrakken strengt tatt ikke var nødvendig, så mange sendte den like godt tilbake med flyet til Norge etter ankomst i Kongo²¹. Forøvrig bør det nevnes at Lugereren de norske styrkene fikk utlevert måtte gjemmes under transport gjennom Europa på vei til Kongo, da mange ikke hadde bæretillatelse på dette våpenet.²²

4.1.3 Trening

I motsetning til jagerfly, som var inndelt i skvadroner, ble helikopter inndelt i såkalte støttevinger sammen med fixedwing fly som Otter, Beaver, Norseman og Safir her hjemme i Norge. Disse var stasjonert på Ørland, Sola, Rygge og i Bodø. Av helikopter hadde Bodø og Ørland H-13 og H-19D, mens Sola og Rygge kun hadde H-13. Flesteparten av helikopterflygerne kom likevel fra jagerflymiljøet, da alle flyelever først ble utdannet på jager før de eventuelt fikk konvertere til helikopter.²³

Det var lite mentale forberedelser før avreise. For det første personellet som dro kan selvfølgelig dette forsvares med den korte tidsfristen de hadde. Likevel ble heller ikke personell som dro senere, som Jens Erik Normann i 1963, flere år etter at de første nordmennene nådde Kongo, informert om konflikten.

¹⁹ Josefsen, Arvid: ”Norsk FN-engasjement i Kongo”, hovedoppgave Luftkrigsskolen 1996, side 27 og 28

²⁰ Intervju med Arne Strand 18. mars 2004

²¹ Intervju med Willy Gudmundsen, 18. mars 2004

²² Intervju med Arne Strand, 18. mars 2004

²³ E-post fra Sigurd Torp, 11. januar 2004

”Du skal til Kongo for å fly helikopter’. Det er alt man har brydd seg om å fortelle meg. Ingen har briefet meg om hva konflikten går ut på, og hvem FN i tilfelle er på parti med. Hva er FNs oppgave? [...] Ikke en eneste stensil har Flyvåpenet vist meg, med en sammenfatning av de erfaringer som er gjort siden nordmenn rykket inn for første gang for lenge siden.”²⁴

For personellet som skulle dra ut ble det ikke holdt noen form for kurs i problematikken rundt Kongo, verken om Kongos kultur og historie, eller om FNs rolle og oppdrag. Alt Normann ble fortalt var at han skulle ”til Kongo og fly helikopter”. Nordmann hevder således at det var utbredt rasisme blant det norske personellet, noe som kunne vært forebygget av mer informasjon om kulturforskjellen mellom Norge og Kongo. Noen form for mentale forberedelser etter samtale med psykolog var det heller ikke snakk om. Også Sigurd Torp mente at det ble gitt lite opplysninger i forkant:

”Her var også opplysninger om oppdraget meget sparsomme. [...] Regner med at Luftforsvaret heller ikke var særlig orientert.”²⁵

Da nordmennene kom hjem igjen etter operasjonen, fantes det ingen form for system for å ta vare på erfaringer og personellet selv. Det Willy Bergerud husker på fra hjemkomsten sin var en avisoverskrift hvor det sto ”hjem til Norge for å drikke melk”. Det var nemlig seks måneder siden han hadde drukket melk sist²⁶. Noen form for psykologisk oppfølging fantes dog ikke. Selv sier Bergerud at han ikke opplevde noen seinskader, selv om opplevelsene i Kongo ofte var tøffe. Erfaringer som hver enkelt mann kom hjem med, ble ikke tatt vare på²⁷, og dermed fikk heller ikke nytt mannskap på vei til Kongo ta del i disse erfaringene²⁸.

4.2 I Kongo

ONUC pleier generelt sett å bli delt inn i fire tidsbestemte faser, ettersom de politiske forutsetningene forandret seg²⁹. Jeg ønsker likevel ikke å dele inn helikopterengasjementet

²⁴ Normann, Jens Erik: *”Hvit slave blant svarte”*, Gyldendal norsk forlag, (Oslo 1972), side 27

²⁵ E-post fra Sigurd Torp, 16. januar 2004

²⁶ Telefonsamtale med Willy Bergerud, 19. januar 2004

²⁷ Ibid

²⁸ Normann, side 24

²⁹ Disse er: 1. Bortføring av de belgiske styrkene, samt opprettelse av lov og orden, 2. Konstituell krise, 3. Katangas utbrytning opphører, 4. Konsolidering av den kongolesiske statsledelsen (Sköld, side 36)

inn i tidsbestemte faser, imidlertid kommer jeg i store deler kommer til å fokusere på den første tiden vi var i Kongo. Det var nemlig denne tiden jeg mener det skjedde mest utvikling i forbindelse med opprettelsen av de forskjellige avdelingene, og dermed også størst utfordring for Luftforsvaret.

4.2.1 Organisering

Da flyet med major Riegels som lettet fra Fornebu den 20. juli 1960 endelig landet på N'Djili-flyplassen utenfor Leopoldville, var ingenting gjort for å forberede deres ankomst. De ble ikke møtt av noen sjefer, heller ikke hadde de fått tildelt noen forlegninger å sove i. Kompaniet som overvåket flyplassen lot dem likevel få bo hos seg³⁰. Problematikken rundt hvor flypersonellet skulle sove ble løst etter noen dager, og de ble da forlagt i et villaområde forlatt av belgierne³¹.

Meget lite var blitt gjort av organisering før avreise. Staben i Leopoldville med generalmajor Carl von Horn i spissen hadde en formidabel oppgave foran seg når det gjaldt å informere sine undergitte, da det fantes liten etterretningsinformasjon i starten av operasjonen. Alt de kunne gjøre var å anbefale sine undergitte om å glemme alt de hadde lært om normale ordreveier, og heller stole på sine egne ressurser og sunne fornuft. Sjefer på lavere nivå var helt og holdent underlagt seg selv, hadde lite eller intet sambandsutstyr, og måtte således improvisere opprettelsen av sine avdelinger³².

Major Riegels hjalp etter ankomst i Leopoldville svenskene kaptein Everstål og major Ingemar Wilander med opprettelsen og organiseringen av den første støttevingen på N'Dolo-flyplassen utenfor Leopoldville, Air Transport Base (ATB) N'Dolo³³. Svenskene hadde stor nytte av nordmannens kunnskaper, og han kunne hjelpe dem slik at organiseringen ble gjort i henhold til NATO-standard. Svenskene satte stor pris på de erfaringene Norge hadde innenfor samarbeidet i NATO³⁴.

ATB N'Dolo ble organisert i en administrativ, en fly-, og en teknisk avdeling. Flyavdelingen ble ledet av kaptein Robert Gustafsson og bestod av tre avdelinger, en med DC-3, en med

³⁰ Sköld, side 55

³¹ Telefonsamtale med Willy Bergerud, 15. mars 2004

³² Sköld, side 43

³³ Sköld, side 56

³⁴ Sköld, side 55

lette fly, og også en avdeling med helikopter³⁵. Helikoptrene ble kun fløyet av nordmenn, dansker og svensker. Dette var i hovedsak amerikanske H-13 og H-19³⁶, og alt fra instruksjonsbøker, reservedeler og headsets hadde blitt overlevert til Everstål. I tillegg til dette ble en Alouette det norske helikopterpersonellet³⁷ fant i bushen utenfor Thysville også underlagt avdelingen, før den senere ble overført til Kamina.

Selv om helikopterpersonellet var underlagt en bestemt avdeling, ble de flyttet rundt til de stedene i området det var behov for dem, sammen med det nødvendige antall helikopter. Det var heller ikke fastsatt at det norske personellet skulle bruke faste maskiner. Hovedregelen var likevel at ordre kom fra hovedbasene i byene Leopoldville og Elisabethville.

4.2.2 Økonomiske forhold

Som tidligere nevnt kjente ikke det første personellet til de økonomiske betingelsene da de dro. Først etter en ukes tid fikk de avklart lønnen sin³⁸. Den regulære lønnen ble satt inn på deres norske konto som normalt, og selv fikk de tillegget på 10 dollar om dagen i kostpenger. De av flygerne som fløy mye uti bushen levde ofte på amerikanske stridsrasjoner, noe som førte til at mange klarte å spare opp en del penger. Sigurd Torp fortalte at han klarte å spare rundt 11 000 kroner på et halvt år. Dette tilsvarte en hel årslønn³⁹.

Da nordmennene kom hjem igjen, leverte de loggboken til avdelingen sin, og fikk utbetalt det flytimetillegget de hadde krav på i henhold til gjeldende regulativ. Her var det en forskjell på nordmenn og svensker. Svenskene fikk fast lønn uansett hvor mye de fløy, og dette førte selvfølgelig til at det var forskjell på hvor ivrige nordmennene og svenskene var på å fly. Skal vi tro Jens Erik Nordmann ga svenskene ”*fasan i om de flyr eller ikke, for de har samme betaling uansett*”⁴⁰.

³⁵ Sköld, side 56

³⁶ E-post fra Sigurd Torp, 16. januar 2004

³⁷ Flere nordmenn hevder å ha funnet Alouetten, og da historiene ikke stemmer overens, kan jeg ikke skrive noen navn på personen som fant helikoptret. Dette er et typisk eksempel på ”skrøner” som har blitt til realiteter. Jeg anser det likevel for meget sannsynlig at maskinen ble funnet av nordmennene, og senere overlevert til svenskene. Dette er kjernen i alle historiene jeg har hørt.

³⁸ Sköld, side 57

³⁹ E-post fra Sigurd Torp, 16. januar 2004

⁴⁰ Normann, side 48

4.2.3 Oppdrag

Flygingen kunne by på store utfordringer. Det meste av flygingen ble utført over tett jungel, og i tilfelle nødlandinger ville kanskje ikke helikopteret bli sett fra luften. Det eksisterte heller ingen organisert søk og redningstjeneste, så de redningsoppdragene som ble fløyet ble fløyet av avdelingene selv⁴¹. Den risikoen flygingen over jungelen representerte, førte til at det ble standard at enmotors fly og helikoptre fløy minst to og to sammen⁴², selv om noen på grunn av ressursmessige årsaker ikke alltid gjorde dette⁴³.

Oppdragene som ble fløyet av helikoptrene i provinsen Leopoldville baserte seg for det meste på transport av personell. Fra havnebyen Matadi ble det fløyet en del skipsloser opp og ned Kongofloden, men også offiserer som skulle forhandle med lokale utbrytergrupper ble transportert ut til gruppens respektive tilholdssteder. Sistnevnte kunne ofte være en nervepirrende opplevelse, da FN-styrkene ofte møtte motstand og ble utsatt for trusler om å bli skutt. Roy Estenstad fortalte at han ved en anledning bare hadde lastet av forhandlerene, før han måtte ta av igjen som følge av uroligheter blant gruppen det skulle forhandles med. Han hørte at det ble skutt, og så at forhandlerene ble lempet ut til krokodillene. Fra byen Leopoldville var det betydelig roligere. Herfra ble det for det meste fløyet personell til og fra Brazzaville⁴⁴, men også danske Røde Kors team ble flydd ut til små landsbyer. Helikoptrene var alltid populære der de kom rundt til de små landsbyene i området, og dette var en type tjeneste helikopterpersonellet satte pris på.

I provinsen Katanga fløy man rekognosering, medevac⁴⁵, veipatroljer, forsyninger ut til militære enheter i provinsen og transport av fredsmeklere. Området som ble dekket fra hovedbasen i provinsen, Kamina-basen, var fra Elisabethville ved grensen til Zambia i sør, og til Albertville i nord ved Tanganikasjøen, et område tilsvarende Norge sør for Trondheim⁴⁶. Katangaprovinsen som helhet var mye mer spent enn hva provinsen Leopoldville var, og situasjonen var følgelig også mer risikobetont for helikopterpersonellet her. Det var i løpet av sommeren 1961 at det her utbrøt en regulær krig mellom FN og utbryterledelsen i Katanga. Spesielt rekognoseringsoppdragene kunne være farlige.

⁴¹ Normann

⁴² Telefonsamtale med Roy Estenstad, 15. mars 2004

⁴³ Intervju med Arne Strand, 18. mars 2004

⁴⁴ E-post fra Sigurd Torp, 16. januar 2004

⁴⁵ Evakuering av personell på medisinsk grunnlag. I denne oppgaven brukes definisjonen om hverandre med casevac, som egentlig betyr evakuering av såret eller drept personell.

⁴⁶ E-post fra Sigurd Torp, 14. januar 2004

”Vi ble aldri fortrolige med tanken på at vi kunne bli skutt og drept.”⁴⁷

Noen form for regulering av flytid fantes ikke, og det var da også stor forskjell på hvor mange flytimer som ble fløyet. Sigurd Torp fikk 230 timer på 6 måneder, mens en mann som Roy Estenstad fikk vel 800 timer på 9 måneder. Jens Erik Nordmann hevder at det ikke var noen som autoriserte flyturene, og at nordmennene fløy både pålagte og selvvalgte oppdrag⁴⁸.

”Systemet er slik at man bare går bort og tar maskinen hvis man vil og hvis den er inne, og så kan man dra hvor man vil. Den eneste forutsetningen er faktisk at man kan fly helikopter.”⁴⁹

Det forelå heller aldri noen SOP⁵⁰ som flygerne ble bedt om å pugge og følge⁵¹.

4.2.4 Bakkebasert støtte

Kartmateriale var et stort problem for flygingen i Kongo. De kartene som var i bruk var av dårlig kvalitet, og med liten målestokk. Noen veier var selvfølgelig avmerket, men siden alt var overgrodd inne i jungelen uansett, var de vanskelige å se fra luften⁵². I regntiden ble det i tillegg dannet nye elver, samtidig som veiene av og til ble skylt vekk av vannmassene.⁵³

Radionavigasjon var spesielt vanskelig da det fantes svært lite navigasjonshjelpemidler. Det var kun rundt de største flyplassene det fantes noen ADF⁵⁴ radiofyr⁵⁵. Teknikken som ble brukt var å sikte godt til høyre eller til venstre for destinasjonen, som nesten alltid lå ved en elv. Da de så traff elven var det bare å svinge mot bestemmelsesstedet, og følge elven til helikopteret nådde frem.⁵⁶

⁴⁷ Bjørlo, Helge: *”Bushpiloter i FN”*, Militærhistoriska Forlaget, (Stockholm 1995), side 48

⁴⁸ Normann, side 13

⁴⁹ Ibid, side 48

⁵⁰ Standard Operating Procedures

⁵¹ Normann, side 47

⁵² Ibid, side 116

⁵³ Duvsete, Svein: *”Luftforsvarets innsats under Kongo-krisen 1960-64”*, upublisert kapittel til neste bok i serien Luftforsvarets Historie, side 14

⁵⁴ Automatic Directional Finder

⁵⁵ Telefonsamtale med Roy Estenstad, 15. mars 2004

⁵⁶ E-post fra Sigurd Torp, 16. januar 2004

Selv om språkmektige innfødte⁵⁷ tok seg av sambandstjenesten på en god måte i nærheten av de større flyplassene, fungerte ikke dette inne i landet. Mangelen på et fungerende lufttrafikksystem og samband førte til at flygerne i starten måtte bryte med klargjorte instruksjoner under nesten hver tur.⁵⁸

Helikoptrenes større ettersyn ble gjort på hovedbasene i Kamina og Leopoldville. På grunn av begrensede ressurser måtte likevel reparasjoner av motorer enkelte ganger bli utført av mekanikere som aldri før hadde sett de aktuelle helikoptertypene⁵⁹. Reservedeler ble hovedsaklig flydd inn av amerikanere, selv om det stadig skortet på tilgangen på delene. Dette førte til at FN-styrkene i Katanga ofte tok deler fra Tshombes gamle helikopter etter at de hadde fått kontroll over disse. Litt spøkefullt skildrer maskinisten Arne Strand helikopteret H-19 slik:

*”Sylindrene på H-19 var så vide at man kunne gå igjennom dem. Det var da også oljen, og ikke fuelen, som bestemte endurancen.”*⁶⁰

Jens Erik Normann beskriver vedlikeholdet på denne måten:

*”De [mekanikerne] har måttet improvisere. Det er Katanga 1963, og det er ikke anledning til å være så kresen som under normale omstendigheter.”*⁶¹

4.2.5 Punktum

I løpet av 1963 fikk FN både bevegelsesfrihet og lov og orden i store deler av Kongo. Det var skapt en form for ro i området, selv om dypereleggende konflikter enda ikke var løst. Det var fortsatt behov for FNs nærvær i Kongo, men mange medlemsland nektet å betale for videre operasjoner i Kongo, slik at generalsekretær U Thant ikke så noen andre løsninger enn å trekke styrken ut.⁶²

⁵⁷ E-post fra Sigurd Torp, 19. januar 2004

⁵⁸ Sköld, side 58

⁵⁹ Ibid, side 57

⁶⁰ Intervju med Arne Strand, 18 mars. 2004

⁶¹ Normann, side 120

⁶² Kristiansen, Rolf: *“Norsk Militær innsats for De Forente Nasjoner”*, (Forsvarets Krigshistoriske Avdeling, 1970)

Den 30. juni 1964 var hele FN-styrken trukket ut. Igjennom hele perioden fra 1960 til 1964 deltok 70356 soldater, 2724 sivile administratorer, og 4200 eksperter fra 38⁶³ nasjoner. 234 omkom, derav 195 i strid⁶⁴. Norge mistet én person⁶⁵. Luftforsvaret bidro med 790 mann i en total styrke på 1173 nordmenn⁶⁶. Dette var det hittil største engasjementet FN hadde deltatt i, og var et fundament for at både enkeltpersoner, -nasjoner og FN i sin helhet skulle kunne høste verdifulle lærdommer.

⁶³ Sköld, side 12

⁶⁴ Bjørlo, side 240

⁶⁵ Lars Reiersmark, "ONUC 1960 – 1964, FN-Operasjonen i Kongo", side 1

⁶⁶ Kristiansen, Rolf: "Norsk Militær innsats for De Forente Nasjoner"

4.3 Vurdering

Selv om de norske styrkene høstet mye ros for sin innsats i Kongo, og jobben de gjorde på mange måter kan sies å være tilfredsstillende, mener jeg at mange av de elementene jeg har gått igjennom her tyder på at dette var en operasjon Luftforsvaret ikke var forberedt på å løse. ONUC var en adhoc- operasjon, på alle nivåer, operasjonelle så vel som taktiske. Det at det ikke fantes noen form for kontrakter, slik at personellet måtte bli rekruttert for operasjonen kun kort tid før de faktisk skulle være i Kongo, tyder på at Luftforsvaret ble tatt på senga. Stortingsproposisjon 61 (1963/1964) underbygger at Norge også følte det sånn. Her ser det ut til at Norge har lært av ONUC, fordi det her blir det vedtatt at Norge, Sverige og Danmark skulle støtte FN med en egen beredskapsstyrke. Luftforsvaret skulle i denne styrken bidra med en transportflyving av fire C-119 og en helikopterving bestående av seks Bell UH-1B⁶⁷. Rekrutteringen av personell skulle fortsatt være basert på frivillighet, selv om Forsvarsdepartementet tilrådet bruk av beordringsplikt⁶⁸.

Det store behovet for personell førte til at Luftforsvaret heller ikke alltid kunne sende formelt kvalifisert personell til ONUC. Bruk av sivile helikopterflygere i en militær avdeling, samt bruk av helikopterflygere som kun hadde femti minutter som fartøysjef før operasjonen, er to elementer som beskriver Luftforsvarets desperate situasjon godt. Men selv om Luftforsvaret hadde knappe ressurser, og samtidig vektet plikten ovenfor FN høyt, mener jeg at dette ikke forsvarer at personellmessige, ja til og med menneskelige, plikter ble forsømt.

Det faktum at personellet ut igjennom hele engasjementet i Kongo var overlatt til seg selv, både med tanke på forberedelser til situasjonen, hjelp underveis, samt etterarbeid, er beklagelig. Blant annet ble en norsk FN-soldat gitt avskjed etter at han kom tilbake til Norge. Mannen hadde fått mistet hørselen i en bilulykke i Kongo, og ble således funnet uønsket av Luftforsvaret⁶⁹. Et støtteapparat til personellet med tanke på ettervern og oppfølging eksisterte rett og slett ikke. Det verserer nok av rykter om folk som ikke taklet situasjonen de var utsatt for, hvorvidt dette er sant eller ikke ønsker jeg ikke å diskutere, men en ting er sikkert: Om Luftforsvarets helikopterpersonell faktisk greide seg bra både i Kongo og etter at de kom

⁶⁷ Luftmilitært tidsskrift, årgang 1964, side 349

⁶⁸ St. meld 84, (1962-1963), Hovedretningslinjer for Forsvarets organisasjon og virksomhet i tiden 1964-1968

⁶⁹ Duvsete, Svein: "Luftforsvarets innsats under Kongo-krisen 1960-64", upubliserte notater 2004

hjem, kunne ikke dette være forårsaket av noe annet enn flaks for Luftforsvaret. Profesjonell hjelp til mentale forberedelser, støtte og debrief var aldri tilgjengelig.

Det fantes ingen form for oppfølging eller kontakt med Luftforsvaret i Norge. Personellet hadde således ingen reel kontakt med verken avdelingen hjemme eller familien, annet enn ved hjelp av brev. Det eksisterte heller ikke noen form for leave - personellet var rett og slett på jobb hele tiden, med mindre de var syke og ikke kunne delta i tjenesten. Det ble i juni 1962 sendt en konkret søknad til Forsvarsdepartementet om at norske FN-styrker skulle få sin egen klubb, slik som flestparten av de andre nasjonene hadde, hvor militære og sivile nordmenn kunne lese norske aviser og hygge seg sammen. Søknaden ble imidlertid avvist.⁷⁰ Senere erfaringer viser at det å kunne snakke med familie og venner etter ubehaglige hendelser, er en av de mest effektive metodene for å begrense problemer relatert til slike situasjoner.⁷¹ I Kongo var det begrenset tilgang til å få snakket med familie og venner hjemme, og eneste form for kommunikasjon med familien var da ved hjelp av brev. Jeg mener at større kontakt med familien samt en bedre ordning for å treffe andre nordmenn, ville bedret situasjonen og den mentale belastningen på personellet betraktelig.

Bare det at personellet ikke ble satt inn i situasjonen i Kongo, kunne ha fått fatale konsekvenser. På de ulike oppdragene ble personellet utsatt for farer fra mange grupperinger. Mange norske flygere og besetningsmedlemmer ble tatt til fange både av katangesiske og uavhengige soldater, og uten kunnskap om konflikten og kulturforskjeller ville forhandling med fangetakerene kunne slå tilbake på dem selv. Heldigvis hadde mange nordmenn forberedt seg det de kunne på egenhånd. Enkle forhandlerteknikker som utdeling av røyk, kjeks og sjokolade gjorde mange høvdinger blide, og førte da også til at nordmennene som oftest slapp fri etter kort tid⁷².

Selv om det på det menneskelige planet ble forsømt en del plikter, var vi bedre forberedt på et annet plan. Organisasjonsmessig lignet støttesvingene hjemme i Norge veldig på de avdelingene personellet ble møtt med i Kongo, noe som dermed gjorde det enklere for nordmennene å innordne seg i avdelingene. Det norske personellet var da også vel kjent med de helikoptertypene som ble brukt i operasjonen, siden det var disse de opererte hjemme i

⁷⁰ Ibid

⁷¹ Fossum, Lars-Kristian "Eksponering for sterke hendelser i NORAIR", Hovedoppgave Luftkrigsskolen

⁷² Intervju med Arne Strand, 18. mars 2004

Norge, og kunne bruke sin erfaring på å sjekke ut personell fra andre land med mindre erfaring på disse maskinene. I motsetning til personellet på Beaver og Otter, samarbeidet nordmennene på helikoptersiden kun sammen med svensker og dansker. Dette var et samarbeid som ikke bydde på nevneverdige problemer⁷³, og kan nok også være en av grunnene til at vi senere ønsket å samarbeide med disse nasjonene i den nye beredskapsstyrken til FN.

Oppdragene som nordmennene fløy var også forskjellig fra de som ble fløyet i Norge. Hjemme i Norge fløy H-13 og H-19 nesten utelukkende redningstjeneste. Fienden var klokken, vær og vind; ikke kannibaler⁷⁴ og lokale utbrytergrupper med håndvåpen, slik trusselen var på oppdragene i Kongo. Spesielt ”road recce” oppdragene var utfordrende. Dette var oppdrag som nordmennene, tross ingen utdanning på dette i Norge, fløy for å spane etter fiendtlige soldater langs veiene i Kongo. Rekognoseringen ble utført i lav høyde, og vanligvis var det kun helikopterbesetningen selv som var med helikopteret⁷⁵. Jeg mener på bakgrunn av dette at treningen på de oppdragene personellet fløy hjemme i Norge ikke tilfredsstilte de oppdragene og den trusselen det samme personellet møtte i Kongo.

Økonomisk sett lå forholdene til rette for personellet som var der. Selv om Norge i et tilfelle opprinnelig ikke ønsket å utbetale kostpenger til to nordmenn som var holdt i fangenskap i 44 dager, fordi de fikk mat av sine fangetakere og ikke kunne vise kvittering på at de hadde kjøpt egen mat⁷⁶, var lønnen god, og personellet fikk utbetalt det de hadde krav på. Dette var en av hovedmotivasjonsskildene til mange av nordmennene som ville delta i operasjonene i Kongo.

Slik jeg ser på operasjonen fra Norge sin side, virker det som det kun politisk sett eksisterte motivasjon for å delta. Ved å delta i operasjonen ville Norge vise solidaritet til FN. Norge hadde plikt til å støtte opp om FN, og skulle således gjøre dette, koste hva det koste ville. Dette kom i en tid da forsvaret mot Sovjetunionen hadde første prioritet, og dette ga seg utslag nedover i systemet, da uforberedt personell og avdelinger på kort varsel måtte være klar for å løse et oppdrag de ikke hadde forutsett på forhånd.

⁷³ E-post fra Sigurd Torp, 19. jan 2004

⁷⁴ Intervju med Willy Arnesen, 18. mars 2004

⁷⁵ Telefonintervju med Willy Bergerud, 15. mars 2004

⁷⁶ Olav Birger Skaret og Steinar Fredriksen, Artikkel, ”Norske Offiserer i dramatisk fangenskap under FN-opdrag i Kongo vinteren 1961-62”

5 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg skildret hva det norske helikopterpersonellet gjorde med tanke på forberedelser før operasjonen i Kongo, hvordan operasjonene utartet seg der, og hva som møtte de norske styrkene da de kom hjem til Norge. Dette har jeg gjort for å kunne besvare hvorvidt Luftforsvaret var mission capable for et slikt oppdrag.

Helikopterpersonellet var svært dårlig forberedt på det som møtte dem i Kongo. De operasjonene de utførte i Norge var forskjellig fra de operasjonene de utførte i Kongo. Noen av helikopterflygerne var ikke engang fra Luftforsvaret, men fløy egentlig for sivile selskaper. Dette illustrerer hvor etterspurte helikopterflygere var, og også hvor liten tilgang Luftforsvaret hadde på dem. Noen form for kontrakter eksisterte ikke på forhånd, så Luftforsvaret måtte ut i avdelingene og spørre etter folk som var interessert i å delta i operasjonen.

Også på det mentale plan hadde Luftforsvaret problemer med å forberede helikopterpersonellet. Besetningene fikk aldri noen form for erfaringsoverføring fra folk som hadde vært i operasjonsområdet før dem, de ble aldri briefet om konflikten, heller ikke gitt nødvendig psykologisk hjelp i for- eller etterkant av operasjonen.

Jeg mener Luftforsvaret ikke på noen som helst måte var mission capable med tanke på den operasjonen helikopterstyrkene utførte i Kongo. Hadde de vært det, ville elementer som kontrakter, mental støtte og trening allerede vært ordnet opp i før henvendelsen fra FNs generalsekretær ankom til Norge. Kanskje var hver enkelt mann i stand til å gjøre sitt oppdrag i Kongo, kanskje til og med på en bra måte, men i så fall var dette noe Luftforsvaret ikke kunne forutsett.

Forsvarssjefen hevder at *"mennesket er Forsvarets viktigste ressurs"*⁷⁷. I forkant, under, og etter Kongo-operasjonen mener jeg at personellet ikke fikk den respekten en så viktig ressurs fortjener. Hva slags rutiner Luftforsvaret har på å forberede personell til lignende oppdrag i dag vet jeg ikke, men jeg håper at når jeg blir kalt ut i internasjonale operasjoner har Luftforsvaret lært av de feilene de gjorde i forbindelse med ONUC 1960 til 1964.

⁷⁷ Henriksen og Skjevdal, "Håndbok i lederskap for Luftforsvaret", Luftforsvarsstaben, (Oslo 1998), side 106

6 Kilder

Bøker

Bjørlo, Helge: ”*Bushpiloter i FN*”, Militærhistoriska Forlaget, Stockholm, 1995.

Christensen, Ola K og Leraand, Dag: ”*Med FN i fredens tjeneste*”, Gazette bok, 1995.

Hederén, O: ”*Afrikansk Mellanspel*”, Norra Skånes Ciciltryckeri, Hässelholm, 1965.

Henriksen og Skjevvald, ”*Håndbok i Lederskap for Luftforsvaret*”, Luftforsvarsstaben, Oslo, 1998

Kristiansen, Rolf: ”*Norsk Militær innsats for De Forente Nasjoner*”, Forsvarets Krigshistoriske Avdeling, 1970.

Normann, Jens Erik: ”*Hvit slave blant svarte*”, Gyldendal norsk forlag, Oslo, 1972.

Sköld, Nils: ”*Med FN i Kongo*”, PROBUS forlag, Västervik, 1994.

”*Nordic UN Stand-by Forces*”, Fourth Edition 1993, Tryckericentralen AB, Helsingfors, 1993.

Artikler

Duvsete, Svein: ”*Luftforsvarets innsats under Kongo-krisen 1960-64*”, upublisert kapittel til neste bok i serien Luftforsvarets Historie

Fossum, Lars-Kristian ”*Eksponering for sterke hendelser i NORAIR*”, Hovedoppgave Luftkrigsskolen

Josefsen, Arvid ”*Norsk FN-engasjement i Kongo*”, Hovedoppgave Luftkrigsskolen 95-96

Reiersmark, Lars: ”*ONUC 1960-1964, FN-Operasjonen i Kongo*”, hefte

Skaret, Olav Birger og Fredriksen, Steinar: ”*Norske offiserer i dramatisk fangenskap under FN-oppdrag i Kongo vinteren 1961-62*”, førstehandsberetning

Luftmilitært tidsskrift, årgang 1961 og 1964

Norsk militært tidsskrift nr 10 1961 – ”*De forente nasjoner*”

Offentlige dokumenter

FN-resolusjon nr 143 av 1960

FN-resolusjon nr 161 av 1961

St. meld. nr.8 (1960-1961)

St. meld nr. 84 (1962-1963)

Kgl. Resolusjon av 20.juli 1960

Mikrofilm

Stavanger Aftenblad Juli 1960 – Mai 1964

Intervjuer, e-post, telefonsamtaler:

Telefonsamtaler

Per Einar Jansen (Freelance historiker), 6.januar 2004

Svein Duvsete (Forfatter/Flyger), 6 og 7. januar 2004

Sigurd Torp (Kongo-veteran), 9.januar 2004

Willy Bergerud (Kongo-veteran), 9. og 19.januar og 15.mars 2004

Øystein Herstad (Kongo-veteran), 14.januar 2004

Per Tjetland (Kongo-veteran), 14.januar 2004

Steffen Simonsen (FN-veteran), 21.januar 2004

Roy Estenstad (Kongo-veteran), 15.mars 2004

Intervjuer

Per Tjetland og Sigurd Torp 21.mars 2004

Willy Arnesen og Arne Strand (Begge Kongo-veteraner) 18.mars 2004

Per Einar Jansen 18.mars 2004

E-post

Sigurd Torp 14., 16. og 19.januar 2004

Per Tjetland 17.januar 2004

7 Vedlegg

7.1 Personelliste

Denne listen har tatt oss lang tid å lage. Den er på ingen måte ferdig, og må sees på som et arbeidsdokument, selv om vi tror vi har fått med oss flesteparten av flygerne og en del av maskinistene. Denne listen har vi hovedsaklig laget ved hjelp av info fra intervjuer. På slutten av arbeidet fikk vi i tillegg tak et lignende dokument laget av en svenske, som prøvde å få kartlagt hele den norske styrken i Kongo. Vi kryssjekket dokumentene våre, og denne listen er resultatet.

Navn	Grad	Stilling	Periode	Merknad
Lambrechts, Sigurd	Kapt	Flyger	Jul. 1960 – Jan. 1961	Død
Torp, Sigurd	Lt	Flyger	Jul. 1960 – Jan. 1961	
Bergerud, Willy	Lt	Flyger	Jul. 1960 – Jan. 1961	
Martinsen, Knut	Lt	Flyger	Jul. 1960 – Mar. 1961	Død
Heistein, Stein Otto	Lt	Flyger	Sep. 1960 – Mai 1961	
Herstad, Øystein	Lt	Flyger	Okt. 1960 – Mar. 1961	
Ytrestøyl, Eivind	Lt	Flyger	Jan. 1961 – Jul. 1961	Død
Tjetland, Per	Lt	Flyger	Jan. 1961 – Jul. 1961	
Kirkhorn, ?	?	Flyger	Jan. 1961 – ?	
Hovden, Bjarne	Lt	Flyger	Mai 1961 – Des. 1962	Død
Dahl, ?	Lt	Flyger	Aug. 1961 – ?	
Hofvandal	Maj	Flyger	Aug. 1961 – ?	
Estenstad, Roy	Lt	Flyger	Sep. 1961 – Jun. 1962	
Hammer, Bjarne	Lt	Flyger	Okt. 1961 – ?	Død
Granli, Leif Gunnar	Fenr	Flyger	Okt. 1961 – ?	
Andersen, ?	Lt	Flyger?	Des. 1961 – ?	
Pettersen, ?	Lt	Flyger	Mai 1962 – ?	
Reithe, P	Fenr	Flyger	Mai 1962 – ?	
Bergerud, Willy	Lt	Flyger	Nov. 1962 – Mai 1963	
Heistein, Stein Otto	Lt	Flyger	Nov. 1962 – Mai 1963	
Normann, Jens Erik	Lt	Flyger	Des. 1962 – Des. 1963	Død
Karlsen, Per Bøe	Lt	Flyger	Jan. 1964 – Feb. 1964	Død
Olsen, Cato	Vingsjt	Maskinist	Jul. 1960 – Jan. 1961	
Rønning, Olav	Sjt	Maskinist	Jul. 1960 – Jan. 1961	
Sparøy, Jan	M/S	Maskinist	Jul. 1960 – Jan. 1961	
Nilsen, Karl	M/S	Maskinist	Okt. 1960 – ?	
Sæther, ?	M/S	Maskinist	Nov. 1960 – ?	
Løken, Martin	Sjt	Maskinist	Jan. 1961 – ?	
Fjellberg, Ottar	Sjt	Maskinist	Mar. 1961 – ?	
Strand, Olaf	Sjt	Maskinist	Feb. 1963 – Jul. 1963	
Johansen, Olaf Inge	M/S	Maskinist	Jan. 1964 – Feb. 1964	
Vådal, Harry	?	Maskinist	?	
Ulvestad, ?	?	Maskinist	1963 (Fløy med Normann)	
Gård, ?	?	Maskinist	?	

7.2 Tekniske data

7.2.1 H-19D (Sikorsky 55)

Generelt: Søk og redningshelikopter, laget av Sikorsky i USA.

Tekniske data⁷⁸:

Rotordiameter – 53 fot
Lengde – 42,02 fot
Høyde – 13,04 fot
Motor – Thrust P&W R-1340 WASP Radial med 550 hk
Max T/O vekt – 7200 lbs
Antall seter – 10
Crew – 2 til 3
Max hastighet – 101 Mph
Service Ceiling – 10 500 fot
Rekkevidde – 405 St. miles

7.2.2 H-13 (Bell 47G)

Generelt: Trenings, søk og redningshelikopter bygd av Bell.

Tekniske Data⁷⁹:

Rotordiameter – 35 fot
Lengde – 41 fot
Høyde – 10 fot
Motor – Lycoming VO-435 med 220 hk
Tomvekt – 1435 lbs
Antall seter – 3
Crew – 1 til 2
Max hastighet – 99 Mph
Service Ceiling – 13 700 fot
Rekkevidde – 225 St. miles

7.3 Ordliste

ADF – Automatic Directional Finder

ANC - Armée Nationale Congolaise

ATB – Air Transport Base

Medevac – Evakuering av personell på medisinsk grunnlag

MNC - Mouvement National Congolais

ONUC - Opération des Nations Unies au Congo

SOP – Standard Operation Procedures

78 <http://www.pafmuseum.com.pk/contents/airh19d.htm>

79 <http://www.airventuremuseum.org/collection/aircraft/Bell%2047G-2%20Specifications.asp> - Bildet er hentet fra <http://www.airliners.net>

SEMESTEROPPGAVE

Modul III – Luftmakt

Luftvernartilleriets deltagelse i ONUC

Kad Rune M Jarwson

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	2
2 Metode og kilder	3
2.1 OPPGAVENS FORM.....	3
3 Opération des Nations Unies au Congo	4
3.1 OPERASJON BINGO.....	6
4 Behovet for luftvern i Kongo	7
4.1 LUFTVERNETS BIDRAG	8
5 Bakgrunn for å sende en norsk luftvernavdeling	10
5.1 VURDERING AV OMSTENDIGHETER RUNDT DET NORSKE LUFTVERNBIDRAGET	11
6 Luftvernberedskap	14
7 Konklusjon	17
8 Bibliografi	18

1 Innledning

Vi kom jo aldri så langt at vi opprettet vaktruster og lignende i luftvernsammenheng. Man kan vel egentlig si det at den luftvern bataljonen aldri burde vært sendt, men det ble den nå da. [...] Det var jo veldig spennende og det lå oss ganske nært ved hjertet dette med FN. Vi var veldig interessert i å støtte det. Og det var jo det første oppdraget som en luftvern avdeling var gitt så vi var keene som strikk på å få det her til å virke.¹

Sitatet er hentet fra en samtale med generalmajor (p) Eivind Stai. Han var operasjonsoffiser for den norske luftvern bataljonen som deltok i FNs operasjon i Kongo på 60-tallet, Opération des Nations Unies au Congo (ONUC). Luftvern bataljonen ble sendt til Afrika etter at lufttrusselen i all hovedsak var eliminert og kom derfor til å utføre infanteripregede oppgaver.

Interessen for dette temaet fattet jeg da en av Luftkrigsskolens lærere inviterte tre veteraner til skolen for å prate om sine erfaringer fra Libanon i 1958 og Kongo på 60-tallet. Jeg hadde en gang hørt om at en norsk luftvern avdeling deltok i Kongo, noe de kunne bekrefte. Selv hadde de tjenestegjort som fly- og radioteknikere og kjente svært lite til bataljonens deltagelse. Det var her detektivarbeidet med å samle inn kilder startet.

Å finne kilder til Luftforsvarets operasjoner på 60-tallet er både svært vanskelig og tidkrevende. Noe av årsaken til dette er at Luftforsvaret under opprydding på 70-tallet brente mange av sine arkiver. Riksarkivet og bortsettingsarkivet ble likevel kontaktet for å prøve å spore opp noen rapporter fra perioden. I tillegg ble det såkalte "GILs arkiv"² gjennomført. En erfaring fra dette er at det er en langvarig prosess. Sluttrapporten etter avdelingens tjeneste ble til slutt funnet, men dette tok godt over en måned. Videre leting ble gjort i tidsskrifter fra 60-tallet. Der ble det funnet artikler med titler som "*Kongo brev*"³ og "*FN-polititjeneste i Kongo*".⁴ Her var luftvernet enten omtalt i bisetninger eller ikke omtalt i det hele tatt. Det første gode sporet ble funnet i Norsk Militært Tidsskrift (NMT) 10. hefte fra 1964. Der stod artikkelen "*Den norske luftvern bataljonen i Kongo*" av major V. Isaksen som var bataljonssjef i Kongo. I artikkelen forteller han at avdelingen ble satt til å løse et vakthold- og sikringsoppdrag i stedet for å utføre sin primærrolle luftvern. Men han forteller videre følgende:

¹ Intervju med Eivind Stai, 1. april 2004

² "GILs arkiv" er en rekke saksdokumenter som ble samlet på av forskjellige generalinspektører i Luftforsvaret fra 60-tallet til 80-tallet. Disse ble hentet opp fra Hasle leir til Luftkrigsskolen og systematisert.

³ Major Hæreid, Harald: "*Kongo brev*" Norsk luftmilitært tidsskrift nr 12, 1961 s. 3.

⁴ Kaptein Nagell, Olav "*FN-polititjeneste i Kongo*" Norsk militært tidsskrift 1966. s. 681

”En måtte imidlertid ha for øye at bataljonen kunne komme til å måtte gå inn i sin primærrolle...”⁵

Det er her jeg stiller meg spørsmålene:

Hvorfor var det behov for luftvernartilleri i FN-operasjonen? Hvorfor ble en norsk luftvernavdeling sendt til Kongo når trusselbildet ble endret og hvilke planer hadde man for å ivareta en eventuell ny lufttrussel?

Det er disse spørsmålene denne oppgaven vil søke å gi svar på.

2 Metode og kilder

Letingen etter kilder til temaet har som nevnt ovenfor vært omfattende og har derfor blitt gjort i samarbeid med en annen kadett.

Hoveddelen av de kildene som er benyttet er hentet utenfor skolens bibliotek. Blant annet er det hentet inn materiell fra Gunnerus bibliotek i Trondheim og fra forskjellige svenske bibliotek. I tillegg er mer enn 10 av deltakerne som deltok i luftvern bataljonen blitt sporet opp. Seks av disse er blitt intervjuet og to har sendt inn skriftlig besvarelse på et spørreskjema. Operasjonen foregikk på 60-tallet og dette er nå mer enn 40 år siden. Det er derfor begrenset hvor nøyaktig intervjuobjektene husker tilbake. Tjenestefunksjon under oppdraget vil også påvirke hvilken oversikt og informasjon den enkelte hadde tilgang til, og dermed kan gjenfortelle.⁶ På bakgrunn av dette har jeg i hovedsak basert meg på kilder som er nedtegnet nært opp til selve operasjonen. Blant annet er erfaringsrapporten som ble skrevet av bataljonen etter endt oppdrag lånt fra en av deltakerne og lagt til grunn. Videre er noe av innholdet som er funnet i forskjellige kilder motstridende med tanke på årstall og andre detaljer. I tilfeller der det er benyttet slik informasjon er dette kommentert i oppgaven.

2.1 Oppgavens form

Jeg vil i første del av denne oppgaven redegjøre for det internasjonale samfunnets bakgrunn for å sende FN styrker til Kongo. Jeg vil videre beskrive hvorfor FN-operasjonen ble avsluttet og FN-styrkene trukket tilbake. I neste del vil jeg redegjøre for behovet for luftvernstyrker i operasjonen før jeg går i dybden på hvorfor den norske luftvern avdeling ble beordret til Kongo. Deretter vil jeg komme med vurderinger relatert til det å sende en norsk luftvern bataljon. I siste del av

⁵ Major Isaksen, Vidkun ”Den norske Lv-bataljonen i Kongo” Norsk militært tidskrift 123. bind – 134. årgang/ 10. hefte 1964. s688

⁶ Kjeldstadli, Knut ”Fortida er ikke hva den engang var”. s 211

oppgaven vil jeg analysere om bataljonens luftvernberedskap var hensiktsmessig i forhold til å returnere til sin primærrolle.

3 Opération des Nations Unies au Congo

Belgisk Kongo hadde vært en koloni under belgisk *overhøyhet*⁷ siden 1885. Belgias plan var at Kongo etter hvert skulle bli et fritt demokrati, men dette ville tidligst kunne etableres i 1980.⁸ Denne planen ble imidlertid forsert av verdensopinionen og i januar 1960 møttes den belgiske regjeringen og politiske ledere fra Kongo ved forhandlingsbordet i Brussel. Resultatet ble en avtale som sa at belgiske militære styrker skulle trekkes ut av landet. Problemet var imidlertid at den nye republikken ikke hadde kvalifiserte folk som kunne overta styringen. Den nye kongolesiske regjeringen hadde ikke tid til å etablere et nytt byråkrati og belgiske autoriteter beholdt kontrollen over de fleste administrative institusjonene. Så sent som en måned før uavhengighetserklæringen hadde belgierne 9000 nøkkelstillinger i den kongolesiske administrasjonen, med afrikanske ledere kun på lavere nivå i byråkratiet.⁹ Mindre kontingenter med belgiere tilknyttet bestemte baseområder ble dermed værende igjen som beskyttelse for de politiske lederne. Allerede 30. juni 1960 ble tidligere Belgisk Kongo proklamert som selvstendig stat etter at lokale ledere nektet å akseptere en fireårs overgangsplan som hadde blitt foreslått av koloniherrerne i Belgia.¹⁰ Før dette ble det holdt et landsomfattende valg der *Kasavubu* ble valgt til president og *Patrice Lumumba* ble valgt til statsminister.¹¹ Kongo skulle være en føderasjon med seks delstater og i hver av delstatene skulle det være egne presidenter og regjeringer.

I perioden før selvstendighetsproklamasjonen oppsto det vanskeligheter som gjenspeilet de motstridende kreftene som rådet i landet og en enighet om en regjeringskoalisjon kom i stand kun få dager før 30. juni 1960.¹² Få dager etter dette brøt det ut uroligheter blant forskjellige stammer. I landets hovedstad, Leopoldville, gjorde soldater i Kongos nasjonale arme (ANC) opprør og krevde å få avsatt sine offiserer. Disse offiserene var belgiere som hittil hadde hatt kongolesere under sin kommando. Uroen bredte seg raskt til andre steder i landet og en omfattende forfølgelse av den hvite befolkningen startet. Den nye regjeringen var ute av stand til å beherske situasjonen og den belgiske regjeringen fant det nødvendig å sette i gang en masseevakuering av belgiske borgere. For å beskytte det store antallet belgiske borgere i landet

⁷ Stortingsmelding nr 8 (1960-61) "Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo" s.1

⁸ Kristiansen, Rolf "Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970), s. 147

⁹ Klevberg, Håvard, "Logistical and Combat Air Power in ONUC", s 39. og Kristiansen, Rolf "Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970), s. 147

¹⁰ Klevberg, Håvard, "Logistical and Combat Air Power in ONUC", s 39.

¹¹ Kristiansen, Rolf "Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970) S. 147

¹² Stortingsmelding nr 8 (1960-61) "Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo" s.1

satte de inn fallskjermtropper mot den kongolesiske regjeringens vilje.¹³ Konflikter mellom ulike stammer blusset opp og deler av landet forsøkte å bryte ut og bli selvstendig. Belgiske tropper rykket på ny inn i Leopoldville og det kom til kamphandlinger mellom belgiske styrker og lokale soldater.¹⁴ Samtidig med dette erklærte *Moïse Tshombe* delstaten Katanga selvstendig. Dette var noe som førte til ytterligere uroligheter siden Katanga sto for over halvparten av inntekten til Kongo.¹⁵ Han opprettet også raskt en egen hær og et eget flyvåpen.

Kongos president *Kasavubu* anmodet først USA om støtte, men USA avviste forespørselen og mente at støtte burde ytes gjennom FN.¹⁶ Den 12. juli spurte den kongolesiske regjeringen FN om militær støtte for å beskytte Kongos nasjonale territorier mot ekstern aggresjon, begått av belgiske styrker. FNs sikkerhetsråd handlet raskt. To dager senere ble opprettelsen av ONUC autorisert gjennom sikkerhetsrådets resolusjon 143 (1960). Resolusjonen ba Belgia om å trekke sine styrker ut og autoriserte samtidig den militære støtte som ville kunne være nødvendig inntil regjeringen, med teknisk støtte fra FN, kunne gjenopprette ro og orden.¹⁷ På mindre enn 48 timer begynte kontingenter fra mange land, inkludert asiatiske og afrikanske, å ankomme Kongo i regi av FN. Noe som bidro til at det gikk så raskt var at allerede stående styrker i Midtøsten ble flydd inn til Afrika.

Myndighetene i Leopoldville og Elisabethville hadde en fiendtlig innstilling til FN. Det kom derfor raskt til store uroligheter, ikke bare mellom belgiske og kongolesiske styrker, men også mellom forskjellige interne grupperinger.¹⁸ FNs mandat ble derfor utvidet fra det å ikke gripe inn i lokale konflikter:

“...UN Forces in the Congo will not be a party to or in any way intervene in or be used to influence the outcome of any internal conflict, constitutional or otherwise.”¹⁹

Via å umiddelbart iverksette alle nødvendige tiltak for å forhindre borgerkrig:

“Urges that the UN take immediately all appropriate measures to prevent the occurrence of civil war in the Congo, including arrangements for cease-fires, the

¹³ Huldt, Bo et al *“Bevara eller skapa fred”* (Norstedts förlag AB Stocholm, 1995), s 119 og <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucB.htm>

¹⁴ Stortingsmelding nr 8 (1960-61) *“Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo”* s.1

¹⁵ Klevberg, Håvard, *“Logistical and Combat Air Power in ONUC”*, s 39.

¹⁶ Kristiansen, Rolf *“Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970). S. 147*

¹⁷ FNs sikkerhetsresolusjon 143 (1960), 14 juli 1960, punkt 1 og 2

¹⁸ Huldt, Bo et al *“Bevara eller skapa fred”* (Norstedts förlag AB Stocholm, 1995), s 121

¹⁹ FNs sikkerhetsresolusjon 146 (1960), 9 august 1960

halting of all military operations, the preventions of clashes, and the use of force, if necessary, in the last resort.”²⁰

Til å slutt autorisere arrestasjoner eller deportere alt utenlandsk militært og paramilitært personell som ikke var under FN kommando:

”Authorizes the Secretary-General to take vigorous action, including the use of the requisite measures of force, if necessary, for the immediate apprehension, detention pending legal action and/or deportation of all foreign military and paramilitary personnel and political advisers not under the United Nations Command...”²¹

Operasjonen ble dermed strategisk endret fra å være en fredsbevarende operasjon til å bli en fredsopprettende operasjon. Denne eskaleringen i konflikten som igjen fører til utvidelse i mandat vil i moderne terminologi betegnes ”mission creep”, men fenomenet er altså ikke nytt.

3.1 Operasjon Bingo

Selv om det utvilsomt var behov for FNs tilstedeværelse i Kongo var det en rekke land som nektet å betale for Kongo-operasjonen. I juli 1965 hadde FN fortsatt utestående 170 millioner dollar, hvorav Sovjet var skyldig 37 og Frankrike 32 millioner.²² FNs generalsekretær hadde derfor ikke noe annet valg enn gradvis å begynne å trekke tilbake styrkene fra Kongo. Den første april 1964 ble ordren om FNs tilbaketreking fra Kongo, *operasjon Bingo*, iverksatt. Navnet indikerte at FNs fire lange år i landet var kronet med fremgang og at orden rådde i landet. I realiteten var det nå den store nedslaktningen begynte, men i juni 1964 ble de siste troppene trukket ut.²³ I grunnen var ingen problemer løst. Ved årsskiftet 1963/64 rådet det like kaotiske tilstander i Kongo som når styrkene ble satt inn sommeren 1960. I Katanga der den norske luftvern bataljonen opererte herjet bevæpnede bandittgjenger og i Angola gjorde det katangesiske gendarmeriet seg klar til å rykke inn i Kongo så fort anledningen bød seg. ANC troppene var fortsatt udisiplinerte og gjorde ingenting for å endre på sitt rykte som plyndrere og voldtektsmenn.²⁴ Den svenske oberst Hederen som var sektorsjef for Katangaprovinsen og hadde tilholdsted på Kaminabasen, protesterte mot avviklingen av engasjementet i sin augustrapport for 1963. Han uttrykte bekymring for hvem som skulle overta den enorme Kaminabasen når FN-

²⁰ FNs sikkerhetsresolusjon 161 (1961), 21 februar 1961

²¹ FNs sikkerhetsresolusjon 169 (1961), 24 november 1961

²² Løfgren, Class JB ”Fredsknektarna- FN-svenskarna i Kongo 1960-64” s306

²³ IBID s306-307

²⁴ IBID s306-307, 323

personellet hadde forlatt landet. Han mente at det sivile personellet ikke ville bli værende når de ikke hadde beskyttelse fra militært personell.²⁵

I løpet av de fire årene FN var tilstede hadde totalt 70 356 soldater, 4 200 sivile eksperter og 2 724 administratorer tjenestegjort i Kongo. 34 land hadde bidratt med personell, hvorav 30 hadde bidratt med militære styrker.²⁶ Operasjonen hadde kostet 2,2 milliarder kroner i 1964 kroner og nær knekt FN økonomisk. De militære utgiftene sto for størsteparten av utgiftene (1,9 mrd). Når det gjelder hvor mange av FN-styrkene som mistet livet i operasjonen varierer tallene fra kilde til kilde. Class Løfgren skriver i sin bok *"Fredsknektarna- FN-svenskarna i Kongo 1960-64"* at 234 FN soldater hadde mistet livet, hvorav 195 i strid,²⁷ mens FNs hjemmesider forteller at 245 FN soldater og fem sivile fra den internasjonale staben mistet livet.²⁸

4 Behovet for luftvern i Kongo

Den selvutnevnte lederen for delstaten Katanga, *Moise Tsjombe*, opprettet et eget flyvåpen. Vidkun Isaksen forteller i sin artikkel *"Den norske Lv-bataljonen i Kongo"* at dette var den direkte foranledningen til at FNs generalsekretær ba bl.a. Norge om å stille med en luftvernartilleriavdeling til Kongo.²⁹ Hvilke andre land som ble forespurt er uvisst, men noen av deltakerne som ble intervjuet refererer til at en indonesisk bataljon var oppsatt med L-70 kanoner i Elisabethville.³⁰

I Kongo utgjorde flåten med transportfly ryggraden for hele ONUC-operasjonen på grunn av enorme distanser og tidspres. FNs effektivitet var dermed avhengig av luftmobilitet, både for å transportere tropper og forsyninger fra de bidragsytende medlemslandene inn til Kongo så vel som forflytninger innen ONUCs operasjonsområde. Skulle forsyninger transporteres på en annen måte var det langs dårlige veier gjennom militært usikre områder. Forsøk på å flytte tropper med jernbane, lektere eller kjøretøy ble oppgitt.³¹ Tidlig på høsten 1961 hadde Katanga ett fransk treningsjetfly av typen Fouga Magister som ble fløyet av en leiesoldat.³² Dette flyet kunne

²⁵ Løfgren, Class JB *"Fredsknektarna- FN-svenskarna i Kongo 1960-64"* s 307

²⁶ <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucF.html>. I følge FNs hjemmesider bidro følgende land med militære styrker: Argentina, Brasil, Burma, Canada, Ceylon, Danmark, Etiopia, Filippinene, Forente Arabiske republikk, Ghana, Guinea, India, Indonesia, Iran, Irland, Italia, Jugoslavia, Liberia, Malaysia, Mali, Marokko, Nederland, Nigeria, Norge, Pakistan, Sierra Leone, Sudan, Sverige, Tunisia og Østerrike,. Fra februar 1963 til slutten av operasjonen ble også en bataljon fra ANC inkorporert i ONUC.

²⁷ Løfgren, Class JB *"Fredsknektarna- FN-svenskarna i Kongo 1960-64"* s323

²⁸ <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucF.html>

²⁹ Major Isaksen, Vidkun *"Den norske Lv-bataljonen i Kongo"* Norsk militært tidsskrift 123. bind – 134. årgang/ 10. hefte 1964. S. 678

³⁰ Intervju med Bjørn Arvesen, 1. april 2004 og samtale med Vidkun Isaksen 24 april 2004.

³¹ Klevberg, Håvard, *"Logistical and Combat Air Power in ONUC"*, s 44.

³² Huldt, Bo et al *"Bevara eller skapa fred"* (Norstedts förlag AB Stocholm, 1995), s 123

utrustes med maskingevær, lette bomber og missiler. Sammen med rundt ti småfly skapte dette flyet alvorlige forstyrrelser for gjennomføringen av ONUCs oppdrag. Spesielt de sivile mannskapene på transportflyene som var leid inn av FN nektet å fly i Kongo så lenge Fougauen opererte fritt. Transportoperasjonen var på grensen til å bryte sammen på grunn av effektiv propaganda rundt flyets kapasitet. Hovedrasjonale for å sende jagerfly til Kongo var dermed beskyttelse av flyflåten.³³ I samme periode ble en irsk FN bataljon beleiret der Magisteren, ved å bstryke bakkemål, hindret frigjøringen av troppene. FNs generalsekretær Hammarskjöld anså situasjonen som uutholdelig, men var likevel tilbakeholden med å forsterke bakkestyrkene i Katanga. Han fryktet dette ville bli oppfattet som en langt mer offensiv FN-strategi som ville være i konflikt med FN-mandatet. I stedet ble det bedt om jagerfly i en strengt defensiv rolle. Han poengterte at behovet for flyene var å forsvare FN-posisjoner og ikke for å angripe noen av partene.³⁴

Tidlig i desember 1961 betraktet katangesiske ledere FN-resolusjonen av 24. november som en krigserklæring og innledet angrep mot FN-styrkene i desember. Den 5. desember 1961 gikk FN til motaksjon der Fougauen ble truffet i et jagerbomberangrep mens den sto på bakken. Den fløy aldri igjen.³⁵ Etter disse kampene ble FN kritisert for å ha forsøkt å eliminere Katangesiske militære styrker. Den nye generalsekretæren i FN, U. Thant, forsikret at FN ikke var partiske og hadde begrensede militære mål. De søkte kun å gjenvinne muligheten til å bevege seg fritt, opprettholde lov og orden, og sørge for sikkerheten til FN-personellet. De katangesiske styrkene gikk aktivt inn for å fremstille FN som overgripere. Hensikten var å påføre FN-avdelingene restriksjoner i bruken av jagerfly. I media ble FN-personellet beskyldt for å ha kjempet med unødvendig råskap og for å ha angrepet ubevæpnede sivile, sykehus, kirker og skoler. Denne informasjonskampanjen klarte delvis å få medlemslandene i FN til å vende seg mot ONUC operasjonen.³⁶

4.1 Luftvernets bidrag

Så hvordan kunne luftvernet bidra i en slik situasjonen?

FN hadde behov for å fremstå som en upartisk styrke som ikke angrep en av partene med unødvendig bruk av vold. Det motsatte ville underminere hele operasjonen ved at støtten blant FNs medlemsland ville forsvinne. Dette var også i ferd med å skje, og en periode hadde ikke

³³ Klevberg, Håvard, "Logistical and Combat Air Power in ONUC", s 43 og 45.

³⁴ IBID, s 47

³⁵ IBID, s 47

³⁶ IBID, s 57

ONUC autorisasjon til å kjempe tilbake i luftstrid.³⁷ En av deltakerne som ble intervjuet erindrer å ha blitt fortalt at Tsjombe slapp eksplosiver fra fly.³⁸ At dette faktisk ble gjort bekreftes i Rolf Kristiansens bok. Han forteller at Kaminabasen ble angrepet fire dager på rad i september 1961 av fly som kastet små bomber. To av disse angrepene medførte personskaade med drepte og sårede.³⁹ I situasjoner som denne kan forsterkning med luftvernartilleri være en god politisk løsning. Eksempler på situasjoner hvor forsterkning med luftvernartilleri er gunstig kan være når man har behov for å beskytte egne ressurser på bakken, herunder fly, og samtidig må unngå å fremstå som en aggressor.

Angrepsfly har, sammenlignet med bakkestyrker, karakteristika som gjør det mer tilbøyelig å bruke de i en offensiv rolle.⁴⁰ Derfor blir de også assosiert med nettopp å være en styrke som oppsøker et mål og angriper det. Kanonluftvernet som ble benyttet i Kongo kan derimot karakteriseres som et rent defensivt våpen ved at det blir utgruppert for å beskytte et objekt eller område.⁴¹ Det kan virke som FN var nølende med å engasjere seg militært mot en av partene. Ved å benytte luftvern for å beskytte egne baser kunne deres handlinger dermed fremstå som rent selvforsvar og ikke som et aggressivt angrep mot en part.

En annen faktor som må vurderes er at de ni jagerflyene som FN hadde til rådighet i utgangspunktet var tiltenkt å eskortere og beskytte flåten med transportfly. Videre kan et fly operere i luften kun for en begrenset periode før det må lande for å etterfylle drivstoff, ammunisjon og gjennomføre vedlikehold. Dermed var den totale tiden flyene var tilgjengelige for beskyttelse av egne baser svært lav. Luftvernet har ikke en slik begrensning og har derfor evne til høy beredskap over lang tid.⁴² Ut i fra de to faktorene kunne luftvernet tilby beskyttelse av objekter all den tid jagerflyene ikke var tilgjengelig. Basert på betraktningene gitt over var luftvernbidraget en god løsning som et supplement til jagerflyene.

I 1962 gjennomførte FN rekognoseringsflygninger og tok bilder av Tsjombes baser. Trusselvurderingen gjort på bakgrunn av dette viste at luftrusselen igjen var stigende og estimerte at opp til ti Harvards og seks Fougas kunne være til Tsjombes disposisjon. Dette bidro til at FN bestemte seg for å øke luftmaktskapasiteten blant annet med luftvern.⁴³

³⁷ Klevberg, Håvard, "Logistical and Combat Air Power in ONUC", s 52

³⁸ Samtale med Reidar Kristiansen 25/3-04.

³⁹ Kristiansen, Rolf "Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970) s. 174

⁴⁰ Meilinger, Philip, "Ten Propositions Regarding Air Power", s. 4, pkt 3

⁴¹ Forsvarets stabsskole "Forsvarets doktrine for luftoperasjoner" s. 50-52.

⁴² IBID s. 50

⁴³ Klevberg, Håvard, "Logistical and Combat Air Power in ONUC", s 54

5 Bakgrunn for å sende en norsk luftvernavdeling

En forespørsel fra FNs generalsekretær om å bidra med luftvernstyrker ble gitt til Norges Faste Delegasjon ved FN. Denne ble videreformidlet i en melding til regjeringen 25. oktober 1962. Anmodning gikk på å avgi et batteri på 12 stk 40mm luftvernkanoner til FNs vaktstyrker i Kongo. På bakgrunn av dette utarbeidet Regjeringen, dvs Forsvarsdepartementet stortingsproposisjon nr 39 (1962-63) der det ble foreslått utkast til fire vedtak:

Stortinget samtykker i:

- I. At Norge stiller til disposisjon for De Forente Nasjoners Vaktstyrker i Kongo ett lett luftvern batteri med befal og mannskap.*
- II. At Forsvarsdepartementet gis fullmakt til å foreta ekstrainnkalling av det nødvendige antall rekrutter.*
- III. At Forsvarsdepartementet gis fullmakt til å beordre befal og mannskaper til FN-opdrag utenfor landets grenser.*
- IV. At Forsvarsdepartementet gis fullmakt til å postere de direkte utgifter vedrørende luftvern batteriet under tjenesten i Kongo på en forskuddskonto og at de tilsvarende refusjonsbeløp fra FN krediteres samme konto. På samme måte forholdes med utgiftene vedrørende de mannskaper som kalles inn i Norge til erstatning for dem som reiser til Kongo.*

Av materiell ble det foreslått å sende bl.a. 12 stk L/60 kanoner, 12 stk firling mitraljøser, 1 radarstasjon og et tilstrekkelig antall kjøretøyer, dessuten feltkjøkken, håndvåpen, utrustning m.v. Bemanningen ble beregnet av Luftforsvarets overkommando til å bestå av vel 300 mann, hvorav 55 befalingsmenn og 260 korporaler og menige.⁴⁴ Proposisjonen ble saksbehandlet i Stortinget av Utenriks- og konstitusjonskomiteen gjennom Inst. S. Nr. 56/ 1962-63,⁴⁵ og videre behandlet i Stortingsdebatten 11. desember 1962. Utenriks- og konstitusjonskomiteens formann, Finn Moe (Ap), la frem saken og etterpå ble det åpnet for en debatt. Denne ble svært kortfattet; kun tre stortingsrepresentanter knyttet kommentarer til saken. Stortingsrepresentant Ingvaldsen (H) kommenterte at det var viktig at vi holdt egen beredskap i orden. Stortingsrepresentant Bondevik (Krf) mente at Norge hadde en plikt til å være med i det fredsarbeidet som det er å ha

⁴⁴ Stortingsproposisjon nr 39 (1962-63) "Om øket norsk bidrag til De forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo".

⁴⁵ Innstilling fra Stortinget nr 56 (1962-63) "Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo" (St. prp. Nr. 39).

vaktstyrker på utsatte steder i verden, samt at oppdraget ikke ville svekke egen beredskap hjemme. Stortingsrepresentant Johan Andersens (Ap) kommentar var knyttet til vedtak III. Han henstilte til at det skulle bli tatt hensyn til vernepliktige menige mannskaper som sa nei til å reise ut i operasjonen. Alle romertallsvedtak ble enstemmig bifalt bortsett fra vedtak II som fikk to stemmer i mot.⁴⁶

De forberedende arbeidene med å sette opp den norske luftvern avdelingen startet i midten av november 1962. Major Vidkun Isaksen ble plukket ut som sjef og dro til Kaminabasen i Kongo på en kortere rekognoseringsstur i begynnelsen av desember. Fullskala forberedelser ble iverksatt først da Stortinget godkjente innstillingen den 15. desember 1962. Den 24. desember 1962 ble hovedmateriell og ammunisjon skipet fra Oslo med M/S Vikaren. Den 2. januar 1963 møtte befal og mannskaper på Gardermoen for engasjement og verving. Et forparti reiste fra Gardermoen den 8. januar og hovedstyrken reiste 14. og 15. januar.⁴⁷

Samtidig som forberedelsene foregikk i Norge ble FN-tropper i Kongo beskyttet av katangesisk gendarmeri i Katangas hovedstad, Elisabethville, uten å besvare skytingen. Dette skjedde den 24. desember 1962 og etter at ildgivningen hadde pågått noen dager og etter at Tsjombe forgjeves hadde gitt ordre til sine styrker om å stoppe ilden, så FN seg nødt til å gå til motaksjon. FNs operasjon "*Grand Slam*" ble dermed iverksatt. Sverige var det eneste landet som hadde stilt jagerfly til disposisjon for FN med sin ni J29B Tunnan.⁴⁸ Disse gjennomførte flere vedvarende angrep mot flyplassene ved Kolwezi og Jadotville og i løpet av de to dagene operasjonen varte hadde de flydd 30 tokt og avfyrt 90 missiler og 5000 runder med 20mm kanoner. Selv om muligens ett til to "*Harvard*" skolefly fra andre verdenskrig unnsnapp var lufttrusselen dermed i aller høyeste grad fjernet allerede før den norske luftvern bataljonen ankom Kongo.⁴⁹ Dette hadde man også vært klar over før personellet avreise fra Norge i januar, men det kom likevel ikke noe avbud om luftvernartilleri fra Generalsekretæren.⁵⁰

5.1 Vurdering av omstendigheter rundt det norske luftvernbidraget

Så hvorfor ble da en norsk luftvern bataljon sendt ned når lufttrusselen var tilintetgjort?

Jeg ser flere omstendigheter som kan ha påvirket beslutningen. En faktor som må vurderes er at det fortsatt var faktiske behov for forsterkninger på Kaminabasen. FN-troppene på basen var sterkt redusert på grunn av avgivelser som skyldtes uroligheter rundt om i Katanga. Planene for

⁴⁶ Forhandlinger i Stortinget 11. desember 1962. Sak nr 13, pkt 2 votering.

⁴⁷ Isaksen, Vidkun, "*Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15-1 – 28-5, 1963*" s1

⁴⁸ Huldt, Bo et al "*Bevara eller skapa fred*" s.123-124

⁴⁹ Klevberg, Håvard, "*Logistical and Combat Air Power in ONUC*", s. 48

⁵⁰ Kristiansen, Rolf "*Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970)* s. 151 og 178

forsvaret av basen måtte legges om og man hadde stort sett kun ett svensk kompani å bygge på.⁵¹ Det var videre en uttalt politisk ambisjon av Norge å støtte FNs operasjoner under forutsetning av at dette ikke svekket egen beredskap. En kan undres på om at det å bidra i verden ble vurdert av norske politikere som et slags fremskutt forsvar av eget territorium. Det var ikke bare viktig å ivareta beredskap i Norge, men også å bidra til stabilisere verdenssituasjonen slik at denne beredskapen ikke ble satt på prøve. Om anmodningen fra FN skrev utenriks- og konstitusjonskomiteen følgende:

*”På denne måten kan Norge være med å stabilisere forholdene i områder i verden, hvor konflikter og kamp lett kan skape en spent internasjonal situasjon[...] Faren for svekkelse av egen beredskap må veies opp mot det hensyn som alltid har spilt stor rolle i norsk utenrikspolitikk, nemlig å være med for å hindre at det oppstår spente situasjoner som krever økt beredskap.”*⁵²

Andre forhold som tyder på at det var stor politisk enighet om Norges vilje til styrkebidrag var den enstemmige voteringen av romertallsvedtak III som ga fullmakt til å beordre befal og mannskaper til FN-oppdrag utenfor landets grenser.⁵³ Det vises en klart økt beslutsomhet om en sammenligner dette med Forsvarsdepartementet innstilling før utsendingen av det første bidraget i 1960:

*”Forsvarsdepartementet har forutsatt at norsk deltakelse skal være basert på frivillighet.”*⁵⁴

Hvor langt våre politikere var villige til å strekke seg vises også i stortingsrepresentant Ingvaldsens kommentar i Stortingsdebatten:

*”Jeg vil si at det er ikke så lite av en skjebnens ironi at vi får til behandling en sådan henvendelse[...], samtidig som vi nettopp har behandlet en sak hvor Regjeringens budsjettforslag førte til en svekkelse på dette området for våre egne flybaser.”*⁵⁵

Ut fra dette kan man jo kanskje spørre seg om det ikke hadde vært bedre å sende for eksempel en infanteribataljon. For å belyse et slikt spørsmål tror jeg det er viktig at man har i bakhodet at

⁵¹ Kristiansen, Rolf *”Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970)* s. 174

⁵² Innstilling fra Stortinget nr 56 (1962-63) *”Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo”* (St. prp. Nr. 39).

⁵³ Forhandlinger i Stortinget 11. desember 1962. Sak nr 13, utdrag fra debatten.

⁵⁴ Stortingsmelding nr 8 (1960-61) *”Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo”* s.2

⁵⁵ Forhandlinger i Stortinget 11. desember 1962. Sak nr 13, pkt 2 votering.

forberedelsene til oppdraget allerede var godt i gang. Hovedmateriell og ammunisjonen var allerede sendt av gårde med båt på det tidspunktet da Tsjombes fly ble angrepet og personellet møtte på Gardermoen kun 2 uker etter dette. Skulle man da ha startet nye forberedelser med en annen type bataljon ville dette ha forsinket Norges styrkebidrag til Kongo. I tillegg ville rekrutteringsgrunnlaget for en eventuell ny bataljon ha vært det samme i og med at vi på denne tiden ikke hadde beredskapsstyrker for internasjonale operasjoner og at oppdraget var basert på verving også blant sivile.⁵⁶ Personellet som luftvern bataljonen innkalte var fra alle forsvarsgrener og hadde dermed høyst forskjellige forutsetninger.⁵⁷ Dermed ville ikke kunnskaper og ferdigheter til det rekrutterte personellet vært noe annerledes.

Bataljonsstaben drøftet også situasjonen etter ankomsten til Kongo med Norwegian Commander (NORCO) oberstløytnant P. Nissen,⁵⁸ UN Air Commander generalmajor Kaldager fra Norge, Sector Commander oberst Hederen og Air Base Commander oberst Lampell som begge var svensker.⁵⁹ Bataljonens syn på saken var at de også var trent for og i stand til å løse infanteripregede oppdrag. Det må i denne sammenheng nevnes at også personellets motivasjon for utfordringen var stor. Dette var den første misjonen en norsk luftvern avdeling var gitt i utlandet og de anså det som veldig spennende å dra så langt ut på et oppdrag. De var dermed veldig interessert i å kunne løse de utfordringen de ble stilt ovenfor.⁶⁰ Det nye oppdraget dreide seg kun om vakthold og sikring på basen og ikke rene stridsoppdrag. Bataljonen vant dermed gehør for sine synspunkt. Det bør her også nevnes at bataljonens oppgaver spiste på seg og ble utvidet med en hel del andre oppdrag som patruljer og detasjementer rundt om i Katangaprovinsen. Dette skjedde likevel i en periode etter at beslutningen om å endre oppdraget ble fattet og på grunn av at bataljonen ønsket flere oppdrag.⁶¹ Bataljonen hadde medbrakt utdanningsdirektiver i enkeltmannsferdigheter og utdanning ble gjennomført på Kaminabasen for å møte det nye oppdraget.

En annen omstendighet som må betraktes når man vurderer det norske luftvern bidraget er at man muligens ikke hadde fullstendig oversikt over Tsjombes flyressurser og sannsynligvis vurderte det dit hen at han nok en gang kunne stable nye fly på beina. Dette synes også Vidkun Isaksen å erindre i sitt brev der han skriver følgende:

⁵⁶ Innstilling fra Stortinget nr 56 (1962-63) "Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo" (St. prp. Nr. 39).

⁵⁷ Kristiansen, Rolf "Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970). s. 155

⁵⁸ NORCO var bindeleddet mellom Norge og norske styrker i Kongo.

⁵⁹ Isaksen, Vidkun, "Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15-1 – 28-5, 1963" s7

⁶⁰ Intervju med Eivind Stai, 1. april 2004.

⁶¹ Isaksen, Vidkun, "Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15-1 – 28-5, 1963" s7

”Det syntes klart allerede før avreise at oppdraget ville få en endret karakter, men FN mente at Katanga fortsatt ville kunne mobilisere flykapasitet med evne til å angripe Kaminabasen, og ønsket derfor et luftforsvar etablert på basen. Oppsetningen av avdelingen fortsatte derfor.”⁶²

Ved å sende luftvernavdelingen kunne man dermed ivareta vakthold og sikringsoppdraget og samtidig ha luftvern i beredskap dersom en ny lufttrussel oppsto.

Selv om noen vil hevde at den norske luftvern bataljonen aldri burde vært sendt ned,⁶³ bidro de med å flagge norsk politisk vilje samt å dekke FNs personellbehov. Det initiativet avdelingen viste for å løse oppgaver og oppdrag bidro også til at det norske bidraget fikk den form det gjorde. Når det gjelder om en infanteribataljon ville vært bedre rustet for oppdraget der nede så var utfordringene av en slik art at neppe noen militær avdeling i Norge var trent for dette på denne tiden. Det var derfor ingen ulempe at det var en luftvern avdeling som gjennomførte oppdraget. Med disse betraktningene var luftvernbidraget en god løsning.

6 Luftvernberedskap

Selv om det Katangesiske flyvåpenet var så godt som tilintetgjort var man oppmerksom på at situasjonen kunne endre seg.

For å både ivareta de nye oppgavene og være forberedt på en eventuelt ny lufttrussel ble bataljonen reorganisert på en slik måte at kjernestrukturen ble beholdt. Denne strukturen besto av ett stabsbatteri og to kanonbatteri, benevnt Alfa og Bravo batteri. Etter Major Isaksens rekognoseringstur til Kaminabasen fikk luftvern bataljonen tildelt tre objekter de skulle utøve luftforsvar over. Objektene ble kalt A, B og C, disse var henholdsvis en parkeringsplattform (A), en verkstedshangar (B) og en hangar (C).⁶⁴ Årsaken til at bataljonen skulle drive luftvern over kun tre utpekte objekter og ikke over hele basen ser ut til å bero på den enorme dimensjonen på selve basen. Skal man spekulere i hvorfor akkurat disse tre objektene ble valgt ut så kan det skyldes at det var her flyene ble oppbevart all den tid de ikke var ute og fløy. FNs fly var overlegne Tsjombes fly i luften og skulle han klare å ta de ut måtte det ha vært mens de sto på bakken. For å gi et inntrykk av størrelsen på basen vil jeg her gi en kort beskrivelse av den (se også oversiktsbildet i vedlegg nr 1).

⁶² Brev fra Vidkun Isaksen, 19. april 2004.

⁶³ Normann, Jens Erik skriver på side 159 i sin bok *”Hvit slave blant svarte – en norsk FN-pilot om erfaringer i Kongo”* (1972) følgende: *”Hva pokker skal man med en luftvern bataljon når det ikke lenger finnes fly den kan skyte på?”*

⁶⁴ Isaksen, Vidkun, *”Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15-1 – 28-5, 1963”* vedlegg 8

Kaminabasen var et enormt anlegg på over 500 kvadratkilometer og besto av to baser, en flybase med to flystriper og en base for hærstyrker. Byggingen av basen ble startet av belgierne i 1949 og inngikk i NATOs forsvarsplan for sentral- og sør-Afrika. Nazi-Tyskland okkuperte Belgia under andre verdenskrig og basen ble utformet med dette i minne. Kaminabasen var tiltenkt å være en eksilhovedstad i tilfelle en tilsvarende situasjon skulle oppstå. Den hadde derfor all den infrastruktur en regjering kunne måtte ha behov for: administrasjon, topp moderne flyplass, verksteder, sykehus, ett kraftverk som gjorde basen selvforsynt med strøm, en bondegård som ga basens personell forsyninger, badebasseng, filmlokaler, barer og forlegning for 60 000 mennesker. Det var totalt over 2000 bygninger på området. Det var også på Kamina belgierne utdannet sine fallskjermssoldater og det var meningen at de skulle beholde basen også etter at Kongo fikk sin selvstendighet i 1960. Men etter urolighetene sommeren 1960 ble denne avtalen brutt.⁶⁵

Basert på de tre utpekte objektene ble det hjemme i Norge utarbeidet planer for bruk av luftvern som senere ble forelagt Air Base Commander for godkjenning (se vedlegg nr 2). Planene omfattet utgruppering av seks kanoner for hver av de to kanonbatteriene. Kanonstillingene ble nummerert henholdsvis fra A1 til A6 og B1 til B6. Alfa batteriet fikk tildelt hovedskuddsektorer i sør (fra 1800` til 4800`) og Bravo batteriet i nord (fra 1800` til 4800`). Terrenget rundt basen var svakt kupert og planene gikk derfor ut på å gruppere kanonene i en indre og en ytre sirkel. Dette var et grupperingsprinsipp som var vanlig å bruke hjemme i Norge på denne tiden.⁶⁶

Videre innbefattet planene utgruppering av 12 12,7mm firlinger, en radar og fire observasjonsposter (OP). Firlingene ble ikke tegnet inn på grupperingsplanene, men disse ble gruppert sammen med kanonene på samme måte som hjemme i Norge og tiltenkt en nærforsvarsrolle.⁶⁷ OPene, benevnt OP Q, OP R, OP S og OP T, var planlagt utgruppert i hver av himmelretningene. Ved ankomst til Kaminabasen ble kanon-, radar og OP stillinger rekognosert, merket og delvis utbygget. Sambandsplaner ble også utarbeidet og til hver stilling ble det laget stridsbøker som ble gjennomgått med hver enkelt kanonkommandør og OP-lagssjef slik at de visste hvor de skulle, hvilket oppdrag de hadde og hvilken sektor de hadde ansvar for. Kanoner og firlinger inngikk også i planene for bakkeoppdrag. Dette gjorde at batteriene som infanterienheter hadde ressurser til stor ildkraft.

⁶⁵ Løfgren, Class JB "Fredsknektarna- FN-svenskarna i Kongo 1960-64" s288

⁶⁶ Intervju med Reidar Kristiansen 1. april 2004.

⁶⁷ Samtale med Vidkun Isaksen 24. april 2004.

Når det gjelder selve bruken av utstyret husker intervjuobjektene forskjellig. Noen mener utstyret ble satt rett på lager,⁶⁸ mens andre mener å huske at de hadde prøveutkjøring av materiellet.⁶⁹ Kanonstillingene ble ikke prøvd i praksis grunnet det endrede oppdraget, men det ble derimot radarstillingen. Radaren som ble medbrakt, populært kalt Tipsi, var av typen AN/ TPS-1D. Dette var en overvåknings og varslingsradar som alle luftvern bataljoner i Norge hadde. Ved et flyangrep ville kanonmannskapet få muntlige målanvisninger fra personellet som betjente radaren.⁷⁰ Radaren ble under oppholdet utgruppert på en liten høyde og brukt som reserve for innflygningsradaren som allerede eksisterte på basen.⁷¹

Grunnet mange og lange transportetapper ankom det første av hovedmateriellet basen den 2. februar. Det hadde da gått halvannen måned fra det ble skipet fra Oslo. På dette tidspunktet var styrken godt i gang med sitt nye oppdrag og dermed ble utstyret satt relativt raskt på lager. Utstyret inngikk i planene også for bakkeoppdrag, men ble verken brukt under operasjoner eller i trening.⁷² Unntaket er en firling som ble brakt med ut til Kilubi, som var basens kraftstasjon. Denne var tiltenkt en rolle i nærforsvar grunnet frykt for sabotasje. En av deltakerne mener også å erindre at en firling ble brakt med ut på en av de lengre patruljene som varte rundt en uke.⁷³

Vedrørende beredskap på utstyret så var det ikke laget planer eller øremerket personell for dette. Derimot var aldri mer enn rundt en tredjedel av bataljonen borte fra basen samtidig og de som var ute på oppdrag kunne raskt tilbakekalles.⁷⁴ Videre hadde sektorsjefen og basens luftmilitære sjef fortløpende vurderinger av lufttrusselen basert på etterretning fra FN-kommandoen i Elisabethville. Den svenske sektorsjefen hadde i tillegg også sin egen etterretningsoffiser, som var født og oppvokst i Kongo og som snakket flytende swahili, knyttet til staben.⁷⁵

Når det gjaldt engasjementsregler mot luftmål så ble dette aldri utarbeidet pga at lufttrusselen var fullstendig fraværende. Et luftvern kontroll rom (LKR) ble likevel opprettet i et kontor ved ankomst og rollen som vakthavende luftvernoffiser gikk på rundgang mellom operasjonsoffiserer og batterisjefer. Det var vakthavende luftvernoffiser som var tiltenkt å utøve taktisk kontroll for

⁶⁸ Intervju med Tore Medhus 1. april 2004.

⁶⁹ Brev fra Vidkun Isaksen 19. april 2004.

⁷⁰ Intervju med Jan Strøm-Blakstad 1. april 2004.

⁷¹ Isaksen, Vidkun, "Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15-1 – 28-5, 1963" s1, 4-5, 23, 33 og vedlegg 8

⁷² Isaksen, Vidkun, "Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15-1 – 28-5, 1963" s33

⁷³ Intervju med Tore Medhus 1. april 2004.

⁷⁴ Intervju med Eivind Stai 1. april 2004.

⁷⁵ Brev fra Vidkun Isaksen 19. april 2004.

kanonene og det var han som ville gi ordre om å engasjere fly. De kom likevel ikke så langt at de opprettet vaktlister i luftvernsammenheng.⁷⁶

Med faktorene listet over kan man anta at luftvern bataljonen ville ha ivaretatt et eventuelt luftforsvarsoppdrag på en god måte. De ville fått tidlig varsling om en lufttrussel, utgrupperingsplaner var laget og forberedelser var gjort for å organisere bataljonen for luftvernoppdraget. Forholdene lå dermed til rette for å hurtig vende tilbake til primæroppdraget dersom dette ble påkrevet.

Trusselen luftvern bataljonen møtte i Kongo ble annerledes enn de trodde og var forberedt på. Likevel tyder uttalelser fra sjef ONUC på at avdelingen løste sitt oppdrag på en meget tilfredsstillende måte:

“Your presence at Kamina at a vital stage of UN’s peaceful operations was a real deterrent to those opposing law and order and in no small way brought a quick decision in the establishment of peace in Katanga.”⁷⁷

7 Konklusjon

I Kongo utgjorde transportfly selve ryggraden for hele ONUC-operasjonen grunnet lange distanser og stort tidspress. Den selvutnevnte lederen for Katangaprovinsen, Moise Tsjombe, var nær ved å brette ryggen på ONUC da han gikk til anskaffelse av egne fly som han angrep FN-styrkene med. Behovet for å forsvare egne styrker gjorde at FN anskaffet svenske jagerfly. Disse kunne benyttes i offensive roller, og FN var dermed tilbakeholden med å benytte jagerflyene mot Tsjombe grunnet tidligere beskyldninger om ha utøvet unødvendig vold. Behovet for luftvern kom dermed til syne ved at bruken av dette lettere kunne legitimeres grunnet dets defensive natur. Luftvernet kunne også holde høy beredskap over lang tid og var slik sett et godt supplement til jagerflyene.

Norges politiske ambisjon på 60-tallet var å bidra til å stabilisere områder i verden hvor konflikter kunne skape en spent internasjonal situasjon. Bakgrunn for dette kan ses på som et slags fremskutt forsvar for å minske sannsynligheten for at landets egen beredskap skulle bli satt på prøve. Da Norge ble forespurt om å stille en luftvern bataljon til disposisjon for FN var Stortinget derfor svært positive. Før den norske bataljonen reiste til Kongo ble imidlertid lufttrusselen fjernet. Likevel var det flere omstendigheter som tilsa at luftvern bataljonen var

⁷⁶ Intervju med Eivind Stai 1. april 2004.

⁷⁷ Brev til bataljonssjef Oblt V. Isaksen fra Force Commander Kebbete Guebre. Isaksen, Vidkun Mai., ”Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15-1 – 28-5, 1963” vedlegg nr. 11.

Norges beste svar på FNs henvendelse om forsterkninger. For eksempel hadde man ikke beredskapsstyrker stående, ingen andre norske soldater var trent for den type situasjon som var i Kongo og muligheten for en ny lufttrussel var reell. Videre bidro styrken med å flagge norsk politisk vilje og dekke FNs personellbehov.

Et etterretningsapparat monitorerte kontinuerlig Tsjombes kapasiteter og dermed også bataljonens behov for å returnere til sitt primæroppdrag. Luftvernplanene ble tidlig utarbeidet med utgrupperingsplaner og stridsbøker for hver stilling. Stillingene ble rekognosert og delvis utbygget, og planene ble gjennomgått med kanonkommandører og OP-lagførere. Forholdene lå dermed til rette for å ivareta en eventuell ny lufttrussel.

8 Bibliografi

Bøker og rapporter:

Hederén, Olle ”*Afrikansk mellanspel- En beretning om hendelsene på Kaminabasen 1960-1964*”. Hassleholm, Sverige 1965: AB Norra Skånes Civiltryckeri Hassleholm 1965

Von Horn, Carl ”*Fredens soldater*” Stocholm, Sverige 1966: Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Sønner

O’Brien, Conor Cruise ”*Uppdrag i Katanga*” (Stocholm, Sverige 1962) Alb. Bonniers boktryckeri

Løfgren, Class JB ”*Fredsknektarna- FN-svenskarna i Kongo 1960-64*” Stockholm 1990.

Kristiansen, Rolf ”Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970). Forsvarets krigshistoriske avdeling (1970).

Arheim et al ”*Fra Spitfire til F-16, Luftforsvaret 50år 1944-1994*” (Trykket av Sem& Stenersen A/S, Oslo 1994)

Normann, Jens Erik ”*Hvit slave blant svarte – en norsk FN-pilot om erfaringer i Kongo*” Gyldendal Norsk Forlag A/S (Oslo 1972)

Huldt, Bo et al ”*Bevara eller skapa fred*” (Norstedts förlag AB Stocholm, 1995)

Isaksen, Vidkun, ”*Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15-1 – 28-5, 1963*” (Oslo, 5. juli 1963)

Huldt et al: ”*Bevara eller skapa fred – FNs nya roll*”. Stockholm, Sverige 1995: Norstedts Förlag AB.

Kjeldstadli, Knut ”*Fortida er ikke hva den engang var*”. (Oslo, Norge 1999) Universitetsforlaget.

Forsvarets stabsskole ”*Forsvarets doktrine for luftoperasjoner*” (Oslo, Norge 2002) Brødr. Fossum AS.

Asbjørnsen, Øyvind ”Det Norske Luftvernartilleris Historie”:

- Del I 1916 – 1945. Trykket ved Luftforsvarets tekniske skolesenter -1985
- Del II De første årene etter freden i 1945. Trykket ved Luftforsvarets skoler Stavern.

Kunngjøring til Forsvaret (KTF) (1963 og 1964)

Artikler:

Meilinger, Philip, ”Ten Propositions Regarding Air Power”, *Airpower Journal*, Spring, 1996

Klevberg, Håvard, ”*Logistical and Combat Air Power in ONUC*” i ”Peacekeeping and Multinational Operations”. (Publisert av Norsk utenrikspolitisk Institutt, 1997)

Kaptein Nagell, Olav ”*FN-polititjeneste i Kongo*” Norsk militært tidsskrift 1966. Utgitt av Oslo militære samfunn. s. 681

Major Isaksen, Vidkun ”*Den norske Lv-bataljonen i Kongo*” Norsk militært tidsskrift 123. bind – 134. årgang/ 10. hefte 1964. Utgitt av Oslo militære samfunn

Major Hæreid, Harald: ”*Kongo brev*” Norsk luftmilitært tidsskrift nr 12, 1961 s. 3.

Offentlige dokumenter:

Stortingsmelding nr 8 (1960-61) ”*Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo*”. Trykt 28/11 1960 (Foredratt av Halvard Lange)

Stortingsproposisjon nr 39 (1962-63) ”*Om øket norsk bidrag til De forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo*”. Trykt 30/11-1962 (Foredratt av statsråd Gudmund Harlem).

Innstilling fra Stortinget nr 56 (1962-63) ”*Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo*” (St. prp. Nr. 39).

Forhandlinger i Stortinget 11. desember 1962. Sak nr 13 *Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo* (inst. S. Nr. 56)

Intervju og spørreskjema:

Arvesen, Bjørn (Personelloffiser/ S-1). Intervjuet Stavern 1. april 2004.

Isaksen, Vidkun (Bataljonssjef i Kongo) Skriftlig besvarelse 19. april 2004 og samtaler på telefon mars/ april 2004.

Johansen, Birger (Forsyningsbefal). Intervjuet Stavern 1. april 2004.

Kristiansen, Reidar (Nestkommanderende i kanonbatteri ALFA). Intervjuet Stavern 1. april 2004.

Medhus, Tore (Operasjonsoffiser i bataljonen). Intervjuet Stavern 1. april 2004.

Schelin, Tor (Materiellbefal). Skriftlig besvarelse 19. april 2004 og samtaler på telefon mars/ april 2004.

Stai, Eivind (Operasjonsoffiser i bataljonen og brigaden i Kongo). Intervjuet Halden 1. april 2004 og samtaler på telefon mars/april 2004.

Strøm-Blakstad, Jan (Sjef for stabsbatteriet i Kongo). Intervjuet Stavern 1. april 2004.

Internett:

<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucB.htm> (lastet ned 28. mars 2004)

<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucD.htm> (lastet ned 28. mars 2004)

<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucF.htm> (lastet ned 28. mars 2004)

<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucM.htm> (lastet ned 28. mars 2004)

SEMESTEROPPGAVE

Modul III – Luftmakt

Fleksibilitet og innsatsvilje

Norsk luftverndeltakelse i ONUC, Kongo 1963

Kadett Lina Kongshavn

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	2
2 Metode og kilder	2
3 Bakgrunn	3
3.1 KONGO OG FNs INITIELLE INVOLVERING	3
3.2 OPÉRATION DES NATIONS UNIES AU CONGO, ONUC	3
4 Norges rolle i ONUC	4
4.1.1 Norsk luftverndeltakelse i Kongo	4
5 Forberedelser, innrykk og etablering	5
5.1 BAKGRUNNEN FOR Å SENDE LUFTVERN TIL KONGO	5
5.2 FORBEREDELSE, PERSONELLOPPSETT OG ORGANISERING	5
5.2.1 Kaminabasen	7
5.3 FORSYNINGER OG LOGISTIKK.....	8
5.4 DEN POLITISKE SITUASJONEN VED ANKOMST	8
6 Gjennomføring av tjenesten i ONUC	9
6.1 LUFTVERNBATALJONENS ORGANISERING	9
6.2 LUFTVERNBATALJONENS OPPDRAG OG DRIFT	10
6.2.1 Patruljer og detasjementer	11
6.2.2 Militære og humanitære arbeidsoppgaver	11
6.2.3 Idrett og velferd	12
7 Generelle betraktninger	13
7.1 FLEKSIBILITET	13
7.2 DOKUMENTASJON AV HENDELSER	16
8 Bibliografi	18
8.1 FRAMDRIFT KILDESØK	20

1 Innledning

Svært få i Luftforsvaret er klar over at vårt hittil eneste styrkebidrag med en luftvernavdeling i internasjonale operasjoner fant sted i Kongo i 1963. På den tiden var det ikke etablert øremerkede innsatsstyrker med kontraktfestede betingelser og et fastsatt antall dagers marsjberedskap slik vi har i dag. Likevel tok det kun **en måned** å få sendt av gårde en utvidet luftvern bataljon med alt av nødvendig personell og utstyr. I den forbindelse kan man stille seg en rekke interessante spørsmål; hvordan havnet egentlig en norsk luftvern avdeling som deltakere i en operasjon i Afrika? Hva skjedde den hektiske måneden før avreise? Hvilke arbeidsoppgaver hadde avdelingen i Kongo? Dette er aspekter jeg kommer til å redegjøre nærmere for i denne oppgaven.

Jeg starter med å gjennomgå bakgrunnen for FN's involvering i Kongo. Dette etterfølges av Norges rolle i operasjonen, samt hvorfor norsk luftvern initielt ble vedtatt sendt av våre politikere. Deretter går jeg i dybden på de forberedelsene som ble gjort hjemme i Norge før avreise. Hoveddelen av oppgaven omhandler hva de faktiske arbeidsoppgavene ble for den norske luftvern bataljonen etter ankomst i Afrika. Avslutningsvis oppsummerer jeg med en del generelle betraktninger rundt luftvernets deltakelse i den FN-ledede operasjonen i Kongo i 1963.

2 Metode og kilder

Det er nå mer enn 40 år siden det norske personellet tjenestegjorde ved luftvern bataljonen i Kongo. Dette skaper en del utfordringer både relatert til det å finne kildemateriale samt til å be deltakere om å gjengi sine personlige opplevelser. Med bakgrunn i dette ønsket jeg primært å basere dette arbeidet på skriftlig dokumentasjon som var nedtegnet nærmest mulig i tid da hendelsene fant sted. Denne oppgaven er derfor hovedsakelig basert på den skriftlige rapporten avdelingen leverte kort tid etter hjemkomst. Fordi dette er en offisiell rapport om et militært oppdrag er det likevel en del aspekter rundt oppdraget som kan ha blitt utelatt i denne kilden. Eksempler på dette kan være holdninger til og forbruk av alkohol under utenlandsperioden. For å øke validiteten på informasjonen som inkluderes er det skriftelige materialet blitt verifisert med nøkkelpersonell¹ som deltok i den norske luftvern bataljonen. Dette er gjort enten under dybdeintervju eller i form av spørsmål på spørreskjema som er besvart skriftlig. I den forbindelse er det viktig å merke seg at et minne om noe kan beskrives som *"en beretning om et forhold som*

¹ Bataljonssjef, sjef for stabsbatteriet, NK kanonbatteri, S-3 operasjonsoffiser i bataljonen og i brigaden, S-1 personelloffiser og forsyningsbefal.

ligger forut i tid". Dette åpner for et visst innslag av glemsel og feilerindring, samt at det har vist seg vanskelig å gjengi holdninger i fortid nøyaktig grunnet en ubevisst justering av minner for å sammenfalle med dagens normer.² Intervjuobjektene er likevel brukt til å kommentere forhold som nevnes i rapporten fordi de kan plassere, korrigere og utdype det skriftelige materialet. Av andre svakheter ved kildeutvalget må det poengteres at kildene som er benyttet i store trekk representerer luftvern bataljonens egen oppfatning av det som fant sted da det i liten grad har vært mulig å skaffe til veie noen utenforståendes syn på det som er beskrevet i denne oppgaven. Det har således vært begrensede muligheter til å nyansere luftvern bataljonens framstillinger ved hjelp av ekstern dokumentasjon. Den spesifikke fremdriften i kildesøket er beskrevet i vedlegg A til oppgaven. Grunnet omfanget er kildesøket gjennomført i samarbeid med en annen kadett.

3 Bakgrunn

3.1 Kongo og FNs initielle involvering

Republikken Kongo var en belgisk koloni i Afrika som ble selvstendig 30. juni 1960. I de påfølgende dagene brøt det ut uro og opptøyer, dette resulterte i at Belgia sendte militære styrker til Kongo med den erklærte hensikt å gjenopprette lov og orden samt beskytte belgisk personell. Dette ble imidlertid gjort uten at det forelå samtykke fra den kongolesiske regjeringen, de ba derfor om militær støtte fra FN den 12. juli 1960 for å beskytte sitt nasjonale territorium i Kongo mot ekstern aggresjon. To dager senere krevde Sikkerhetsrådet at Belgia skulle trekke sine militære styrker tilbake fra området. De godkjente samtidig bruken av militær assistanse fra FN inntil de nasjonale sikkerhetsstyrkene kunne ivareta dette oppdraget fullt ut på egenhånd. På mindre enn 48 timer var de første representantene fra FN på plass i Kongo. Oppdraget varte totalt i nesten fire år.³

3.2 Opération des Nations Unies au Congo, ONUC

Opération des Nations Unies au Congo, ONUC, ble etablert som følge av Sikkerhetsrådets resolusjon nummer 143 (1960) datert 14. juli 1960. Denne resolusjonen gav mandat til en operasjon som ble etablert i juli 1960 for å sikre tilbaketrekkingen av belgiske styrker, støtte regjeringen i å opprettholde lov og orden, samt å besørge teknisk assistanse. ONUCs funksjon ble siden modifisert til også å inkludere opprettholdelse av territorial integritet og politisk uavhengighet i Kongo, avverge borgerkrig samt sikre fjerningen av all utenlandsk militært, paramilitært og rådgivende personell ikke underlagt De Forente Nasjoners kommando, samt alle

² "Fortida er ikke hva den en gang var – en innføring i historiefaget" Knut Kjendstadli 1999 s.196

³ Stortingsmelding nr 8 (1960-1961): "Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo" samt FNs hjemmesider på Internett: <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucB.htm>

Semesteroppgave Modul III

4

leiesoldater.⁴ Dette skjedde ved implementering av resolusjonene 145 (1960), 161 (1961) og 169 (1961)⁵. Mandatet gikk altså fra å ikke skulle blande seg i Kongos indre anliggende til å skulle gripe inn med nødvendige midler for å hindre borgerkrig. ONUC var operativ fra juli 1960 til juni 1964.⁶

4 Norges rolle i ONUC

Den første henvendelsen om norsk bidrag til FN-styrken i Kongo ble mottatt i Utenriksdepartementet den 16. juli 1960 gjennom Norges Faste Delegasjon i FN i New York. Generalsekretær Hammarskjöld hadde forespurt om Norge kunne stille piloter (særlig til helikopter), flymekanikere og lette rekognoseringsfly til rådighet for FN-styrken i Kongo. Det kom også en forespørsel fra svenske myndigheter om å stille et transportfly av typen C-119 til disposisjon for den svenske FN-styrken i Kongo. Begge henvendelsene ble behandlet i statsråd 20. juli 1960, og gjennom Kongelig Resolusjon samme dag ble det norske bidraget vedtatt. Forsvarsdepartementet forutsatte at den norske deltakelsen skulle være basert på frivillighet. Det hele ble beskrevet i Stortingsmelding nummer 8 (1960-1961): ”Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo.”⁷

4.1.1 Norsk luftverndeltakelse i Kongo

I en melding av 25. oktober 1962 fra Norges Faste Delegasjon ved FN gikk det fram at Norge hadde fått en anmodning om å avgi et batteri på 12 stk 40mm luftvernkanoner til Kongo. Bakgrunnen for dette var at FNs sekretariat hadde påpekt nødvendigheten av å ha antiluftskytts til forsvar av de flyplassene FN benyttet. Forsvarsdepartementet kom derfor med en tilråding vedrørende et økt norsk bidrag til FN-styrkene i Kongo den 16. november 1962, og dette ble godkjent ved kongelig resolusjon samme dag. Dette omhandles i Stortingsproposisjon nummer 39 (1962-1963): ”Om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo”. Materiellet skulle hovedsakelig være 12 stk 40mm L-60 kanoner, 12 stk firling mitraljøser (12,7mm), 1 radarstasjon AN/TPS-1D og et tilstrekkelig antall kjøretøyer. I tillegg til dette kom feltkjøkken, håndvåpen, personlig utrustning med mer. Fordi deler av materiellet ble mottatt under våpenhjelpen ble det sendt formell forespørsel til de amerikanske myndighetene om dette kunne brukes i Kongo. Når det gjaldt økonomi sa FN seg villig til å dekke utgifter til selve tjenesten i Kongo, transport tur/retur operasjonsområdet samt merutgifter til utdanning i Norge.

⁴ <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucD.htm>

⁵ FN-resolusjon 145 (1960), datert 22 juli 1960 punkt 2, FN-resolusjon 161 (1961), datert 21 februar 1961 punkt 1, FN-resolusjon 169 (1961), datert 24 november 1961 pkt 4, <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucM.htm>

⁶ <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucB.htm> samt <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucF.htm>

⁷ Stortingsmelding nr 8 (1960-1961): ”Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo”s.2

Under det siste punktet kom også eventuelle ekstra utgifter som ble påløpt grunnet erstatningsmannskaper for de som ble sendt til Kongo. Det deltakende personellet skulle få et daglig utenlandstillegg avhengig av grad, samt et såkalt familietillegg for de man hadde forsørgeransvar for.⁸ Selve beordringen hadde fram til dette økte bidraget vært basert på frivillighet. Det ble antatt at frivillighet ville dekke opp behovet for personell, men for å være på den sikre siden anmodet Forsvarsdepartementet likevel om fullmakt til å ”beordre befal og vernepliktige mannskaper til tjeneste i FN-aksjoner dersom tilgangen på kvalifiserte frivillige ikke blir tilstrekkelig”.⁹

5 Forberedelser, innrykk og etablering

5.1 Bakgrunnen for å sende luftvern til Kongo

Da Kongo ble en selvstendig stat 30. juni 1960 var planen at det skulle bestå av en føderasjon av delstater som alle hadde sine egne presidenter og regjeringer. Katanga var den sørligste av de seks forhenværende belgiske provinsene, og presidenten der het Moise Tsjombe. Han erklærte Katanga som selvstendig stat allerede 11. juli 1960,¹⁰ og forhandlinger for å få avklart situasjonen lyktes ikke. På nyåret i 1962 ble FNs personell nektet bevegelsesfrihet i visse områder, og Katanga fortsatte å bygge opp sine militære styrker med blant annet rekruttering av nye leiesoldater samt anskaffelse av flere fly.¹¹ Det var med bakgrunn i disse flyene at FNs sekretariat hadde påpekt nødvendigheten av å ha antiluftskyts til forsvar av de flyplassene FN benyttet, og her kom anmodningen om det norske luftvernbidraget inn i bildet. Som et eksempel på Tsjombes bruk av fly i krigføringen kan det nevnes at en av flyplassene FN benyttet ble angrepet i perioden 14 – 18. september 1961 av ett fly som kastet ned små bomber. To av disse angrepene forårsaket personskade med drepte og sårede.¹² Det norske styrkebidraget i ONUC ble endelig vedtatt økt med ett lett luftvern batteri etter Stortingets godkjenning av den foreslåtte proposisjonen den 15. desember 1962.

5.2 Forberedelser, personelloppsett og organisering

I midten av november 1962 begynte forberedelsene for å sende en norsk luftvern bataljon til Kongo. Major Vidkun Isaksen ble beordret som sjef for avdelingen, han dro på en kort rekognoseringstur til Kaminabasen primo desember. Han utarbeidet en rapport etter hjemkomst hvor resultatet av turen samt forhandlingene med FN-myndighetene på stedet ble lagt fram.

⁸ Familietillegg gjaldt kun for befalet, ref Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo s.39 punkt 80

⁹ Stortingsproposisjon nr 39 (1962-1963): ”Om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo” s.1

¹⁰ ”Fra Spitfire til F-16 – Luftforsvaret 50 år 1944-1994” Arheim et al, 1994 s.202

¹¹ ”Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970)” Rolf Kristiansen, 1970 s.151

¹² Ibid, s.174

Semesteroppgave Modul III

6

Denne dannet grunnlaget for det endelige personell- og materieloppsettet. Da Stortinget godkjente deltakelsen i oppdraget 15. desember 1963 ble det ytterligere fortløpende i forberedelsene. På julaften 1963 ble alt av hovedmateriell og ammunisjon sendt med skipet M/S Vikaren fra Oslo sammen med tre følgebefal fra stabsbatteriet til Matadi i Afrika ved Kongofloden.¹³ Grunnet den korte tiden til avreise hastet det med å rekruttere personell til oppdraget. Kunngjøringen ble trykket i aviser og lokalpresse, og avdelingens personelloffiser og hans hjelpere hadde en omfattende jobb med å ringe søkeres respektive politikamre og lensmannskontorer for å skaffe mer bakgrunnsinformasjon vedrørende de som meldte interesse. I løpet av kun to uker måtte man plukke ut et tilstrekkelig antall personer innen de kategorier man skulle ha i henhold til personelloppsettet. For å dekke alle behov inkluderte man også flere stillinger som vanligvis ikke sorterer under en luftvern bataljon¹⁴. Det ble lange arbeidsdager for luftvern bataljonens personellseksjon på det midlertidige arbeidsstedet i Forsvarsdepartementets lokaler i Myntgata 1, Oslo for å få personelloppsettet på plass i tide.¹⁵

Det norske luftvern bidraget ble i utgangspunktet basert på oppsettet i en standard norsk luftvern bataljon og bestod av 333 mann. De ble organisert i 1 bataljonsstab, 2 kanonbatterier, 1 stabsbatteri og 1 sanitetsavdeling. Grunnet enkelte mangler på søkere ble 44 menige soldater som ønsket å delta tilbeordret avdelingen fra beredskapsbatteriene på Rygge og Sola. Ved avreise var det totale antallet kommet opp i 325 mann fordelt på 29 offiserer, 34 sersjanter og 262 korporaler og menige. Da avdelingen dro manglet altså luftvern bataljonen kun 8 menige soldater i henhold til det opprinnelige personelloppsettet.¹⁶ Tiden til rådighet tatt i betraktning var dette både et respektabelt antall personell samt et formidabelt arbeid av personellseksjonen. Oppmøtedato for det deltakende personellet var 2. januar 1963 på Gardermoen flystasjon. Det engasjerte befalet var gitt samme oppmøtedato som korporaler og menige. De som skulle sendes av gårde til Kongo som en samlet avdeling mindre enn to uker senere hadde en tjenestebakgrunn fra alle forsvarsgrener og var i alderen 20 til 40 år. Totalt hadde den norske luftvern bataljonen kun 12 dager til disposisjon for å gjennomføre innklarering av personellet som inngikk i styrken.¹⁷ Inkludert i denne tidsrammen var også en viktig vurdering av hvorvidt den enkelte var skikket til å delta på oppdraget. Denne korte tiden til kontroll av personellet før avreise skulle senere vise seg å forårsake en del disiplinære ekstrabelastninger etter ankomst i Kongo. Tiden på

¹³ Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5 1963 s.1 punkt 1

¹⁴ Eksempler på dette var en velferdsoffiser, en idretts-offiser, to overkokker med sju hjelpekokker, en kantineoffiser med assistent samt en sanitetstropp bestående av en bataljonslege, et sanitetsbefal og sju sanitetsassistenter.

¹⁵ Intervju med oblt(p) Jan Strøm-Blakstad og maj(p) Bjørn Arvesen som deltok i dette arbeidet før avreise.

¹⁶ "Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970)" Rolf Kristiansen, 1970, s. 155

¹⁷ Ibid, s.155

Gardermoen ble brukt til legeundersøkelse, vaksinerings, utlevering av utstyr samt repetisjon i militære ferdigheter hvor hovedvekten ble lagt på artilleridisipliner. Uerfarne lagssjefer ble påtvunget utetjeneste i -25 til 30°C fordi det manglet adekvate undervisningslokaler. Dette vanskeliggjorde deler av undervisningen noe. Teorileksjoner som militær rett, Genève-konvensjonene, typiske soldatdisipliner samt informasjon om tjeneste i tropiske strøk og FNs rolle i Kongo foregikk greit innendørs i oppvarmede lokaler.¹⁸ Den 8 januar reiste et forparti bestående av 9 befalingsmenn fra Gardermoen. Fordi Norge også på denne tiden manglet adekvat kapasitet på strategisk luftmobilitet ble forflytningen gjennomført med et innleid amerikansk Globemaster transportfly. De hadde blant annet med seg en jeep samt en del annet nødvendig intendanturmateriell for etableringen, og var framme på Kaminabasen den 12. januar. Hovedstyrken reiste med sju DC-6 transportfly tilhørende det amerikanske Military Air Transport Service, MATS, den 14. og 15. januar. Reiseruten var Tripoli Libya, Kano Nigeria, Leopoldville Kongo og til slutt destinasjonen Kamina Kongo. Skipet med utstyret ankom Matadi den 21. januar, og dette ble sendt videre til Leopoldville med jernbane. Bataljonen besørget selv transport av eget utstyr med kjøretøyene sine videre til N'Djili. Materiellet ble deretter fløyet den siste strekningen inn til Kamina. De første flylastene ankom Kaminabasen 2. februar, og resten i løpet av ca en måned.¹⁹

5.2.1 Kaminabasen

Flybasen i Kamina der nordmennene ble stasjonert lå på rundt 1000 meters høyde over havet ca 60 mil nordvest for byen Elisabethville. Den strakte seg over et formidabelt område på 500 kvadratkilometer, og skulle romme hele 60 000 personer ved full utbygging. Bare bygningsmassen alene utgjorde mer enn 2000 bygninger. Belgierne bygget basen i tidsrommet 1949-1959, og den hadde egentlig to hensikter. På den ene siden inngikk den i NATOs forsvarsplanlegging for Sentral- og Sør-Afrika. I tillegg så belgierne på den som sin potensielle eksilhovedstad; de hadde den tyske okkupasjonen friskt i minne og bygget derfor opp Kaminabasen i sin koloni i Kongo. Med sin komplette infrastruktur inneholdt basen alt man kunne trenge; et eget kraftverk, mange administrasjonsbygninger, en moderne flyplass, mange verksteder og et eget sykehus. Den hadde til og med en egen bondegård som kunne skaffe basens beboere nødvendig mat. Det manglet heller ikke på rekreasjonsmuligheter; alt fra kinoer til barer og svømmebasseng var allerede på plass.²⁰

¹⁸ Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5 1963 s.48 punkt 103 a og b

¹⁹ Ibid, s.1 og 2 punkt 1-6

²⁰ "Fredsknektarna – FN-svenskarna i Kongo 1960-1964" Löfgren Claes JB 1990 s.288

5.3 Forsyninger og logistikk

Grunnet de uforholdsmessig lange forsyningslinjene ble forberedelsene basert på at luftvern bataljonen måtte være selvforsynt de første 6 månedene. Denne avgjørelsen ble svært hensiktsmessig oppdragets endelige lengde tatt i betraktning. Planleggingen var meget godt gjennomført, og FN-myndighetene uttalte sågar at den norske luftvern bataljonen var den mest velutrustede FN-avdelingen av samtlige når det gjaldt vedlikeholdsutstyr.²¹ På grunn av det endrede oppdraget ble luftvern utstyret satt rett på lager ved ankomst på Kaminabasen, men kjøretøyene ble i stedet benyttet mer utstrakt enn på forhånd antatt. Takket være en stor innsats fra verkstedstjenesten var likevel den norske kjøretøyparken operativ helt til hjemreisedagen kom.²² Det viste seg likevel vanskelig å ha tenkt gjennom alle eventualiteter. Som et lite eksempel på dette kan jeg nevne bruken av lommelykter blant det norske personellet. På Kaminabasen var det nemlig påbudt med belysning under ferdsel i mørket, dette ville i praksis si etter mørkets frembrudd rundt klokken 1900 lokaltid. Hver mann hadde derfor utdelt sin personlige lommelykt med ett tilhørende batteri av flat type. Grunnet hyppig bruk ble imidlertid disse batteriene relativt raskt flate, og et uforutsett problem ble dermed identifisert. Den flate batteritypen disse lommelyktene trengte var ikke å oppdrive i hele Kongo, og etterforsyning gjennom FN-systemet ble ikke effektuert i løpet av tiden den norske luftvern bataljonen var stasjonert på Kaminabasen.²³ Ut fra tregheten i FN's systemer var det derfor gunstig å være selvforsynt i størst mulig grad. En av de norske deltakerne pådro seg faktisk en del skade på tennene som følge av fall i en grøft i mørket fordi han ikke hadde operativ lommelykt.²⁴

5.4 Den politiske situasjonen ved ankomst

Da forpartiet til Norges forsterkningspersonell ankom Afrika i begynnelsen av januar 1963 var den politiske situasjonen i operasjonsområdet noenlunde avklart. FN delte Katanga inn i tre sektorer: A, B og C. Kaminabasen hvor den norske luftvern bataljonen ble sendt lå i Katangaprovinsen i sektor C. Katanga var administrativt blitt delt i to hvor Tsjombe fikk fortsette som president i Sør-Katanga. Grensen mellom de to administrative områdene gikk delvis gjennom sektor C, og uenighet mellom de to presidentene Moise Tsjombe og Ilunga Prosper skapte ofte uroligheter i sektoren. En annen framredende aktør i sektor C var organisasjonen "La Jeunesse". "La Jeunesse" var opprinnelig en ungdomsorganisasjon som i løpet av de turbulente årene hadde utviklet seg til en ren terrorbevegelse. Agendaen deres var å tilrive seg lokal kontroll

²¹ Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5 1963 s.34 punkt 69f

²² Ibid, s. 32-33 punkt 68

²³ Ibid, s.36 punkt 70 d

²⁴ Ibid, s.46 punkt 99

gjennom maktbruk og trusler. I perioden den norske luftvern bataljonen var tilstede rettet de imidlertid sjelden aktivitetene sine mot FN, men konsentrerte seg om avsideliggende farmer og landsbyer.²⁵ ”La Jeunesse” utgjorde likevel den største bakketrusselfen for FN-personellet, og før den norske luftvern bataljonen ankom var blant annet flere svensker blitt angrepet, bortført, mishandlet og drept.²⁶ Avdelingen slapp heldigvis unna tilsvarende dramatiske episoder. Den potensielle faren var likevel tilstede fordi luftvernpersonellet kunne bli satt inn for å avverge at ”La Jeunesse” utøvte vold. Et eksempel på dette kan nevnes fra detasjementet i Sandoa. Oppdraget der var å forestå innregistrering av eks-gendarmer i den kongolesiske nasjonale arme (ANC),²⁷ å avpatruljere byen og omegn, å opprettholde ro og orden i området samt kontrollere veier og broers tilstand.²⁸ Der fikk det norske mannskapet blant annet inn en rapport om at ”La Jeunesse” hadde angrepet en landsby og kappet armene av sju til åtte personer. Ofrene var deretter blitt gravd ned i sand opp til halsen og etterlatt.²⁹ Å vite at man kan bli satt inn for å avverge slike ekstreme voldshandlinger kan være en tankevekker selv for sindige nordmenn.

6 Gjennomføring av tjenesten i ONUC

6.1 Luftvern bataljonens organisering

Da den norske luftvern bataljonen ankom Kongo var lufttrusselen allerede bekjempet i Katanga-provinsen. Bataljonen vurderte imidlertid seg selv som skikket til også å kunne løse andre og mer infanteripregede oppdrag, og dette ble drøftet med den norske generalmajor Kaldager som var UN Air Commander, Sector Commander den svenske oberst Hederén og den svenske Air Base Commander oberst Lampell. Oberstløytnant P Nissen var Norwegian Contingent Commander, NORCO, i perioden den norske luftvern bataljonen var i Kongo. Som kontingentsjef var han bindeleddet til de norske myndighetene. Om han diskuterte saken med norske myndigheter vites dessverre ikke. Luftvern bataljonen fikk medhold i sitt forslag, og en omorganisering fra løsning av luftvern oppdrag og over til vakt- og sikringsoppdrag ble iverksatt³⁰. Det ble likevel tatt høyde for at bataljonen på kort varsel måtte være i stand til å returnere til sin primæroppgave, og den opprinnelige strukturen ble derfor i store trekk beholdt.

²⁵ ”Den norske luftvern bataljonen i Kongo” Isaksen Vidkun. Norsk Militært Tidsskrift, 10. hefte 1964 s.681-683

²⁶ ”Fredsknektarna – FN-svenskarna i Kongo 1960-1964” Löfgren Claes JB 1990 s.100-101, bilde side 207 og ”Oppdrag i Katanga” O’Brien Conor Cruise 1962 s.293-294

²⁷ Etter sentralregjeringens bestemmelse ble det gitt anledning for tidligere gendarmer (soldater) å registrere seg i ANC. Dette arbeidet ble utført av ANC-personell under FN-kontroll.

²⁸ Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5 1963 s.18 punkt punkt 40 a

²⁹ Intervju med oblt(p) Jan Strøm-Blakstad gjennomført i Stavern 01 april 04.

³⁰ Se vedlegg C, organisasjonskart for luftvern oppdrag samt vakthold- og sikringsoppdrag.

I stedet omorganiserte man de enkelte enheter internt, eksempelvis ble kanontroppene gjort om til 3 geværlag og 1 støttelag. Grunnet det endrede oppdraget ble også sambandstroppen delt opp i mindre sambandsenheter for mer effektivt å kunne støtte de forskjellige detasjementene og patruljene bataljonen ble benyttet til. Kontroll- og varslingstroppen sine observasjonslag og luftvern kontrollromlag ble overført til andre gjøremål samt til å fylle ledige stillinger som følge av hjemsendelse av uskikket personell. Det ble i tillegg opprettet en egen leiravdeling for å kunne drifte leiren tilfredsstillende. Man foretok også en deling av arbeidsoppgavene for sjef i stabsbatteriet slik at det ble opprettet en egen S-4 logistikkstilling i bataljonsstaben. På denne måten delte man mellom planleggingen og utførelsen av bataljonens forsyningstjeneste.³¹

6.2 Luftvern bataljonens oppdrag og drift

FNs oppgave i sektor C var i grove trekk å sikre ro og orden, å verne befolkningen mot overgrep samt å beskytte de offentlige organene lokalt under deres utøvelse av sine embeter for på denne måten å tilstrebe en raskest mulig tilbakeføring til deres daglige drift. Sector Commander Hederén valgte å løse dette oppdraget gjennom å stasjonere ut mindre detasjementer ved nøkkelpunkter samt å kontrollere resten av ansvarsområdet ved hjelp av patruljevirkosomhet. Den norske luftvern bataljonen bidro til dette gjennom å ivareta en rekke arbeidsoppgaver.

Da nordmennene ankom gjorde de seg raskt bemerket som en velutstyrt og motorisert bataljon,³² de kunne således også være en nyttig ressurs for de andre avdelingene i ONUC. Det ble lånt ut sjåfører til ambulans bilen på flyplassen under flygning, til basesykehuset og til den svenske bataljonen under deres rotasjon for å avlaste disse. Det ble også lånt ut bilmekanikere til Air Base Commander i Albertville for å kjøre og betjene tankbiler. Bataljonens mange kjøretøyer var både terrenggående og utstyrt med vinsj, dette gjorde dem til effektive bergingskjøretøyer både for sivile og militære i nød. Bilverkstedet fikk etter hvert både stor kapasitet og rutine, og ved anledning hjalp de derfor til med reparasjoner på både svenskenes og militærpolitiets kjøretøyer. Den daglige tjenesten bestod også av å bemanne leirvakten med daghavende offiser, vaktkommandør og 6 vakter. Personellet utførte videre objektsikring og adgangskontroll ved vannverket og flyplassen på basen, samt adgangskontroll på hovedveien mellom basen og byen Kaminaville. De utførte også skogryddingsoppdrag sammen med basens ingeniøravdeling for å gjenoppbygge en sprengt bro ved Lovoi samt for å bygge en helikopterlandingsplass ved detasjementet på kraftverket i Kilubi. Når det gjaldt flytransporter fikk Movement Control avgitt 5 soldater daglig for å bidra under lasting og lossing av fly. Sambandspersonell ble også avgitt,

³¹ Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5 1963 vedlegg 7 og 9 samt s.23 punkt 46

³² "Afrikanskt mellanspel" Hederén Olle 1965 s.51

disse dro til Signal Section ved HQ i Elisabethville for å bistå med sine kunnskaper der. De siste par ukene før hjemreise ble i tillegg to franskkyndige korporaler avgitt til Baka politistasjon i Kaminaville for å utføre MP-tjeneste samt hjelpe det sivile politi. Flere av disse bidragene utenfor egen avdeling fikk i følge luftvern bataljonens egen rapport meget gode skussmål.³³

6.2.1 Patruljer og detasjementer

Det ble satt opp daglige patruljer til støtte for basens militærpoliti raskt etter ankomst fordi denne avdelingen var sterkt underbemannet. Disse patruljene dekket også Kaminaville og rundt 30 landsbyer som hadde beliggenhet ved basen. Det ble videre gjennomført patruljer til blant annet Kaniama, Kitenge, Munanga, Sokele og Kabondo Dianda.³⁴ Den uttalte hensikten med patruljene var å vise tilstedeværelse, rekognosere veiers og broers beskaffenhet, monitorere innstillingen og stemningen blant lokalbefolkningen samt opprettholde ro og orden.

Etter et par innledende uker med vaktoppdrag på Kaminabasen ble den norske luftvern bataljonen tildelt vaktholdet ved Kilubi kraftstasjon 1. februar 1963. Det ble også gjennomført detasjementer ved Kaniama, Kapanga, Sandoa og Luena.³⁵ De store geografiske områdene i sektoren gjorde at bataljonens personell i en periode var spredt på detasjementer over et område på størrelse med Sør-Norge.³⁶ Detasjementene ble som hovedregel satt sammen av personell fra kanonbatteriene og stabsbatteriet. Dette ble gjort ved først å plukke ut det grunnleggende antallet personell fra kanonbatteriene man anså som nødvendig for å kunne kontrollere det området man skulle operere i. Disse ble deretter supplert med det nødvendige antall sambandsmenn, kokker og sanitetspersonell. Selve detasjementet ble organisert som en tropp på rundt 30 mann, og var ledet av en offiser. Så sant veier, broer og flyplasser var i en tilfredsstillende forfatning ble detasjementene skiftet ut hver fjortende dag. Personellskiftet fant som oftest sted ved hjelp av fly, dette besørget også forsyninger. På steder som Kilubi og Kaniama ble størsteparten av forsyningene transportert med egne kjøretøyer. Bataljonens rutinetransporter av personell og forsyninger ble også benyttet til å frakte representanter fra den sivile administrasjonen samt innfødte som måtte på sykehuset på Kaminabasen.

6.2.2 Militære og humanitære arbeidsoppgaver

I rapporten gjenspeiles både militære og humanitære arbeidsoppgaver som den norske luftvern bataljonen utførte under sitt oppdrag i Kongo. De militære arbeidsoppgavene under patruljer og detasjementer bestod blant annet av samarbeide med lokalt politi og sivil

³³ Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5 1963 s. 21-22 punkt 42-44

³⁴ Se vedlagte kart for geografisk plassering i Kongo, vedlegg B

³⁵ Se vedlagte kart for geografisk plassering i Kongo, vedlegg B

administrasjon for å løse deres arbeidsoppgaver tilfredsstillende, å bistå med eskortetjeneste for lokale størrelser som "Le Grand Chef",³⁷ å være vakter for lokalbefolkning som ble utsatt for trusler, samt å kontinuerlig overvåke stemningen blant lokalbefolkningen. Alle detaljer rundt oppdragene ble gitt i form av operasjonsordrer bataljonen selv produserte. Disse var utformet på grunnlag av en standard militær fempunktsordre. Etter endt oppdrag leverte patruljesjefene inn sine rapporter til bataljonen. Typiske punkter som kunne inkluderes var valgt reiserute, status på veier, broer og trafikk, stemningen blant befolkningen, helsesituasjonen i det aktuelle området, erfaringer med eget materiell, status på personell og proviant samt et generelt punkt til slutt. Det nevnes også en del arbeid av mer humanitær art i bataljonens rapport. Eksempler på dette kan være at det norske personellet gjennom sin fortløpende rapportering av helsetilstanden i områdene fikk skaffet til veie antibiotika, bandasjemateriell og nødvendige medikamenter til flere av distriktene. Enkelte lokale innfødte som ikke kunne behandles lokalt ble videre transportert til basesykehuset på Kamina i stedet. Andre steder prøvde man å bedre forholdet til lokalbefolkningen gjennom å reparere broer, veier og fergeleier, samt gjennom vennlige gester som å tilby folk langs veien skyss. I tillegg ble det satt i gang sosiale idrettsarrangementer som fotballturneringer ved flere av detasjementene. Både helsetilstanden til lokalbefolkningen og deres innstilling til FN-personell ble betraktelig bedret, og i de få tilfellene det ble nødvendig å gripe inn i uroligheter kunne dette løses med autoritet alene uten å måtte ty til maktanvendelse fordi det norske FN-personellet var vel ansett og respektert.³⁸

6.2.3 Idrett og velferd

Under ledelse av velferdsoffiser og idrettsoffiser gjennomførte personellet et stort antall aktiviteter under tjenesten i Kongo. Det ble gjennomført kurs på flere nivåer i både engelsk, fransk og swahili. Kortspillerne startet eget kurs i bridge samt en bridgeklubb som gjennomførte både spillekvelder og turneringer. Fotoklubben var et annet populært tilbud. Bataljonen hadde et bibliotek med både bøker og aviser, og det ble i tillegg gitt ut 7 nummer av avdelingens egen avis kalt "Jambo".³⁹ Av sosiale tilstelninger må det nevnes at de hadde hele 11 bingoaftener samt at både velferden og batteriene arrangerte såkalte kamerat- og hyggeaftener med grilling, sang, sketsjer og musikk. På 17. mai 1963 ble det framført revy av bataljonens personell som varte i nærmere to timer. Grunnet tjenestens art var det ikke anledning til å gjennomføre permisjonsturer på vanlig måte, men det var faste velferdsturer hver onsdag og lørdag til

³⁶ "Den norske luftvern bataljonen i Kongo" Isaksen Vidkun. Norsk Militært Tidsskrift, 10. hefte 1964 s.689

³⁷ Den "sterke mann" i det aktuelle distriktet, han het Mutombo Mukulu i Kaniama-distriktet

³⁸ Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5 1963, s.5 og 6, punkt 20 og 21. S.7-22, punkt 23-44. Vedlegg 3, 4 og 6

nærliggende landsbyer med mulighet for sightseeing og souvenirkjøp. Et av de mest omfattende prosjektene var likevel byggingen av en hel friluftrestaurant kalt "Palmehagen" med plass til 300 mennesker. Den hadde en scene for bruk under forestillinger og musikkframføringer samt mulighet for fremvisning av film. Av idrettsarrangementer kan det nevnes turneringer i fotball og volleyball, stafetter og terrengløp i tillegg til den programmerte fysiske treningen på 3-4 timer i uka som alle i avdelingen hadde. Det ble også startet bokseklubb og vektløfterklubb. Til tross for de mange detasjementene som medførte fravær fra Kaminabasen gjennomførte rundt 30% av personellet den årlige prøven til Idrettsmerket.⁴⁰

Relatert til all denne aktiviteten kan det være nærliggende å undres over om det militære aktivitetsnivået til tider kan ha vært for lavt. Basert på generelle erfaringer fra internasjonale operasjoner kan ledig tid under slike forhold også føre til økt alkoholforbruk,⁴¹ dette omtales imidlertid ikke i de offisielle papirene som omhandler den norske luftverndeltakelsen i ONUC. På direkte spørsmål om hjemsendelsene under arbeidet med denne oppgaven bekreftet bataljonssjefen at hovedårsaken var alkohol, men han presiserte også at det var lavere toleransegrense hos nordmennene enn eksempelvis svenskene for hva som resulterte i hjemsendelse.⁴² På den andre siden kan det å sysselsette avdelingens personell med så mange og varierte aktiviteter rett og slett ha vært et utslag av godt lederskap i luftvern bataljonen for å unngå at ledighet skulle bli den berømte roten til alt ondt under oppholdet i Kongo.

7 Generelle betraktninger

Etter å ha jobbet med denne semesteroppgaven er det spesielt to forhold jeg har merket meg. Det ene er den imponerende grad av fleksibilitet og omstillingsevne som ble utvist i mange ledd og situasjoner relatert til henvendelsen fra FN om å øke det norske styrkebidraget i Kongo. Det andre er hvor historieløse Luftforsvaret viste seg å være om den norske luftverninnsatsen i 1963.

7.1 Fleksibilitet

Fra den politiske avgjørelsen om å forsterke det norske bidraget i ONUC ble tatt til alt av personell og materiell tilhørende den norske luftvern bataljonen var sendt av gårde til tjeneste i Kongo gikk det kun en måned. Ingen av de mer enn 300 deltakerne stod på noen form for beredskapskontrakt for å dra utenlands. Dette vitner om stor fleksibilitet og tilpasningsevne både på det politiske, militære og personlige nivå. For å se nærmere på det politiske nivået først

³⁹ Jambo er swahili og betyr "god dag".

⁴⁰ Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5 1963 s.41-45 punkt 84-97

⁴¹ "Stress og mestring i NORAIR/Bosnia 1993-96" 1999 L K Fossum, C Moldjord s.20 samt "Fredsknektarna – FN-svenskarna i Kongo 1960-1964" Löfgren Claes JB 1990 s.100-101, s.298

kommer den generelle lojalitetsfølelsen til FN som rådet i Norge på denne tiden klart fram i den offentlige skriftvekselen som fant sted før den endelige avgjørelsen ble tatt. I innstillingen fra utenriks- og konstitusjonskomiteen vedrørende det eventuelle økte norske bidraget står det blant annet følgende:

”Komiteen er av den oppfatning at i samsvar med de retningslinjer som hittil har vært fulgt når det gjelder anmodninger fra FN, bør vårt land stille seg positivt til denne nye henvendelse.[...] Når Norge er blant de ikke altfor mange land som FN kan be om å påta seg slike oppgaver, ville det være jevngodt med å svekke selve FNs fredsbevarende evne om vi nektet.”⁴³

Det var altså stor politisk vilje til å støtte FNs arbeid, og Forsvarsdepartementet ba ”om fullmakt til beordre befal og vernepliktige mannskaper til tjeneste i FN-aksjoner, dersom tilgangen på kvalifiserte frivillige ikke blir tilstrekkelig”.⁴⁴ Forslaget ble senere støttet i Komiteens innstilling hvor de anbefalte at Hans Majestet Kongen skulle gis fullmakt til å beordre befal og mannskaper til FN-oppgaver utenfor landets grenser.⁴⁵ Dette ble enstemmig bifalt under den påfølgende stortingsdebatten om saken.⁴⁶ Rent militært sett kan et annet eksempel på fleksibilitet være bataljonens evne til og ønske om omstilling grunnet endring i trussel. De fremmet selv et ønske om å bli tildelt et annet oppdrag slik at de kunne bidra på en mest mulig konstruktiv måte selv om det opprinnelige primæroppdraget var falt bort før de ankom Kaminabasen. Den norske evnen til å omstille seg gjorde også inntrykk på FNs Force Commander for ONUC:

*”Yet I think your unit showed its real worth by its versatility in undertaking with outstanding success the role of the infantry [...]. That your Unit could adapt itself to these conditions and responsibilities is a very high tribute to your leadership and the spirit of the Norwegian LAA Battalion”.*⁴⁷

Blant det militære personellet som deltok rådet det også en positiv stemning både før og under oppdraget. Mange av de tjenestegjørende offiserene innen luftvernbransjen var interesserte i å delta på dette oppdraget allerede da den uformelle forespørselen ble kjent. Deltakende personell som er intervjuet identifiserer årsaker for egen deltakelse til å være blant annet eventyrlyst, at det

⁴² Spørsmål stilt på telefon til Vidkun Isaksen 24 april 04.

⁴³ Innstilling til Stortinget nr 56 (1962-63): Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo (St.prp. nr 39)

⁴⁴ Stortingsproposisjon nr 39 (1962-1963): ”Om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo” s.2

⁴⁵ Innstilling til Stortinget nr 56 (1962-63): Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo (St.prp. nr 39) Romertall III

⁴⁶ Forhandlinger i Stortinget 11. desember 1962, Sak nr 13, punktet Votering 2

var første gang luftvern skulle delta i et utenlandsoppdrag, bra betaling samt mulighet for en spennende utfordring.⁴⁸ At man klarte å stable en hel bataljon på beina med totalt 325 frivillige deltakere som var villige til å dra på så kort varsel er verdt å merke seg av flere grunner. Operasjonen foregikk først og fremst i en del av verden de færreste hadde inngående kjennskap til, og som de dermed heller ikke hadde noe personlig forhold til. Mange av de som deltok visste videre lite om hva som ventet dem rent arbeidsmessig fordi de ikke hadde noen tidligere erfaring med det våpensystemet de skulle operere på. Sett opp mot det endrede oppdraget luftvernbataljonen fikk kan imidlertid sammensetningen av personell fra alle forsvarsgrener og tjenestefelt ha vært en medvirkende årsak til den allsidighet og tilpasningsevne som ble utvist. Eksempelvis vil personell med tidligere erfaring fra vakthold- og sikringsoppdrag kunne ha vært en faglig ressurs for avdelingen. I enkelte andre tjenestefunksjoner var det sannsynligvis av mindre betydning hvorvidt deltakerne hadde en militær bakgrunn annen en luftvernartilleriet; en lastebilsjåfør håndterer nok bil og trekk like bra uavhengig om det er en L-60 kanon eller et aggregat fra Hærens intendantur som henger bak kjøretøyet. Så lenge utdanningsbehovet hos spesialisert personell på kanonlagene⁴⁹ var dekket av soldater med adekvat treningsnivå burde en komplementering fra andre avdelinger og forsvarsgrener være uproblematisk på dette nivået. Ingen av deltakerne som ble intervjuet kunne huske å ha skrevet under på noen kontrakt, og de kunne heller ikke huske at det ble tegnet noen egen forsikring for deltakerne slik man gjør ved nåtidens utenlandsoperasjoner. Bataljonssjefen hevder imidlertid at det ble skrevet kontrakter med alle og at han underskrev kontraktene på vegne av Luftforsvaret⁵⁰.

Når det gjelder deltakernes generelle innstilling til oppdraget de utførte, samt hva man fant utilfredsstillende kan dette kanskje best illustreres ved å trekke fram en kommentar som er skrevet i rapporten. Det mest negative i hele tilbakemeldingen avdelingen gav om oppdraget sitt i Kongo var vedrørende avslag på en søknad om tildeling av et ekstra beløp i forbindelse med feiring av 17. mai. Det var visstnok vanlig praksis at rekruttskoler og oppsatte avdelinger i Norge fikk rundt 2 kroner ekstra i kostøre per person ved spesielle anledninger som dette. Da luftvernbataljonen fikk avslag på sin forespørsel om anskaffelse av blant annet sild opplevdes dette som svært urettferdig av både bataljonens ledelse og avdelingenes tillitsmenn fordi det samlede beløpet var på mindre enn 2 kroner per person.⁵¹

⁴⁷ Brev fra Force Commander ONUC, Generaløyntnant Kebbede Guebre, til bataljonssjef Isaksen datert 22 mai 1963

⁴⁸ Intervju med deltakende personell gjennomført 1 april 04

⁴⁹ Eksempler på dette kan være kanonkommandører, rettere og ladere.

⁵⁰ Skriftlig besvarelse på spørreskjema, datert 19. april 04

⁵¹ Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5 1963 s.40 punkt 83

7.2 Dokumentasjon av hendelser

Relatert til det å skrive ned fakta og dokumentere hendelser fra tiden i Kongo er det en betydelig forskjell på hva vårt eget land har tatt vare på sammenlignet med våre svenske kolleger. Til tross for at det svenske bidraget var mer omfattende enn vårt eget bidrag Norge med personell og utstyr innenfor militærpoliti, helikopter, transportfly, luftvern, transportkontroll, verksteder, medisinsk personell, veterinærer og stabsstillinger ved ONUCs HQ. Det var også norsk Force Commander for ONUC i perioden august til desember 1963 ved generalmajor Christian Roy Kaldager. Totalt tjenestegjorde 790 personer fra Luftforsvaret og 383 fra Hæren i ONUC.⁵² Her hjemme er luftvernets innsats best beskrevet gjennom bataljonssjefens egen artikkel i Norsk Militært Tidsskrift, samt omtalen som er gitt i Reidar Kristiansens bok *"Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970)"*. Sistnevnte har tatt utgangspunkt i rapporten avdelingen skrev ved hjemkomst. Generelt sett finnes det svært begrenset omtale om den norske deltakelsen i ONUC tilgjengelig på norsk hos landets biblioteker. En av de ytterst få bøkene som er gitt ut kommer fra J. E. Normann som deltok i helikopteravdelingen. Der stiller han blant annet spørsmål om hva man skulle med en luftvern bataljon der når det ikke lenger var fly å skyte på.⁵³

Med bakgrunn i at den norske luftvern bataljonen samarbeidet tett med svenskene på Kaminabasen sjekket jeg også hvilke bøker som var gitt ut i Sverige rundt samme tema. Her viste litteraturmengden seg å være betraktelig mer omfattende med en rekke interessante bøker. Som eksempler på dette kan det nevnes at både ONUCs Force Commander Carl von Horn og Sector Commander Olle Hederén har gitt ut egne bøker som omhandler emnet.⁵⁴ Den sivile FN-sjefen i Katanga, Conor Cruise O'Brien, har også gitt ut bok om sine erfaringer fra oppdraget.⁵⁵ At denne boken fantes på et norsk bibliotek på svensk kan gi en indikator på at Sverige hittil har vist større interesse om temaet enn Norge. I tillegg finnes det både en bok om det svenske FN-personellet i Kongo generelt samt en helt ny bok om de svenske FN-flygerne i Kongo spesielt for å nevne noen av de andre.⁵⁶ En av de sistnevnte bøkene kan brukes til å illustrere forskjellen på grad av detaljer i skriftlig dokumentasjon etter endt oppdrag. Enkelte av disiplinærsakene som inntraff ved den norske avdelingen førte til hjemsendelse av totalt 13 stykker, disse var fordelt på 1 offiser, 1 sersjant og 11 korporaler/menige. I tillegg ble ytterligere 2 soldater repatriert etter egen søknad før oppdraget var avsluttet.⁵⁷ Nøyaktig hvilke disiplinære forseelser dette

⁵² *"Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970)"* Rolf Kristiansen, 1970 s.192-193

⁵³ *"Hvit slave blant svarte – en norsk FN-pilot om erfaringer i Kongo"* Normann Jens Erik, 1972 s.159 (skjønnlitt.)

⁵⁴ *"Fredens soldater"* Horn Carl von 1966 og *"Afrikansk mellanspel"* Hederén Olle 1965

⁵⁵ *"Oppdrag i Katanga"* O'Brien Conor Cruise 1962

⁵⁶ *"Fredsknektarna – FN-svenskarna i Kongo 1960-1964"*, Löfgren Claes JB, 1990 og *"Fredsflygarna – FN-flyget i Kongo 1960-1964"* Hellström Leif 2003

⁵⁷ Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5 1963 s.25 punkt 47

personellet hadde begått er imidlertid ikke blitt dokumentert verken i avdelingens offisielle sluttrapport fra oppdraget eller i bataljonssjefens egen artikkel. Til sammenligning foreligger det i svenske kilder svært nøyaktige nedtegnelser av såkalte straffestatistikker fra samtlige bataljoner som tjenestegjorde under hele ONUC med oversikt over grad, hvilket disiplinærbrudd som ble begått og tildelt straff.⁵⁸ Rundt halvparten av de svenske sakene angikk beruselse. Slike nedtegnelser gir et inntrykk av hvilke personellmessige og disiplinære problemer avdelingen hadde. Dette kan i seg selv være et verdifullt bidrag til å øke kunnskapen om de mer belastende sidene ved å delta i internasjonale operasjoner. Den norske sluttrapporten går ikke i dybden på dette punktet. Det kommenteres heller ikke noe skriftlig rundt hvorvidt de hadde for mye fritid, hvilke konsekvenser dette eventuelt ga samt om alkoholforbruket var for høyt hos enkelte også i den norske luftvernavdelingen. I ettertid mangler man således konkret informasjon relatert til dette.

Luftforsvaret har med andre ord et forbedringspotensial når det gjelder dokumentering av operasjoner personellet har deltatt i. Gjennom en bredere erfaringsoverføring kan man ta med seg et større spekter av lærdommer videre. Dette gir mulighet for både å videreutvikle det som fungerte bra, samt å utbedre det som ikke viste seg å være tilfredsstillende. Når det gjelder de udelt positive erfaringene relatert til den norske luftverndeltakelsen i ONUC er den grad av fleksibilitet og tilpasningsevne som ble utvist for mer enn 40 år siden definitivt verdt å merke seg. At man var i stand til å sende en luftvernbataljon av gårde på så kort varsel er intet mindre enn imponerende sett fra dagens ståsted. Den viktigste årsaken til at dette kunne gjennomføres i sin endelige form var den store politiske viljen Norge viste til å støtte FN. De var sågar rede til å beordre personell som deltakere i operasjonen mot sin vilje hvis dette krevdes. Dette ble imidlertid ikke nødvendig fordi et tilstrekkelig antall nordmenn også denne gangen følte seg kallet til å bidra i regi av FN. Luftvernartilleristene i ONUC medvirket til å bekrefte Norges renommé som dyktige FN-soldater. Jeg håper derfor denne oppgaven kan være et bidrag til å gi den norske luftvernbataljonens innsats i Kongo sin rettmessige plass i Luftforsvarets historie.

⁵⁸ ”Fredsknektarna – FN-svenskarna i Kongo 1960-1964”, Löfgren Claes JB, 1990 s.395-401

8 Bibliografi

Bøker, rapporter og artikler:

Hederén, Olle: ”*Afrikansk mellanspel- En beretelse om hendelserna på Kaminabasen 1960-1964*”. Hassleholm, Sverige 1965: Norra Skånes Civiltryckeri

Von Horn, Carl: ”*Fredens soldater*”. Stockholm, Sverige 1966: Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Sønner

O’Brien, Conor Cruise: ”*Uppdrag i Katanga*”. Stockholm, Sverige 1962: Alb. Bonniers boktryckeri

Kristiansen, Rolf: ”*Norsk militær innsats for de forente nasjoner (1949-1970)*”. Forsvarets krigshistoriske forening.

Löfgren, Claes JB: „*Fredsknektarna – FN-svenskarna i Kongo 1960-1964*”. Borås, Sverige 1990: Centraltryckeriet.

Normann, Jens Erik: ”*Hvit slave blant svarte – en norsk FN-pilot om erfaringer i Kongo*”. Gjøvik, Norge 1972: Mariendals Boktrykkeri A/S.

Arheim et al ”*Fra Spitfire til F-16, Luftforsvaret 50 år 1944-1994*” Oslo, Norge 1994: Sem & Stenersen A/S.

Kjenstadli, Knut: ”*Fortida er ikke hva den engang var – en innføring i historiefaget*” Oslo, Norge 1999: Universitetsforlaget AS.

Lars Kristian Fossum, Christian Moldjord, *Stress og mestring i NORAIR/Bosnia 1993-96* Trondheim, Norge 1999: Norges Tekniske Naturvitenskaplige Universitet

Rapport fra den norske LV avdelings tjeneste i Kongo 15/1-28/5-1963, datert 5.juli 1963. LST/LOK saksnr 0.12.

Isaksen, Vidkun: ”Den norske luftvern bataljonen i Kongo” Norsk Militært Tidsskrift, 10. hefte 1964 s.678-694.

Hereid, Harald: ”*Kongo brev*” Norsk militært tidsskrift 1966 s. 681.

Asbjørnsen, Øyvind: ”*Det Norske Luftvernartilleris Historie. Del I 1916 – 1945, Del II De første årene etter freden i 1945.* Trykket hhv Luftforsvarets tekniske skolesenter, 1985 og Luftforsvarets skoler Stavern.

Nagell, Olav: ”*FN-polititjeneste i Kongo*” Norsk militært tidsskrift 1966 s. 681 Utgitt av Oslo militære samfunn)

Huldt et al: ”*Bevara eller skapa fred – FN’s nya roll*”. Stockholm, Sverige 1995: Norstedts Förlag AB

Kunngjøring til Forsvaret (KTF) 1963 og 1964

Riksarkivet

Bortsettingsarkivet

”GIL-arkivet”

Ukebladet Aktuell i perioden januar –juli 1963

Offentlige dokumenter:

Stortingsmelding nr 8 (1960-61) "Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo". Trykt 28/11 1960 (Foredratt av Halvard Lange)

Stortingsproposisjon nr 39 (1962-63) "Om øket norsk bidrag til De forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo". Trykt 30/11-1962 (Foredratt av statsråd Gudmund Harlem).

Innstilling fra Stortinget nr 56 (1962-63) "Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo" (St. prp. Nr. 39).

Stortingsdebatten 11. desember 1962. Sak nr 13 Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om øket norsk bidrag til De Forente Nasjoners vaktstyrker i Kongo (inst. S. Nr. 56)

Intervju og spørreskjema:

Arvesen, Bjørn (personelloffiser S-1), intervju i Stavern 01 april 04

Isaksen, Vidkun (bataljonssjef), skriftlig besvarelse og samtaler på telefon

Johansen, Birger (forsyningsbefal), intervju i Stavern 01 april 04

Kristiansen, Reidar (nestkommanderende kanonbatteri ALFA), intervju i Stavern 01 april 04

Medhus, Tore (operasjonsoffiser i bataljonen), intervju i Stavern 01 april 04

Schelin, Tor (materiellbefal), skriftelig besvarelse og samtaler på telefon

Stai, Eivind (operasjonsoffiser i bataljonen og i brigaden), intervju i Halden 01 april 04

Strøm-Blakstad, Jan (sjef for stabsbatteriet), intervju i Stavern 01 april 04

Internett:

<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucB.htm> (lastet ned 28 februar 2004)

<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucD.htm> (lastet ned 28 februar 2004)

<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucF.htm> (lastet ned 28 februar 2004)

<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onucM.htm> (lastet ned 28 februar 2004)

Vedlegg A til semesteroppgave luftvern i Kongo

8.1 Framdrift kildesøk

Det første som ble gjort var å få oversikt over hvilken dokumentasjon Luftkrigsskolen allerede hadde om emnet. Av det materialet som forelå hadde ingen skrevet noe om luftvern bataljonen, kun om deltakelse relatert til norske helikoptre og logistikk. Arbeidet fortsatte med å sende ut skriftelige henvendelser til Bortsettingsarkivet og Riksarkivet for å sjekke hva som var arkivert sentralt om saken. På Bortsettingsarkivet var alt fjernet rundt midten av 70-tallet. Riksarkivet gav tilbakemelding på at de kun hadde mindre enn en hyllemeter med diverse materiale relatert til ONUC generelt, og at avdelingens sluttrapport var det mest relevante dokument vedrørende luftvern. Det såkalte "GIL-arkivet"⁵⁹ ble deretter sjekket, men uten hell. Norsk Militært Tidsskrift og Norsk Luftmilitært Tidsskrift fra den aktuelle perioden ble gjennomgått, her fantes det en håndfull artikler relatert til den norske FN-tjenesten hvorav den ene var skrevet av sjefen for luftvern bataljonen. Med bakgrunn i at det norske luftvernpersonellet var stasjonert på en flybase med mange svenske fly ble også Militærhögskolan i Stockholm kontaktet. De kunne tipse om et par nyttige boktitler med svenske forfattere. En rekke tjenestegjørende luftvernartillerister ble også kontaktet for å få navn på personer som deltok. Dette ble en relativt stor prosess, men til slutt var det etablert kontakt med nærmere ti personer som hadde tjenestegjort som offiserer under operasjonen. Det ble gjennomført intervju med 6 av disse, 2 andre svarte på spørreskjema skriftlig. Alle disse bidragene har vært til stor hjelp under utarbeidelsen av denne oppgaven.

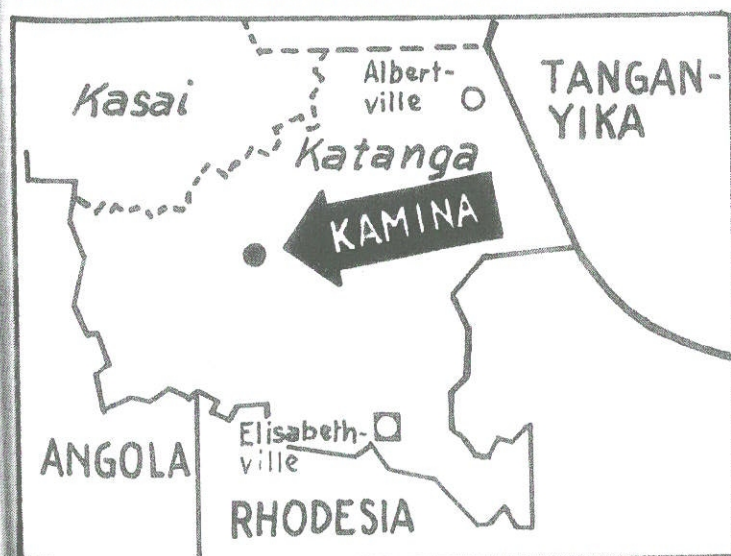
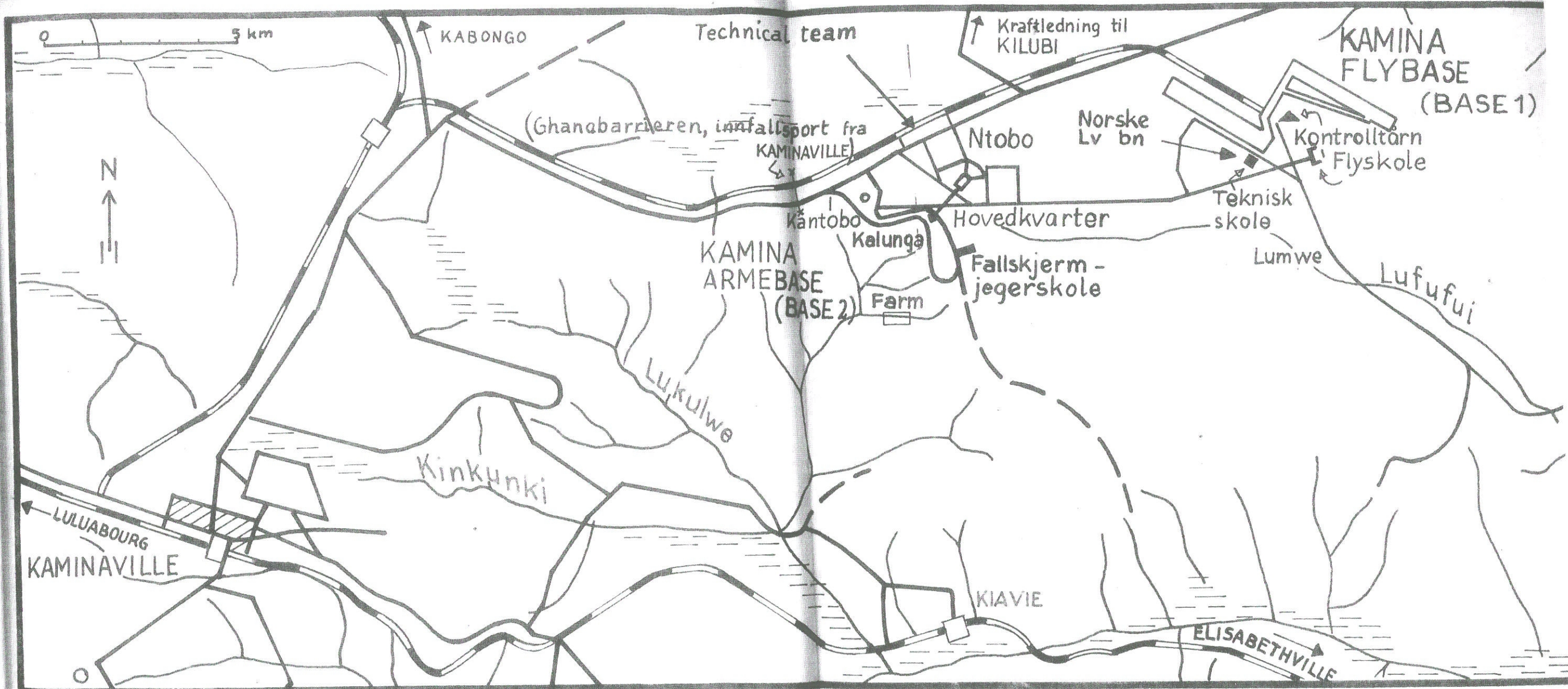
Andre vedlegg:

1. Kopi av håndtegnet kart fra avdelingens offisielle sluttrapport som viser stedene der patruljene og detasjementene ble gjennomført, vedlegg B.
2. Organisasjonskart for luftvernoppdrag, vedlegg C.
3. Organisasjonskart for vakthold- og sikringsoppdrag, vedlegg D.

⁵⁹ "GIL-arkivet": en rekke saksdokumenter GIL har samlet fra 60- til 80-tallet som er blitt systematisert ved LKSK

KAMINA

VEDLEGG NR. 2.
til rapport fra den
norske LV avdelings tjeneste
i KONGO, 15/1 - 28/5 1963.

KAMINA-BASEN

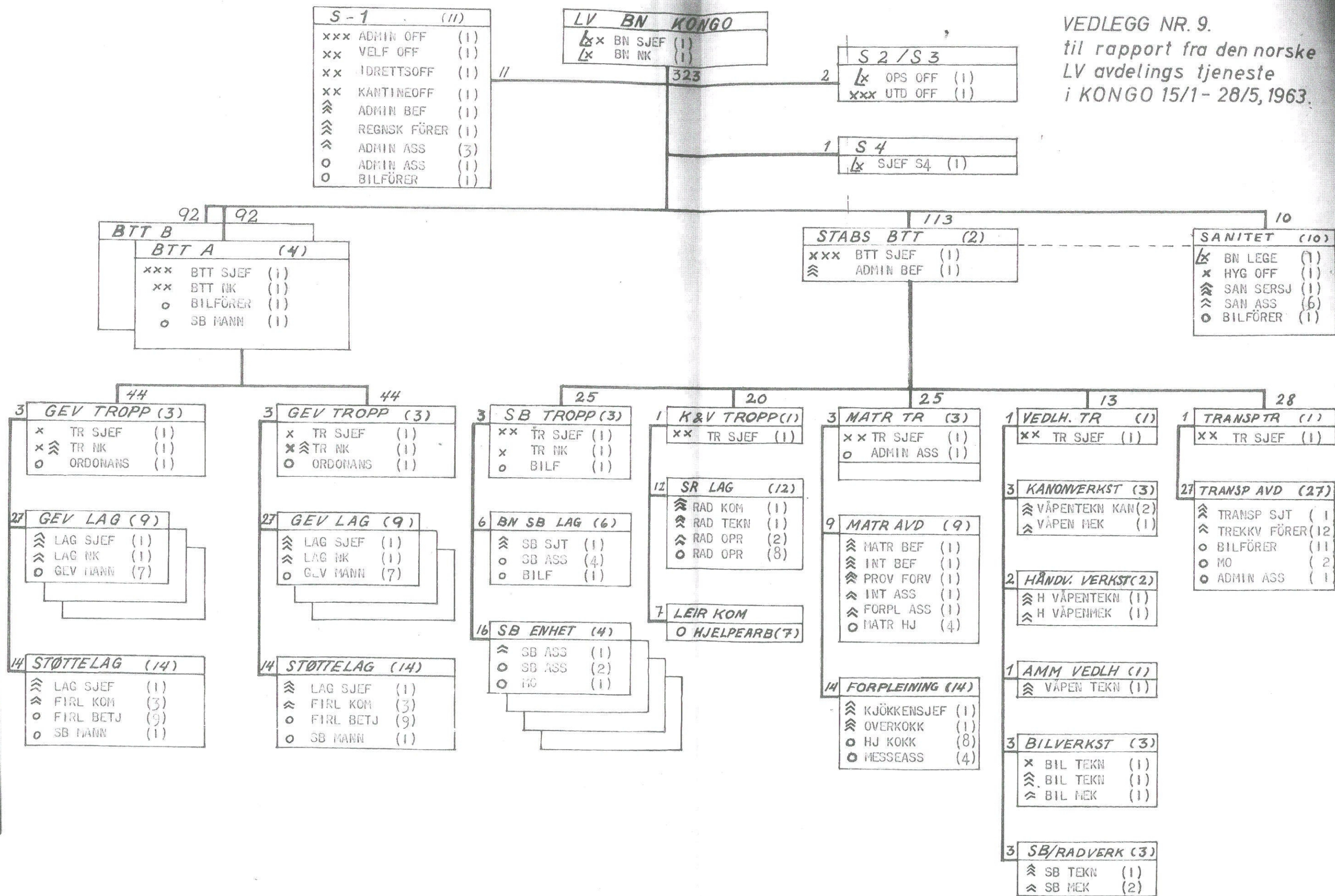
- ligger på 1.000 m høyde over havet og ca. 60 mil nordvest for Elisabethville,
- ble bygd i løpet av årene 1949/59 av belgierne og skulle fullt utbygd gi plass til omkring 60,000 personer,
- forkortes BAKA - La Base de Kamina,

- omfatter et område mer enn 500 km² med bl.a. en armé- og en flybase,
- har to av Afrikas største landingsbaner - 2,8 resp. 2,6 km lange samt 45 m brede,
- omgis av omvekslende buskskog og savanne samt en mengde vassdrag.

LV-BN's ORGANISASJON FOR VAKT - OG SIKRINGSOPPDRAK

VEDLEGG NR. 9.

til rapport fra den norske
LV avdelings tjeneste
i KONGO 15/1 - 28/5, 1963.

LV - BNS ORGANISASJON FOR LUFTFORSVAR.

VEDLEGG NR. 7.
til rapport fra den norske
LV avdelings tjeneste
i KONGO 15/1 - 28/5, 1963.

LV BN KONGO		
⚡	BN SJEF	(1)
⚡	BN NK	(1)

333

S-2 / S-3		
⚡	OPS OFF	(1)
xxx	LKO	(2)
⚡	OPS SJT	(1)

S-1		
xxx	ADM OFF	(1)
⚡	ADM BEF	(1)
⚡	ADM ASS	(1)
⚡	POST ASS	(1)
o	ADM ASS	(1)
o	BILFÖRER	(1)

xx	VELFERDSOFF	(1)
----	-------------	-----

xx	IDRETTSOFF	(1)
----	------------	-----

xx	KANTINEOFF	(1)
⚡	KANTINEASS	(1)

180

A	KAN	BTT(90)
B	KAN	BTT(90)
xxx	BTT SJEF	(1)
xx	BTT NK	(1)
⚡	BTT SJT	(1)
o	BILFÖRER	(1)

128

S-4/STABS	BTT	
⚡	BTT SJEF	(1)

9

SAN TROPP		
xxx	BN LEGE	(1)
⚡	SAN BEF	(1)
⚡	SAN ASS	(7)

KAN TR	(43)	
KAN TR	(43)	
x	TR SJEF	(1)

KAN LAG		
⚡	KAN KOMM	(1)
⚡	KAN NK	(1)
o	KAN BETJ	(7)
⚡	FIRL KOMM	(1)
o	FIRL BETJ	(4)

28

S	B	TR
xx	TR SJEF	(1)
x	TR NK	(1)
o	BILFÖRER	(1)

SB LAG LINJE		
⚡	SB SJT	(1)
⚡	SB ASS	(1)
⚡	FELT SB MEK	(1)
o	SB ASS	(5)
o	BILFÖRER	(1)
o	MO	(1)

SB LAG RADIO		
⚡	SB ASS	(1)
⚡	FELT SB MEK	(1)
o	SB ASS	(5)
o	BILFÖRER	(1)
o	MO	(1)

SB PLASS BATJ		
⚡	SB ASS	(2)
o	SB ASS	(2)
o	MA	(2)

39

K&V	TR	
xx	TR SJEF	(1)
⚡	OPS SJT	(1)
o	BILFÖRER	(1)

LKR LAG		
x	ALKO	(1)
⚡	LKR-ASS	(1)
o	LKR-ASS	(3)

OP - LAG		
⚡	OP-LAG SJEF	(1)
⚡	OP-ASS	(4)
o	OP-ASS	(12)
o	BILFÖRER	(1)

SR LAG		
⚡	RAD KOMM	(1)
⚡	RAD TEK	(1)
⚡	RAD OPR	(2)
o	RAD OPR	(4)

21

MATR	TR	
xx	TR SJEF	(1)

MATR REGNSKAP AVD		
⚡	MATR BEF	(1)
o	ADM ASS	(1)

LAGER AVD		
⚡	INT BEF	(2)
⚡	FORPL ASS	(1)
⚡	INT ASS	(1)
o	MATR HJ	(4)

FORPLEININGS AVD		
⚡	OVERKOKK	(2)
o	HJ KOKK	(8)

11

VEDLIKEHOLDS	TR	
xx	TR SJEF	(1)

KANON VERKSTED		
⚡	VÅPEN TEK KAN	(2)
⚡	AGG TEK	(1)
⚡	VÅPEN MEK KAN	(1)

HANDVÅPENVERKSTED		
⚡	HÅNDVÅPEN TEK	(1)
⚡	HÅNDVÅPEN MEK	(1)

AMM VEDLIKEHOLD		
⚡	VÅPEN TEK AMM	(1)

BIL VERKSTED		
⚡	BIL TEK	(1)
⚡	BIL MEK	(1)

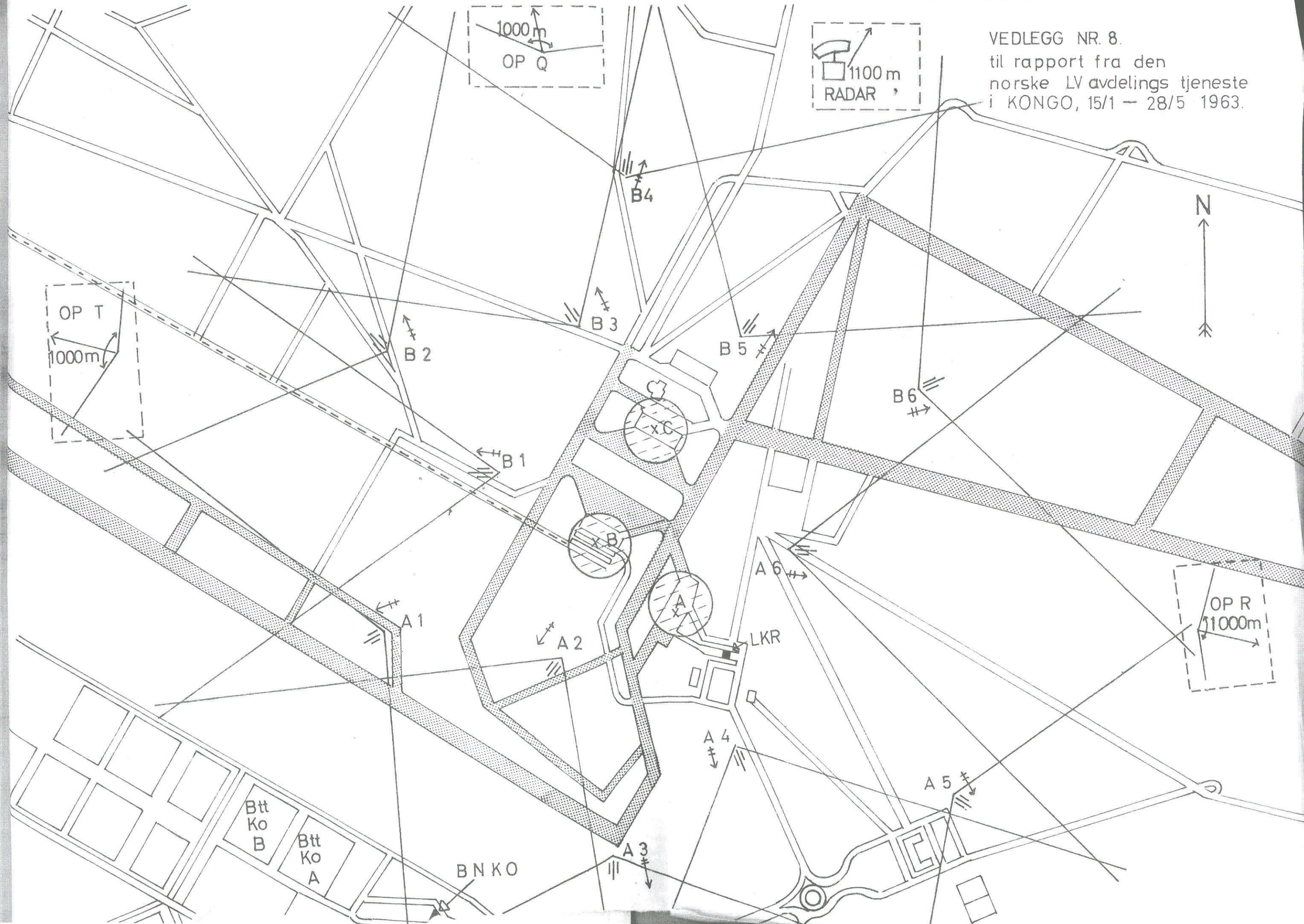
SB VERKSTED		
⚡	SB TEK	(1)

28

TRANSP.	TR	
xx	TR SJEF	(1)

TRANSPORT AVD		
⚡	TRANSP SJT	(1)
⚡	BIL TEK	(1)
⚡	TR VOGN	(12)
o	BILFÖRER	(10)
o	MO	(2)
o	ADM ASS	(1)

GRUPPERINGSPLAN FOR LUFTFORSVAR AV KAMINA BASE.

VEDLEGG NR. 8.
til rapport fra den
norske LV avdelings tjeneste
i KONGO, 15/1 - 28/5 1963.

1000m
OP Q

1100m
RADAR

1000m
OP T

1000m
OP R

Btt
Ko
B

Btt
Ko
A

BNKO

LKR

SEMESTEROPPGAVE

KS 1/I

Luftmakt og sikkerhetspolitikk

**Norsk transportflystøtte til ONUC fra
1960 til 1964**

Kadett Espen K. Gundersen

April 05

Forord

I begynnelsen av skoleåret fortalte kaptein Ståle Mikalsen meg om et prosjekt han holdt på med som innebefattet dokumentering av Norges bidrag til FN-styrkene i Kongo på begynnelsen av 60-tallet. Jeg hadde aldri hørt om denne operasjonen før, så interessen min ble vekket med en gang. Da han også fortalte at det ikke var skrevet noe om transportflydelen av dette oppdraget tidligere og at dette kunne være et aktuelt tema for semesteroppgaven til en eller flere i KS I ble temaet enda mer interessant. At dette ville bli min semesteroppgave ble mest sannsynlig bestemt allerede da, om enn på et ubevisst nivå.

Det faktum at ingen andre har skrevet om denne delen av FN-operasjonen i Kongo har gjort at arbeidet med å fremskaffe informasjon til oppgaven har vært til dels vanskelig. Andre personer som har skrevet om dette emnet har hatt sitt hovedfokus på andre deler av operasjonen, som for eksempel helikopter eller luftvern, eller på andre nasjoners bidrag. Den informasjonen som finnes om det norske transportbidraget i operasjonen eksisterer derfor i disse arbeidene kun som bisetninger, eller vage referanser.

Jeg har derimot fått god hjelp av flere engasjerte personer i mitt arbeid, da særskilt Kaptein Ståle Mikalsen, Leif Hellström, og ONUC veteraner som var villige til å dele sine opplevelser med meg. Uten deres hjelp ville jeg ikke klart å finne frem til store deler av informasjonen. Jeg vil derfor rette en stor takk til disse personene.

Trondheim, 14. April 2005

Espen K. Gundersen

Innholdsfortegnelse

Forord.....	1
Innholdsfortegnelse.....	2
Innledning	3
Problemstilling	3
Avgrensning.....	3
Metode	4
Oppgavestruktur.....	4
Hoveddel	5
Kongo.....	5
FN-resolusjonen og Norges beslutning.....	6
De norske flyene	7
Det norske personellet.....	13
Light Air Squadron	13
C-119 Squadron	14
C-47 Squadron	15
Utfordringene.....	17
Oppdragene	21
Oppsummering.....	23
Kildekritikk.....	25
Litteraturliste.....	27

Innledning

Den 16. juli 1960 fikk de norske myndighetene forespørsel fra FN om de kunne bidra med helikopterflygere, flymekanikere, og lette rekognoseringsfly til FN-styrken som skulle utplasseres i Kongo, ONUC¹. Etter å ha drøftet saken med Luftforsvarets Overkommando, gjennom Forsvarsdepartementet, ble det besluttet at man skulle sende 4 piloter og 4 flymekanikere, samt to de Havilland Canada Otter fly².

Denne beslutningen ble starten på nesten fire år med norsk personell i Kongo, hvorav store deler kom fra Luftforsvaret. Den største enkeltgruppen fra Luftforsvaret som ble deployert til Kongo var en Luftvern bataljon med 325 mann, som var i Kongo fra januar til mai i 1963. Transportflybidraget bestod av 40 flygere og navigatører på mellomstore og store transportfly, fire Otterflygere, og en stor gruppe teknikere og administrativt personell³. Dette er en beskrivelse av deres bidrag til FNs største fredsbevarende operasjon frem til UNPROFOR i det tidligere Jugoslavia i 1992⁴.

Problemstilling

I min oppgave ønsker jeg å svare på følgende problemstilling:

”I hvilket omfang ga Norge støtte til transportelementet i ONUC fra 1960 til 1964, og hvilke utfordringer møtte det personellet som ble sendt ned?”

Avgrensning

I oppgaven er det flere elementer av transportoperasjonene i ONUC som kan trekkes inn, men å ta med alle vil gjøre at oppgaven går utover problemstillingen min. Jeg har det henseende måtte gjøre noen avgrensninger av oppgaven.

¹ Opération des Nations Unies au Congo

² St.meld nr.8 (1960-61), *Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo*, s.2-3

³ Luftmilitært tidsskrift 1965, s. 202

⁴ <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/index.asp>, søkedato 04.04.05

Det er allerede skrevet en god del om de norske helikopteroperasjonene i Kongo. En av forutsetningene for oppgaven min er at den skal presentere noe som ikke er presentert som et samlet verk tidligere. Jeg har derfor avgrenset oppgaven min i forhold til det skriftlige arbeidet som er gjort tidligere av andre. Så på tross av at helikopteroperasjonene innebefattet en god del transportoppdrag vil jeg ikke ta med dette emnet i min oppgave.

I Kongo opererte det også sivile piloter på sivilt chartrede fly. Disse vil jeg ikke gjøre rede for i oppgaven min, da dette ikke regnes som en del av det offisielle ONUC personellet i Kongo, selv om de ble utstyrt med FN-uniformer.

Metode

Det finnes lite direkte informasjon å finne om transportelementet til de norske styrkene i Kongo. Arbeidet med å finne informasjon til oppgaven min har derfor i stor grad omfattet innhenting av informasjon fra kilder som ikke har transportenhetene som sitt hovedfokus. I tillegg har jeg vært i kontakt med noen av de norske pilotene som fløy transportfly i den aktuelle tiden, men dette har for det meste kun vært for å få utfyllende informasjon om ting som er presentert i annen litteratur. Jeg har også vært i kontakt med forfatteren av en av bøkene som er skrevet for å få utfyllende informasjon, da særskilt kvantitativ data, om emner han har nevnt i boken sin.

Min oppgave blir derfor i stor grad en litteraturstudie, som til en viss grad er underbygget av kvalitative og kvantitative data.

Oppgavestruktur

Jeg vil begynne oppgaven min med å beskrive de bakenforliggende årsakene til konflikten i Kongo, med noe historikk om landet og dets opprinnelse. Jeg vil deretter beskrive kort FNs og Norges beslutnings- og handlingsprosess før FN-operasjonen. Deretter vil jeg gjøre rede for hvilke fly Norge hadde i Kongo i perioden og hvor disse opererte fra. I de neste hovedpunktene vil jeg forsøke å gjøre rede for hvilket personell Norge bidro med til transportskvadronene i ONUC og hvor disse befant seg de

periodene de var der. Jeg vil også skrive litt om hvilke utfordringer transportpersonellet møtte i sin tjeneste i Kongo og hvilke typer oppdrag de utførte, med utvalgte eksempler. Til slutt i oppgaven vil jeg gjøre en kort oppsummering av hovedpunktene og sette et kritisk lys på kildene jeg har brukt.

Hoveddel

Kongo

Kongo oppstod som mange andre afrikanske stater, etter at europeiske land la dem under seg som kolonier. I 1870-årene annekterte belgiske Kong Leopold II landet Kongo under sitt styre, da som sin personlige eiendom fordi han var av den oppfatning at Belgia ikke ønsket å drive kolonisering av Afrika. I en konferanse i Berlin i 1884-85 anerkjente de europeiske lederne Kong Leopolds krav på landet og *Den Frie Kongostaten* ble opprettet. Hans styresett, som var hardt og brutalt mot de innfødte, vakte derimot stor internasjonal oppmerksomhet, hvilket førte til at kongen måtte gi fra seg Kongo i 1908, og det ble en belgisk koloni kalt *Belgisk Kongo*.

Styret under den belgiske stat var mye mer humant enn under kongen, men dette forhindret ikke at de innfødte ønsket å danne sin egen uavhengige stat. Dette ble ytterligere forsterket da andre afrikanske kolonier, blant annet Ghana og franske kolonier, ble uavhengige eller fikk selvstyre i slutten av 1950-årene. Som et resultat av dette skrev den belgiske professoren Antoine van Bilsen en 30-års plan for å omgjøre Kongo til en uavhengig stat. Denne planen ble mottatt med entusiasme av de fleste belgiere, men kongoleserne ønsket ikke å vente så lenge. Dette ledet til sammenstøt mellom de innfødte kongoleserne og belgierne i slutten av 1959 og begynnelsen av 1960, og førte til at Kongo ble erklært en uavhengig stat den 30. juni 1960. Patrice Lumumba ble valgt til statsminister og Joseph Kasavubu ble valgt til president, etter at han selv hadde mislyktes i å danne regjering på grunn av manglende oppslutning.⁵

⁵ <http://www.infoplease.com/ce6/world/A0857522.html>, utskriftsdato 04.04.05

Erklæringen om uavhengighet ledet til at de nasjonale sikkerhetsstyrkene gjorde opprør mot sine belgiske offiserer den 4. juli, og arresterte og mishandlet disse. Denne uroen spredte seg til store deler av landet og masseforfølgelse av den europeiske befolkningen fulgte. Den belgiske stat reagerte med å sende inn militære styrker i Kongo for å beskytte og evakuere sine landsmenn den 8. juli. Provinsregjeringen i Katanga, som ble ledet av Moïse Tshombe, ønsket de belgiske styrkene velkommen i provinshovedstaden Elisabethville, og så samtidig sitt snitt til å erklære uavhengighet for provinsen den 11. juli. Den kongolesiske regjeringen hadde ikke kontroll over situasjonen og sendte derfor en anmodning til Generalsekretæren for FN om å bistå med militær hjelp den 12. juli.⁶

FN-resolusjonen og Norges beslutning

Den 14. juli 1960 behandlet Sikkerhetsrådet i FN Kongos anmodning om militær bistand. Resultatet ble Resolusjon 143 hvor Sikkerhetsrådet ba den belgiske regjeringen om å trekke alle sine styrker ut av Kongo. Videre bestemte Sikkerhetsrådet at FN skulle bistå Kongo og dets regjering med militære styrker inntil landets egne sikkerhetsstyrker var kapable til å ivareta landets sikkerhet.⁷

To dager etter Sikkerhetsrådets møte og vedtak av Resolusjon 143 mottok Norge en forespørsel fra FN om ”Norge var villig til og hadde muligheter for omgående å stille til rådighet for FN-styrken i Kongo; piloter, særlig helikopterpiloter, flymekanikere samt lette rekognoseringsfly.”⁸ Etter at saken hadde vært drøftet i Utenriksdepartementet og at Forsvarssjefen hadde sagt seg enig i vurderingen, ble det besluttet i statsråd den 20. juli 1960 at Norge kunne sende 16 piloter og mekanikere i tillegg til to rekognoseringsfly. I tillegg til dette ble det godkjent at et norsk *Fairchild C-119G Boxcar* transportfly blant annet skulle frakte forsyninger fra Sverige til de svenske styrkene som var i Kongo. Forutsetningen for å sende dette flyet var derimot at det skulle returnere til Norge så snart dette oppdraget var utført.⁹

⁶ St.meld nr.8 (1960-61) s.1

⁷ FN-resolusjon nr 143 av 14. juli 1960

⁸ St.meld nr.8 (1960-61) s.2

⁹ Ibid.

De norske flyene

I løpet av de fire årene ONUC var operativ ble det kun sendt ned fire norske fly til Kongo. Dette var to *deHavilland Canada Otter* fly (DHC-3) som var stasjonert i Kongo under hele operasjonen, og to *Fairchild C-119G Boxcar* transportfly fra 335 skvadronen som kun var i Kongo i kortere perioder.

Det første transportbidraget fra Norge til ONUC var en *Fairchild C-119G Boxcar*¹⁰ som transporterte det første norske personellet, i tillegg til 15 mann fra de svenske styrkene, til Kongo onsdag den 20. juli 1960. Kaptein ombord var løytnant Per Hvidsten, sammen med løytnant Kjell Jørgensen som annenpilot, kaptein Harald Hæreid, løytnant Gunnar Sandsbraathen og løytnant Jon Sørensen som navigatører, og vingsersjant Kåre Øium som maskinist. Dagen etter forlot de Stockholm etter å ha plukket opp det svenske personellet og mellomlandet først i København for å plukke opp et ukjent antall dansk personell,¹¹ og de fløy derfra videre til Brussel¹². Herfra var planen videre å fly over alpene, deretter over Middelhavet til Alger. Fra Alger ville de krysse Sahara ørkenen og mellomlande i Aoulef (Algerie), Niamey(Niger) og Douala (Kamerun) for å ende opp i Kongo tre dager senere. I Brussel traff de derimot en belgisk navigatør som var kjent med ruten til Kongo. Han fortalte at de belgiske pilotene aldri krysset Sahara med passasjerer ombord, men tok en lengre rute rundt. De belgiske pilotene vurderte risikoen for å måtte nødlande med sine C-119 uten nok vann til passasjerene som så stor at å fly over Sahara-ørkenen med passasjerer ikke var ønskelig.

¹⁰ serienummer 10684, registreringsnummer BW-E

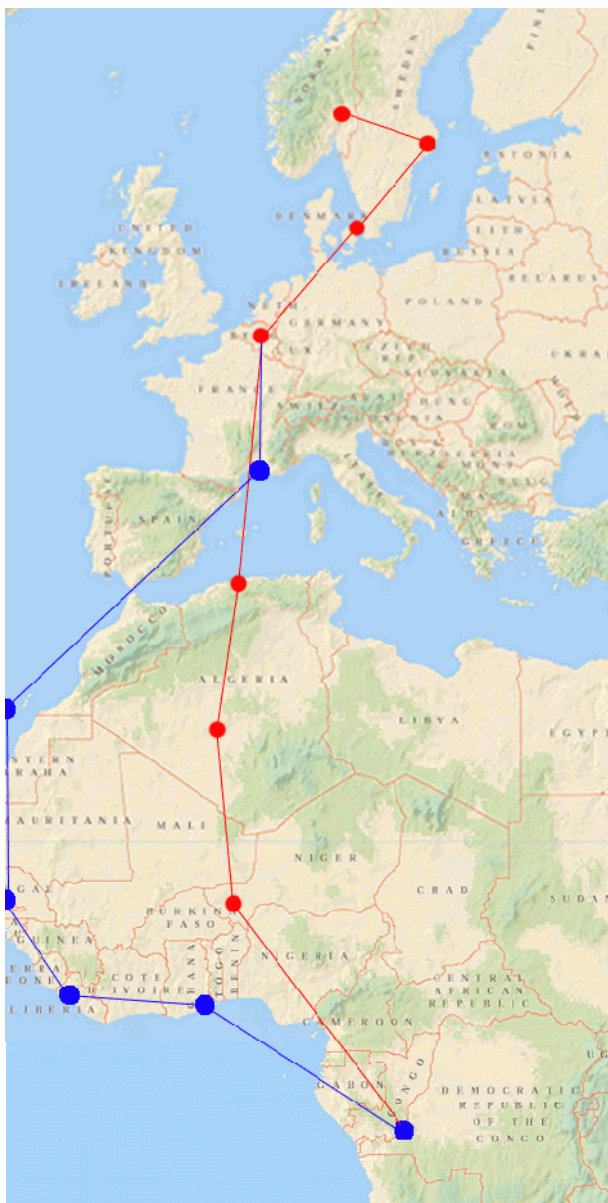
¹¹ Telefonintervju med Per Hvidsten 13.04.05

¹² Hellström, Leif: ”*Fredsflygarna; FN-flyget i Kongo 1960-1964*”, Leif Hellström och Freddy Stenboms Förlag, 2003, s.30

I tillegg til denne informasjonen ble også avreisen fra Brussel utsatt med en dag på grunn av problemer med bensininnspøytingen. Mannskapet tilbrakte hele dagen på flyplassen i avvente av at reparasjonen skulle bli ferdig, men de ble til slutt tvunget til å overnatte i Brussel og fortsette ferden videre dagen etter, den 23. juli.

Kaptein Sven-Erik Everstål som var en av svenskene ombord, og som skulle bli sjefen for den svenske flystyrken og senere for *Air Transport Unit (ATU)* Kamina, var frustrert over forsinkelsen og den lave marsjfarten på det norske C-119 flyet. Han tok derfor kontakt med svenske myndigheter og ba dem om tillatelse til å fortsette turen med et sivilt charterfly fra Transair som stod i Brussel.¹³ Han fikk derimot avslag, så Hvidsten og hans mannskap fikk fullføre hele oppdraget de var satt til.

Hvidsten og hans besetning ble fort klar over fordelene med å ha lokalkjente på sin side og rekrutterte den belgiske navigatøren som nytt besetningsmedlem. Han hjalp dem deretter med å sette opp en ny rute som ville ta dem via Marseilles, Casablanca, Las Palmas, Dakar (Senegal), Robertsville(Liberia), Accra(Ghana) og Douala, frem til det endelige målet som var N'Djili flyplassen i Leopoldville. Denne turen tok en dag mer enn den som var opprinnelig planlagt, dersom man ikke regner med forsinkelsen i Brussel, men det

Den planlagte (til høyre) og den faktiske (til venstre) reiseruten til Hvidsten og hans mannskap

¹³ Hellström 2003 s. 31

norske mannskapet må ha innsett at den var såpass mye tryggere at det var verdt forsinkelsen.¹⁴

BW-E på N'Djili flyplassen ved Leopoldville

I følge den kongelige resolusjonen fra statsråd skulle flyet og mannskapet returnere til Norge umiddelbart etter at transportbidraget deres var fullført. ONUC hadde derimot et stort behov for både piloter, mannskap og fly, så hjemreisen ble utsatt og mannskapet kom ikke tilbake til Norge før 10. august. Fra Hvidstens

flydagbok ser det ut til at flyet var basert i Leopoldville i hele denne perioden¹⁵.

Mannskapet på flyet gjennomførte forskjellige oppgaver i området rundt Leopoldville, blant annet hjalp de til med å flytte en stor mengde *Douglas C-47* (DC-3) Dakota fra N'Dolo flyplassen i Leopoldville til N'Djili flyplassen¹⁶. I tillegg ble kaptein Hereid igjen i Kongo for å tjenestegjøre som sjef for luftoperasjonene på N'Dolo.¹⁷

De neste flyene som ble sendt ned til Kongo fra Norge var de to DHC-3 Otter flyene som er nevnt tidligere. Disse kom opprinnelig fra Bodø Flystasjon og ble flydd derfra til Gardermoen hvor de ble demonterte og malt i hvitt, for å kunne gjenkjennes som et fly i FN-styrkene. Den 30. juli 1960 ble flyene lastet i en amerikansk *Douglas C-124 Globemaster II* på Gardermoen og transportert med denne til Kongo¹⁸. Flyene ankom N'Dolo i begynnelsen av august og var ferdig monterte den 10. august. Flyene ble derimot ikke tatt i bruk før en måned senere, da det manglet deler til radioene i flyene.

Etter ankomst i N'Dolo ble flyene påført nye kjennetegn, i samsvar med FN-merkingen på de andre flyene. De nye kjennetegnene for flyene ble 303 og 304, for flyene som

¹⁴ Dette avsnittet er basert på Svein Duvsete 2004 s. 337-338 og telefonintervju med Per Hvidsten 13.04.05

¹⁵ E-post fra Leif Hellström 07.04.05

¹⁶ Duvsete, Svein: "Luftforsvarets historie Bind 3; Kalde krigere og barmhjertige samaritaner", Aschehoug, 2004s. 338.

¹⁷ St.meld nr.8 (1960-61), s.3 og Luftmilitært Tidsskrift 1961 s. 3

¹⁸ Duvsete 2004 s. 338 og St.meld nr.8 (1960-61) s. 3

respektivt hadde gått under OA-C (SN: 5320) og OA-D (SN:5321) i Norge¹⁹.

Opprinnelig ble *deHavilland Canada Beaver* (DHC-2) flyene designert 300-serien og DHC-3 flyene 400 i ONUCs merkingssystem, men uvisst av hvilken grunn ble dette byttet om i slutten av august.²⁰ Numrene 301 og 302 var designert de første DHC-3 flyene som ankom fra *US Air Force* i juli og Norges to Ottere var de neste som ankom.

Noen komplett oversikt over hvor disse flyene opererte fra til enhver tid har det ikke vært mulig å oppdrive, men det er klart at de ble plassert der det var behov for dem, ikke bare ved hovedkvarteret til *Light Aircraft Squadron* (LAS). Begge flyene var først stasjonert ved N'Dolo sammen med resten av LAS og ble flyttet til ATU Kamina sammen med resten av skvadronen i september samme året²¹. Dette kom til å bli den permanente basen til LAS, under svensk ledelse. I desember 1960 skilte derimot flyene lag og ble stasjonert ved ulike detasjement fra LAS.

Otter 303 opererte ut fra Leopoldville, Albertville, Luluabourg, Elisabethville, Tshikapa, og sin siste base, Kamembe i Rwanda fra 6. mai 1964²².

Otter 303 parkert og forankret

Den siste turen Otter 303 gjorde noensinne, var en rekognoseringsstur langs veien mot Lemera basen, en

svensk misjonsstasjon i nærheten av Luvungi flyplass, den 22. mai 1964. Lemera basen skulle forlates samme dag og piloten Gunnar Elg fikk ordre om å kontrollere veien til og fra basen. Med seg hadde han systemoperatøren Gösta Kersmark, radioteknikeren Mats Granlund, oberst Bill Dodds fra USA, major Yossa fra ANC, og en Kern fra Sveits. I et veikryss observerte de en veisperring som var satt opp av opprørerstyrkene og de fløy videre til en ANC-konvoi som var på vei fra Lemera basen og som nærmet seg

¹⁹ E-post fra Leif Hellström 07.04.05

²⁰ Leif Hellström 2003 s. 83

²¹ Ibid, s. 85

²² Ibid, s. 95

sperringen. Fra flyet droppet ANC-majoren Yossa en beskjed til konvoien om faren som lå foran dem. En annen konvoi som var på vei til Lemerabasen fikk samme beskjed og Otter 303 tok deretter en skjebnesvanger siste tur over veisperringen i rundt 400 meters høyde.

Herfra kunne de se at en lastebil hadde dukket opp ved sperringen og ved siden av denne var det også personell. En av disse åpnet ild mot flyet med et automatvåpen og traff en oljeledning hvilket medførte at oljetrykket sank umiddelbart. Det eneste alternativet Elg hadde var å nødlande på en smal vei så nært den ene ANC konvoien som mulig. Han klarte å få ned flyet på veien, men den venstre vingen slo i noen av trærne på siden av veien og flyet snurret 120 grader før det forsvant ut i bushen.

Ingen av de seks ombord kom til skade i kollisjonen, men Otter 303 ble totalvrak og fløy aldri igjen. En skjebnens ironi var at dette uansett skulle ha vært flyets siste oppdrag, da Elg hadde fått ordre om at han skulle forflyttes sammen med flyet tilbake til Elisabethville for å forberede hjemreisen²³.

Otter 304 opererte ut fra Elisabethville, Leopoldville, Kolwezi og Albertville før det returnerte tilbake til Leopoldville i september 1963²⁴. Deretter ble det videreført til FN-tjeneste i Yemen. Herfra ble flyet sendt videre til Egypt, for så å bli videresendt til Canada i 1968²⁵. Dette flyet er fremdeles i drift i Canada og er registrert hos *Harbour Air Ltd* i British Columbia²⁶. Det har siden blitt ombygd og er nå påmontert flottører og bedriver chartertrafikk som vannfly. Hvorfor flyet ikke dro tilbake til Norge etter endt FN-tjeneste er ukjent da informasjon som omtaler dette ikke har vært å oppdrive.

Otter 304 i sine nåværende farger og med flottører (Foto: ukjent).

²³ Hellström 2003 s. 96.

²⁴ E-post fra Leif Hellström 07.04.05. Det må gjøres oppmerksom på at flyet kan ha vært stasjonert på andre baser mellom de datoene som er oppgitt. Det har ikke vært mulig å få en mer detaljert oversikt over stedene flyet var stasjonert.

²⁵ Telefonintervju med Per Einar Jansen 06.04.05

²⁶ <http://www.tc.gc.ca/CivilAviation/databases.htm>, Transport Canadas, utskriftsdato 11.04.05.

I tillegg til C-119 flyet som dro ned i juli 1960, var 335 skvadronen fra Norge involvert i transportoperasjoner med to C-119 også i 1961. Disse flyene ankom Kongo den 25. september med materiell samt totalt 15 nordmenn²⁷ og var der kun i en kort periode. Ett av flyene var BW-E (serienummer 10684) som fløy ned det første

Deler av mannskapet som ankom med BW-G

norske personellet i juli 1960, igjen med Per Hvidsten bak spakene. Dette flyet ble værende i Kongo frem til 5. desember og utførte sine operasjoner fra Leopoldville. Det andre flyet, BW-G (serienummer 10694), som ble fløyet av Major Reidar Skappel, opererte fra samme flystasjon, men dette reiste hjem et par måneder tidligere, i oktober.²⁸

Det resterende personellet som var med i flyene var Thor Gulbrandsen, maskinist Dankert Agnar Skagen, maskinist Kjell Jensen, tekniker Olav Birger Skaret, navigatør Steinar Fredriksen, navigatør Ragnar Rygnestad og co-pilot Lars Stene, i tillegg til 6-7 teknikere. Maskinist Skagen fløy opprinnelig ned med BW-G og Skappel sitt mannskap, men vel fremme i Kongo byttet han plass med Jensen som tilhørte Hvidstens mannskap. Jensen dro således hjem i oktober, mens Skagen ble igjen i Kongo frem til desember. Det var egentlig planlagt at BW-E skulle reise hjem i november, men under den siste planlagte turen i Kongo havarerte den ene motoren. Mannskapet ble derfor sittende og vente i to-tre uker på ny motor fra Italia før de kunne dra hjem. Av dette mannskapet ble blant andre Skaret, Rygnestad og Fredriksen igjen frivillig for å hjelpe til med andre operasjoner.²⁹

²⁷ Olav Birger Skaret, s. 1

²⁸ Hellström 2003 s. 324

²⁹ Telefonintervju med Dankert Agnar Skagen 13.04.05

Det er i to kilder også nevnt transport av tørrfisk fra Norge til Kongo med to C-119 fra 335 skvadronen. Med i ett av disse flyene var blant andre Arne Larsen, som dro ned igjen til Kongo i mars 1961 og fløy i C-47 skvadronen.³⁰ Oppdraget ble utført på vegne av Røde Kors som forsøkte å hjelpe til mot hungersnøden i Kongo. Dette må nok derfor kvalifisere som en ren humanitær operasjon på utsiden av FN-operasjonene 335 skvadronen var involvert i. Flyene dro fra Bergen i desember 1960 og planlagt ankomst i Leopoldville var 2. januar. Det fortelles også at Kongoleserne ikke visste hva de skulle bruke tørrfisken til, så denne ble liggende på flyplassen i flere år.³¹ Mannskapet på flyene var heller ikke særlig begeistret over turen, da de ”*luktet fisk i mange uker etterpå*”³².

Det norske personellet

I løpet av de fire årene Norge var representert i ONUC var det for det meste mannskap til *Douglas C-47 Dakota* (DC-3) flyene Norge stilte med. Det var noen unntak til dette hvorav noen er nevnt tidligere i forbindelse med 335 skvadronens transportbidrag med sine C-119 fly. Det resterende personellet på transportsiden var mannskap til DHC-3 Otter flyene ved *Light Air Squadron*, mannskap til C-119 skvadronen, samt noen sivile flygere som fløy chartrede sivile transportfly i Kongo. Den siste gruppen er ikke offisielt å benevne som FN-personell, selv om de var i FN-tjeneste og fikk alle uniformsmerker som tilhørte FN-personell i Kongo³³.

Light Air Squadron

De åtte første nordmennene som ble sendt til Kongo for å tjenestegjøre ved en transportavdeling tilhørende ONUC var pilotene kaptein Kaare Ragner Digre, løytnant Fred-Are Greger, løytnant Nils Smith-Solbakken og fenrik Svein Aase, og mekanikerne stabssersjant Rolf Andresen, vingsersjant Arnold Henning, sersjant Gunnar Nordgård og sersjant Aage Kalbakk.³⁴ Alle skulle tjenestegjøre ved LAS i Leopoldville og da primært

³⁰ Telefonintervju med Arne Larsen 13.04.05

³¹ Denne paragrafen er basert på artikkel i Stavanger Aftenblad av ukjent dato og årstall, og Helge Bjørlo 1995 s. 13-14

³² Telefonintervju med Arne Larsen 13.04.05

³³ Bjørlo, Helge: ”*Bushpiloter i FN*”, Militärhistoriska Förlaget, Stockholm, 1995s. 11

³⁴ Svein Duvsete 2004, upubliserte notater, mest sannsynlig basert på intervju med Svein Aase 25.03.03

på DHC-3 Otter flyene som var stasjonert der. Alle åtte ble fløyet ned i BW-E den 20. juli 1960 med ankomst på N'Djili den 26. juli. Disse åtte var ikke bare det første personellet Norge avga til en ONUC avdeling, men de var også de eneste nordmennene som ble sendt til *Light Air Squadron*. Disse åtte ble i det store og det hele værende i LAS frem til januar 1961, hvorpå de fleste reiste hjem mens andre, som Svein Aase, ble værende og overført til *C-47 Squadron*.

C-119 Squadron

Det neste personellet som ble sendt fra Norge som støtte til transportoppdragene til ONUC var to besetninger til C-119 på totalt ni mann. Disse ble sendt ned til Kongo i to puljer den 9. og 13. august 1960³⁵. Av dette personellet har det kun vært mulig å fremskaffe tre navn, løytnant Jacobsen (vedlikehold), løytnant Odd Sætre (navigator)³⁶ og løytnant Gunnar Sandsbraaten (navigator). Sistnevnte var, som nevnt tidligere, med på det første C-119 som fløy ned til Kongo i juli samme år. Det kan derfor tenkes at personellisten har blandet sammen datoene for den turen, med ankomstdatoen for dette personellet. Hvem de øvrige var er derimot foreløpig ukjent.

Sett bort i fra personellet som kom med de to C-119 flyene i september 1961, og det personellet som er nevnt over, er det veldig lite informasjon å oppdrive om det øvrige C-119 personellet Norge sendte til Kongo. I personellisten som er compilert gjennom årene finnes følgende personell med tidsrom de er registrert som C-119 personell i ONUC. Steinar Fredriksen (pilot) fra september 1961 til juni 1962, Thor Gulbrandsen (tekniker) fra september 1961 til mai 1962, og Tronsen (kontrollør) fra desember 1960 til ukjent dato. Øvrig norsk personell ved C-119 skvadronen i ONUC er enten ikke registrert med flytype i personellisten, eller mangler i sin helhet. Det har heller ikke vært mulig å oppdrive en liste over totalt antall C-119 personell fra Norge som ble sendt i løpet av operasjonen.

³⁵ St.meld nr. 8 (1960-61) s. 3

³⁶ Duvsete 2004 s. 343

C-47 Squadron³⁷

Blant alle transportskvadronene var det C-47 skvadronen Norge sendte flest personell til. Det ble ikke sendt flygende personell til denne skvadronen før 14. januar 1961, men ved oppstarten av skvadronen i juli 1960 skal det ha vært noen norske mekanikere ved avdelingen som kjente flytypen.³⁸ Den eneste nordmannen som er registrert som ikke flygende personell med C-47 bakgrunn i denne perioden er mekanikeren stabssersjant Rolf Andresen, oppført som løytnant i listen fra Kamina. I denne listen står også løytnant Smith-Solbakken oppført som C-47 pilot. Begge to ble sendt ned med BW-E blant Otter mannskapet Norge sendte til Kongo. Dette kan tyde på at noe av Otter personellet som ble sendt ned hadde kunnskaper også innenfor C-47 og hjalp til med vedlikehold og lignende i denne avdelingen. Dette bekreftes også av major Harald Hereid da han forklarer at ”Oldtimerteknikerne, ltn. Jacobsen og ltn. Andresen. . .ble øyeblikkelig dem som kom til å lede ettersynet på henholdsvis C-119 og C-47.”³⁹

Det første personellet som er oppført spesifikt til C-47 skvadronen er sersjant Kalbakk som kom til ONUC den 26. september 1960 som instrument installatør. Senere samme året kom det også to sersjanter, som er oppført som kontrollører på personellisten. Dette var Tronsen og Hoelen som begge ankom 9. desember 1960. Tronsen står også

C-47 take off fra en av de mange gresstripene i Kongo

oppført i en annen liste, da med navnet Trondsen, som C-119 kontrollør. Det er mulig at det er to forskjellige personer dette er snakk om, men det er særdeles usannsynlig da kun ett av navnene dukker opp om gangen på de to respektive listene, mens Hoelens navn

³⁷ Der det ikke er antydnet annet er denne delen basert på en personelliste over personell tilknyttet ATU Kamina av ukjent dato og en liste over militært flypersonell fra Norge utarbeidet av Air Staff, ONUC Headquarters datert 31. mai 1961

³⁸ Hellström 2003 s. 125

³⁹ Luftmilitært tidskrift 1961 s. 4

fremgår på begge listene. I personellisten datert 31. mai 1965 står Trondsen oppført ved C-47 skvadronen, så det er nok mest sannsynlig at han tilhørte denne avdelingen i sin tjeneste i Kongo.

Det første flygende personellet fra Norge kom til C-47 skvadronen den 14. januar 1961. Dette var pilotene major Austenå og løytnant Olsen, andrepilot løytnant Storaas, flymaskinistene og sersjantene Krakstad, Løvaas og Kåre Øium, og navigatørene løytnant Paulsen, løytnant Solberg og fenrik Grefsrud.⁴⁰ Løytnant Kåre Øium er den samme som var med som maskinist på BW-E til Kongo i juli 1960. De siste tre som ankom denne dagen var kaptein Moe og sersjantene Jarnskjold og Midthun. Det er derimot ikke registrert noen spesifikk stilling på disse tre, så funksjonene de hadde er ukjente. I tillegg til dette personellet ble også løytnant Svein Aase overflyttet fra *Light Air Squadron* til C-47 som andrepilot i denne tiden.

I løpet av høsten 1961 fikk Luftforsvaret problemer med å rekruttere nye piloter til seks måneders tjeneste i Kongo. Det var ingen fra 335 skvadronen som ønsket dette og Luftforsvaret måtte lete etter piloter andre steder.⁴¹ De fant da en del sivile flygere som meldte seg til tjeneste og problemet ble midlertidig løst, men problemet oppstod igjen når disse fikk tilbud om jobb i Braathens SAFE hjemme i Norge. Det ble også søkt en løsning i 1962 ved å la personell fra 335 skvadronen tjenestegjøre kun tre måneder av gangen, men etter først å ha godkjent dette snudde FN rundt den 19. november og sa at de ikke ville godkjenne personell som ikke tjenestegjorde i seks måneder. Mye av grunnen til FNs beslutning lå i at det var FN som betalte for transporten til og fra Norge for personellet, og tre måneders tjeneste ville øke kostnadene drastisk. Dette førte til at kun to piloter, av de totalt fire som Norge hadde forpliktet seg til, meldte seg til tjeneste i februar 1963. Fra da klarte ikke lenger Norge å holde sine løfter til FN om flypersonell til C-47 skvadronen,⁴² og dette antallet holdt seg relativt stabilt frem til skvadronen ble nedlagt 15. februar 1964.⁴³

⁴⁰ E-post fra Leif Hellström 7/4-05

⁴¹ Dette står i kontrast til hva Arne Larsen forteller i telefonintervju 13.04.05. Han forteller her at han ønsket å dra tilbake til Kongo høsten 1961, men fikk avslag.

⁴² Duvsete 2004 s. 340-341

⁴³ E-post fra Leif Hellström 7/4-05 og Leif Hellström 2003 s. 137

Utfordringene

Det ble tidlig klart for det norske personellet at ONUC var satt sammen i all hast og at forberedelsene ikke var som de nok burde ha vært. Som Hvidsten sier ”Vi visste jo ikke hva vi gikk til, og vi visste jo ingenting om Afrika.”⁴⁴ Dette inntrykket ble forsterket da de første nordmennene ankom Leopoldville for å rapportere sin ankomst til daværende sjef for FNs flystyrker, generalmajor Carl G. von Horn. Her fikk de beskjed om at han sov og ikke ville bli vekket, og ingen av FN-offiserene som var tilgjengelig kunne hjelpe dem da deres ankomst ikke var ventet. Det endte opp med at de selv skaffet seg husly i boliger som tidligere hadde tilhørt belgiske tjenestemenn.⁴⁵

Oppmøtet på N’Dolo flyplassen utenfor Leopoldville kan heller ikke ha gjort noe for å rette opp førsteinntrykket det norske personellet fikk. Her ble de møtt av en uorganisert avdeling som i løpet av de nærmeste dagene fikk en lett blanding av personell fra Sverige, Argentina, Brasil, Etiopia og Jugoslavia. Ikke bare var det til tider problemer med å kommunisere med det andre personellet, da særlig jugoslavene som oftest kunne lite eller ingenting engelsk, men noen av dem hadde i tillegg absolutt ingen erfaring med flyene i skvadronen de var plassert i. Nordmennene hadde derimot erfaring med både DHC-2 Beaver og DHC-3 Otter og de inntok derfor rollen som instruktører på disse flyene.⁴⁶ Selv etter tjeneste i seks måneder, da det norske Otter personellet skulle avløses av svensk personell, måtte det instruksjon til. Både de svenske pilotene og teknikerne manglet erfaring med Beaver og Otter, så Svein Aase ble overtalt til ytterligere seks måneders tjeneste for å utdanne svenskene. Etter fullført utsjekk med det svenske personellet ble han overflyttet til C-47 skvadronen hvor han ble resten av perioden.⁴⁷

Også i C-47 skvadronen var det problemer med instruktører og opplæring av personell som ikke hadde særlig erfaring med flytypen. Her tok derimot skvadronsjef major Carl

⁴⁴ Duvsete 2004 s. 337

⁴⁵ Ibid, s. 338

⁴⁶ Sköld, Nils: ”Med FN i Kongo; Sveriges medverkan i den fredsbevarande operationen 1960-1964”, PROBUS förlag, Stockholm 1994, s. 57

⁴⁷ Duvsete 2004 s. 339

Gustav von Rosen fra Sverige den største børen og han ”...*stod for det meste av utdanning og utsjekk av flygere den måneden han var i Leopold.*”⁴⁸ Her møtte de norske pilotene andre utfordringer derimot. De jobbet ved siden av argentinske, brasilianske og indiske mannskaper, i tillegg til de svenske. Instrumentene i flyene til de sydamerikanske styrkene skapte store problemer for de norske og svenske pilotene, da de var satt inn i flyene uten noen form for system, mens de skandinaviske brukte ett og samme system for alle sine fly. Dette gjorde de sydamerikanske flyene veldig vanskelige å operere for skandinavene. Og som om ikke det var nok så møtte de også vanskeligheter ved check-listene på disse flyene da disse var skrevet på spansk.⁴⁹ I noen tilfeller brukte de også feil check-lister, noe løytnant Hvidsten fikk oppleve da han var ute på flytur med et C-47 crew fra Brasil. Her brukte de feil *Before take-off check-list* og Hvidsten måtte sørge for at en oppdatert og korrekt check-liste ble kopiert opp og levert til pilotene.⁵⁰

I tillegg var det også store mangler på det organisasjonsmessige da det norske personellet ankom flybasen og igjen var nordmenn sterkt involvert i arbeidet. Major Arne Riegels, som også hadde ankommet med det norske C-119 flyet sammen med det norske og svenske personellet, hjalp svenskene med opprettelsen og organiseringen av *Air Transport Base N'Dolo*. Svenskene hadde ingen erfaring med hvordan NATO organiserte sine flystyrker og de fikk derfor stor hjelp av Riegels kunnskaper.⁵¹

Utenfor basen, på flyoppdrag eller på bakken, møtte derimot det norske personellet sine største utfordringer. I luften ble de beskyttet av begge sider, både opprørstyrken og ANC⁵² som hadde signert en våpenhvileavtale med FN. Blant annet ble et C-47 med svensk mannskap skutt ned i området rundt Kabalo. Da norske helikopterpiloter kom for å hente de overlevende beklaget ANC-offiserene at de hadde skutt ned flyet og forklarte at de hadde trodd at det var et fly tilhørende opprørerne i Katanga. Dette til tross for at flyet var

⁴⁸ Duvsete 2004 s. 340

⁴⁹ Bjørlo 1995 s. 55 og 60

⁵⁰ Luftmilitært tidskrift 1961 s. 4

⁵¹ Sköld 1994 s. 55

⁵² Armée Nationale Congolaise, tidligere Force Publique

malt hvitt med tydelige FN-merker og at det i den aktuelle perioden av våpenhvile mellom alle styrkene.⁵³

Flyene kunne i seg selv også være et problem, da deler som ble ødelagt ikke alltid ble erstattet. Dette resulterte til tider i tekniske problemer, noe et norsk mannskap ombord i en C-47 fikk oppleve. Fullastet med varer til det lokale kantineutsalget⁵⁴ havarerte den ene motoren på flyet og lasten måtte dumpes for å klare å holde høyden. Alt av last, whiskey, sigaretter, øl, kjøtt og fotomateriell, ble kastet ut av flyet til høylytte protester fra den indiske offiseren som var ansvarlig for varene. Protestene døde etter hvert hen derimot, kanskje fordi alt gikk så fort at inderen var redd for at det norske mannskapet kom til å kaste ut han også. Mannskapets arbeid var uansett for en suksess å regne og de landet i god behold på flybasen.⁵⁵

Kulturforskjellene som pilotene hadde fått oppleve i både *Light Aircraft Squadron* og *C-47 Squadron* ble også et problem i C-119 skvadronen. Ved et tilfelle holdt to C-119 fly på å kolliderer i luften rett ved flybasen i Elisabethville. Problemet oppstod da den ene piloten tok flyet sitt ned til mellom 4000 og 5000 fot uten klarering, i tillegg til at han var rundt 50 minutter for tidlig ute. Den andre piloten klarte akkurat tidsnok å avverge katastrofen da mannskapet i et øyeblikk fikk se det andre flyet gjennom et hull i skyene og oppdaget at de var på kollisjonskurs i samme høyde. Da piloten av det førstnevnte flyet ble konfrontert med situasjonen smilte han, trakk på skuldrene og svarte ”*Jeg tror ikke det hender en gang til.*”⁵⁶ Det blir insinuert, uten å si det i klartekst, at det var et ikke-skandinavisk mannskap i det førstnevnte flyet, og det er ikke på det rene hvilken nasjonalitet det andre flyets mannskap hadde. Det som uansett er tydelig er at pilotene ikke alltid hadde de samme holdningene til sikkerhet som nordmennene, og det må ha vært frustrerende å oppleve en likegyldig holdning fra medsoldater som holder på å ta livet av en.

⁵³ Bjørlo 1995 s. 129 og 134

⁵⁴ Oftest kalt Post Exchange, eller bare PX

⁵⁵ Bjørlo 1995 s. 123

⁵⁶ Luftmilitært tidsskrift 1961 s. 6

Selv ikke på landjorden kunne nordmennene føle seg trygge. De stod i fare for å bli tatt til fange hver gang de beveget seg utenfor flybasene, noe Olav Birger Skaret og C-119 piloten Steinar Fredriksen fikk erfare. De ble tatt til fange da de var på vei fra villaen de bodde i til den svenske leiren i Elisabethville, hvor de var invitert til middag. Etter å ha kjørt 500 meter fra villaen ble de stanset av katangesiske soldater og tatt til fange. Dette skjedde lørdag 2. desember 1961 og de ble holdt fanget i 44 døgn, frem til 15. januar 1962, under særdeles kummerlige forhold.⁵⁷

Noen ganger klarte derimot nordmennene å komme seg unna problemer med en selvsikker, men vennlig, fremtreden. Dette fikk en norsk C-47 besetning på fire erfare under en redningsoperasjon. Etter å ha landet på flyplassen i Kongolo ble de konfrontert av et lokalt heimevern bestående av både uniformert og sivilkledd personell med ulik sammensetning av våpen. Nordmennene var usikre på hvordan de skulle gå frem, men bestemte seg for å møte gruppen med øl og sigaretter. Dette viste seg å være et klokt valg. Gruppen hadde tidligere vært med på å massakrere sivilbefolkningen og misjonærene i området og det er ikke utenkelig at de fire nordmennene ville ha møtt samme skjebne dersom de hadde møtt gruppen med våpen i hånd.⁵⁸

Arbeidsmengden var også en utfordring. De norske pilotene hadde klart flest flytimer i C-47 skvadronen i mars 1961, med et gjennomsnitt på 160 timer. Dette førte til at det kom begrensninger på antall flytimer.⁵⁹ En annen utfordring var været de møtte. De norske og svenske pilotene ble sendt ut på de farligste oppdragene. Dersom værforholdene ikke var av de beste våget ingen av de andre nasjonenes piloter å fly. De argentinske og brasilianske pilotene var ikke vant med å fly i dårlig vær og det viste seg når været ble av det mindre gode. I disse tilfellene gjorde argentinerne det motsatte av skandinavene. De skrudde på autopiloten i dårlig vær og fløy manuelt i fint vær.⁶⁰ Alle disse tingene kom på toppen av den psykiske belastningen pilotene ble utsatt for. De var ikke forberedt på hva de kom til å møte når de kom til Kongo, og da kan man bare gjette seg til hvordan de

⁵⁷ Olav Birger Skaret, ukjent dato

⁵⁸ Bjørlo 1995 s. 88

⁵⁹ Hellström 2003 s. 45

⁶⁰ Bjørlo 1995 s. 124

reagerte når de ble sendt for å rydde opp etter regelrette massakrer, slik en norsk C-119 besetning måtte etter slaget ved Tshilance Road.⁶¹

Oppdragene

På grunn av de store avstandene mellom de ulike basene i Kongo, vegstandarden og størrelsen på landet i sin helhet,⁶² ble det meste av transport gjennomført med fly.

Oppdragene det norske personellet møtte varierte derfor mye i både type og omfang.

Flyturer på opptil 12 timer var ikke unormalt, men det mest vanlige var oppdrag på en til syv timer.⁶³ Oppdragene skilte mellom de forskjellige flytypene, men ikke i stor grad.

Otterskvadronens oppdrag var nok de mest varierte for det norske personellet. I tillegg til å frakte mat og medisiner til misjoner i Kongo, utsatte befolkningsgrupper, og medisinmenn,⁶⁴ ble det også

”...fraktet FN-personell, mat og forsyninger til ulike utposter. Dessuten ble en rekke delegasjoner og kommisjoner med diverse VIP-personell fraktet rundt til møter og konferanser med lokale stammehøvdinge og krigsherrer. I tillegg utførte Otter-flygerne mange ambulanseoppdrag.”⁶⁵

C-47 skvadronens personell fløy for det meste mat og forsyninger ut til de forskjellige FN-avdelingene. På grunn av den lengre rekkevidden til C-47 varte disse oppdragene ofte lenger enn Otter-flygernes oppdrag. C-47 flyene ble sendt ut på lengre opphold ved andre flybaser. Det hendte også at de ble sendt til feltflyplasser som kun hadde gresstriper, av og til med usedvanlig høyt elefantgress, og hvor personellet ble forlagt i telt. Slike detasjementer kunne vare opptil to - tre uker av gangen.⁶⁶

⁶¹ Bjørlo 1995 s. 99

⁶² Kongo strekker seg over 2.345.000 km², eller tilsvarende arealet av hele Vest-Europa

⁶³ Duvsete 2004 s. 340

⁶⁴ Bjørlo 1995 s. 126

⁶⁵ Duvsete 2004 s. 339

⁶⁶ Ibid, s. 340

C-47 skvadronen var også involvert i noen av de farligste oppdragene i Kongo, såkalte *road-recce* oppdrag. Dette var turer med særdeles lav flyging for å se etter fiendtlige tropper.⁶⁷ Ikke uventet ble de ofte beskytt på disse turene. Dette personellet var også med på redningsoppdrag hvor plassene de landet ikke alltid var beregnet på et fly av C-47 størrelse. Dette var blant annet tilfelle for det norske mannskapet som skulle hente et italiensk C-119 mannskap som hadde nødlandet. Flyplassen nordmennene valgte som landingsfelt var beregnet for småfly, med det resultat at hjulene sank ned til navet i gjørmen og det måtte to lastebiler og ett par hundre innfødte til for å få flyet løs igjen.⁶⁸

For C-119 personellet var hverdagen en ganske annen. For mannskapet på det første C-119 flyet som kom ned i juli 1960 var det en hovedoppgave som stod i fokus. De transporterte utenlandske fly av alle typer som var ankommet N'Dolo til N'Djili flyplassen. Her fikk de erfaring med fly de aldri hadde sett før, til og med ”søramerikanske fly med sopp i midtgangen”.⁶⁹

Da Hvidsten og hans mannskap kom ned igjen til Kongo i september 1961 fløy de derimot utelukkende de C-119 flyene de hadde med seg. Oppdragene var stort sett rettet mot transport av drivstoff og kjøretøy til andre FN-avdelinger, som i Elisabethville og Stanleyville. Noen av oppdragene var derimot av en mer humoristisk karakter. Hvidsten skulle ved en anledning plukke opp rundt ti kongolesere i Goma som skulle fraktes til Leopoldville. Etter å ha ventet i lengre tid i Goma på kongoleserne dukket de endelig opp og beklaget seg veldig for at de var forsinket. Bakgrunnen for forsinkelsen var at deres løslatelse fra fengsel hadde tatt lang tid. Vel oppe i luften ble Hvidsten kontaktet av en av sine menn i flyet som fortalte at kongoleserne holdt på å lage i stand mat bak i flyet. Det var ikke noe stort problem, bortsett fra at de hadde tent opp bål bak i flyet for å koke maten. Hvidsten var klar i sin tale da han ba dem å få slukket bålet så raskt som

⁶⁷ Duvsete 2004 s. 347

⁶⁸ Bjørlo 1995 s. 129

⁶⁹ Telefonintervju med Per Hvidsten 13.04.05

overhodet mulig.⁷⁰ På hjemturen til Norge hadde de også med seg en flymotor i flyet, men det er usikkert hvorfor denne ble med flyet og hvor den skulle leveres.⁷¹

Oppsummering

Det norske personellet ble sendt ned til Kongo med et særdeles dårlig utgangspunkt. De visste lite eller ingenting om hva som ventet dem, og de norske myndighetene ga dem liten hjelp i så måte. De ankom en FN-avdeling uten styring og kontroll, og måtte i stor grad selv ta ansvar for at tjenesten skulle gå sin gang. De ble møtt av annet FN-personell som ikke ventet dem, og således ikke ga dem den støtten man måtte forvente, og de ble møtt av en lokalbefolkning som i stor grad ikke hadde mye til overs for dem. På tross av dette meldte nordmenn seg frivillige, ikke bare til å avtjene seks måneder ved ONUC for så å reise hjem igjen, men også til å bli igjen etter endt oppdrag for å hjelpe til der det trengtes. Et godt eksempel på dette er C-119 mannskapet til Hvidsten som ble igjen i Kongo, selv om den norske regjeringen hadde bestemt at flyet skulle gjøre vendereis etter endt oppdrag, for å hjelpe de ulike flyskvadronene med å få på plass alle flyene som var kommet til Kongo.

Nordmennene utførte også oppgaver som lå utenfor det de var sendt til Kongo for å gjøre. Igjen for å hjelpe til der det trengtes. Uten for eksempel de norske Otter-mannskapenes innsats for *Light Aircraft Squadron* under oppstarten av denne hadde det tatt lang tid før skvadronen ville ha vært operativ. Dette må til tider ha blitt sett på som en utakknemmelig oppgave, når det gang på gang dukket opp personell som ikke engang kan gjøre seg forstått på engelsk og heller aldri hadde satt sine ben i flyene de var sendt ned for å betjene. Likevel gjennomførte nordmennene oppgaven med stor flid og selv etter at kontrakten deres var utløpt ble nordmenn igjen for å hjelpe de nyankommende pilotene med å bli flyklare. Svein Aase ble igjen i Leopoldville, selv når alle de andre norske Otter-mannskapene han kom med dro, for å lære opp det svenske personellet som skulle overta driften av *Light Aircraft Squadron*.

⁷⁰ Telefonintervju med Per Hvidsten 13.04.05

⁷¹ Ibid. Merk: Se kildekritikk

Det er ikke til å legge skjul på at penger nok var en stor motivasjonsfaktor for det norske flygende personellet som var i Kongo. I motsetning til sine svenske motparter fikk nordmennene betalt flytillegg for timene de var i luften, i tillegg til den vanlige grunnlønnen.⁷² Like fullt gjorde det norske personellet en stor innsats i ONUC, og de utførte sine oppgaver uansett vær eller trussel, i motsetning til personellet fra Sør-Amerika som blant annet ikke var vant med å fly i dårlig vær.

På flysiden kan ikke det norske bidraget sies å ha hatt noen stor innflytelse på tjenesten i Kongo. De to C-119 flyene som Norge sendte ned var bare for en liten del å regne i en relativt stor transportflåte.⁷³ De dro utvilsomt lasset sitt i de periodene de befant seg i Kongo, men her var det helt klart italienerne som tok den største børen. Listen over C-119 fly som italienerne stilte med virker uendelig lang når den sammenliknes med de to norske flyene. På *Light Aircraft Squadron* stilte derimot Norge sterkere opp, med en fjerdedel av DHC-3 Otter flyene i skvadronen. I forhold til den totale mengden flykapasitet som denne skvadronen hadde ble nok det norske bidraget mer synlig her enn i C-119 skvadronen.

Alt sett under ett så stilte Norge relativt sterkt opp da FN ba om støtte til ONUC. Dette ble helt sikkert også lagt merke til blant personellet fra de andre landene som deltok i operasjonen. Det som derimot er synd er at ikke flere nordmenn har lagt seg dette på minne. Forhåpentligvis vil historien til det norske flypersonellet en gang bli fortalt i klarere tekst enn jeg klarer i en semesteroppgave, eller svenske forfattere klarer når de beskriver de svenske bidragene. Hvis ikke er jeg redd for at deres historie vil bli glemt, og det har disse mennene ikke fortjent etter innsatsen de la ned i Kongo for over 40 år siden.

⁷² Vika, Kenneth: ukjent tittel, Semesteroppgave Luftkrigsskolen, 2004s. 16

⁷³ Hellström 2003 s. 323-324

Kildekritikk

For å besvare oppgaven min har jeg måttet søke gjennom en god del litteratur, fått tilsendt ufullstendig informasjon, og pratet med mennesker som forsøker å minnes noe som skjedde for over 40 år siden. Det er derfor naturlig å bemerke deler av kildesamlingen som kan ha påvirket resultatet mitt.

I løpet av mine samtaler med noen av de som tjenestegjorde i Kongo i perioden ble det klart at det ikke er lett for dem å huske tilbake til en tid under stort press som skjedde for mange år siden. Navn og steder har gått i glemmeboken for lenge siden, og personer som var på samme sted til samme tid har i løpet av tiden som har gått fått en forskjellig oppfatning av hva som skjedde. Et eksempel på dette er samtalene jeg hadde med Dankert Agnar Skagen og Per Hvidsten vedrørende tjenesten deres på C-119 BW-E flyet som oppholdt seg i Kongo høsten 1961.

Skagen kunne fortelle meg at hjemreisen til mannskapet ble forsinket med to til tre uker på grunn av et motorhavari på det som skulle være deres siste oppdrag i Kongo. Ventetiden ble forårsaket av at en ny motor måtte sendes fra Italia og deretter monteres på flyet når den ankom. Hvidsten benekter derimot dette, men bekrefter at en av motorene havarerte på oppdrag i november og han måtte fullføre turen med en motor. Dette havariet førte til at han ikke kunne gjennomføre det neste oppdraget som var en tur fra Kamina til Kindu med forsyninger til en ONUC-styrke fra Malaysia. De to italienske besetningene som fløy turen ble regelrett massakrert av ANC-styrker da de besøkte byen.⁷⁴ Dette ville muligens ha hendt med Hvidsten dersom motoren hans ikke hadde havarert, så det virker besynderlig at han ikke husker at de satt og ventet i to til tre uker på å reise hjem etter noe slikt.

Informasjonen jeg har fått fra dette personellet må derfor se i lys av at det skjedde for lenge siden og at detaljene omkring tjenesten deres har forsvunnet i løpet av den tiden. Jeg er ikke i tvil om at det de forteller er sannheten. Problemet er nok at sannheten

⁷⁴ Denne episoden bekreftes av Hellström 2003 s. 142

muligens har blitt litt forvrengt opp gjennom årene som har gått og at episoder muligens kan ha blitt blandet sammen etter hvert.

Videre er informasjonen jeg har fått fra de ulike bøkene ofte andrehånds, kanskje til og med tredjehånds, informasjon. Jeg har ikke hatt mulighet til å bekrefte eller avkrefte denne informasjonen da jeg ikke har tilgang til alle de kildene forfatterne har benyttet i sitt arbeid. I tillegg kan noe av informasjonen være uriktig, av forskjellige årsaker. Ett eksempel på dette er i boken til Svein Duvsete hvor han skriver: ”*De første norske FN-soldatene ble sendt til Kongo med to C-119 fra 335 skvadronen på Gardermoen.*” Det er bekreftet fra flere andre hold at det kun var ett C-119 fra 335 skvadronen som transporterte de norske soldatene til Kongo. Det var BW-E som ble fløyet av Per Hvidsten.

Jeg er usikker på hvorfor Duvsete har skrevet at det var to fly. Det kan være en skrivefeil som ikke har blitt oppdaget, han kan ha forvekslet det med de to C-119 som ble sendt til Kongo i september 1961, eller det kan være andre årsaker. Jeg må derimot ta høyde for at dette også kan gjelde deler av de andre kildene jeg har brukt i mitt arbeide. Jeg har derfor forsøkt å bekrefte informasjon fra en annen kilde dersom dette har vært mulig for å unngå at slike feil også har havnet i oppgaven min.

Av personelloversikter finnes det veldig få over det norske personellet og den jeg har brukt mest har blitt satt sammen av flere personer ved Luftkrigsskolen i deres arbeid med andre aspekter av ONUC operasjonen. I mitt arbeid har jeg kommet over flere personer som ikke er nevnt i denne listen, personer som står oppført med feil stillingsbeskrivelse, personer som står oppført flere ganger, med mer. Det er derfor en fare for at noen av de navnene jeg har nevnt i oppgaven min er feil, eller er attribuert feil stillinger eller tjenesteomfang. Jeg har derfor forsøkt å bemerke dette der jeg mener det er stor tvil om opplysningene er korrekte, men jeg kan ikke garantere at dette er gjort i alle tilfellene det burde vært gjort.

Litteraturliste

Bøker

Bjørlo, Helge: *"Bushpiloter i FN"*, Militärhistoriska Förlaget, Stockholm, 1995

Duvsete, Svein: *"Luftforsvarets historie Bind 3; Kalde krigere og barmhjertige samaritaner"*, Aschehoug, 2004

(Jeg har også hatt tilgang til utkastet til kapittelet som omhandler Kongo. I dette utkastet er det skrevet deler som ikke kom med i den endelige utgivelsen. Der det er anmerket i fotnotene refererer jeg til det upubliserte materialet i utkastet)

Hellström, Leif: *"Fredsflygarna; FN-flyget i Kongo 1960-1964"*, Leif Hellström och Freddy Stenboms Förlag, 2003

Sköld, Nils: *"Med FN i Kongo; Sveriges medverkan i den fredsbevarande operationen 1960-1964"*, PROBUS förlag, Stockholm, 1994

Artikler

Josefsen, Arvid: *"Norsk FN-engasjement i Kongo"*, Hovedoppgave Luftkrigsskolen, 1996

Torp, Sigurd: *"Luftforsvarets personell i Kongo fra medio juli 1960 til jan. 1961"*, 2003

Skaret, Olav Birger og Fredriksen, Steinar: *"Norske offiserer i dramatisk fangenskap under FN-oppdrag i Kongo vinteren 1961-62"*, førstehåndsberetning

Vika, Kenneth: ukjent tittel, Semesteroppgave Luftkrigsskolen, 2004

Øglænd, Helge: ukjent tittel, Semesteroppgave Luftkrigsskolen, 2004
Luftmilitært tidsskrift, årgang 1961, 1964 og 1965

Offentlige dokumenter

FN-resolusjon nr 143 av 1960

Stortingsmelding nr. 8 (1960-1961): *"Melding om Norges deltaking i De Forente Nasjoners vaktstyrke i Kongo"*

Telefonintervjuer og e-post

Telefonintervjuer

Arne Larsen 13. april 2005
Thor Gulbrandsen 13. april 2005
Dankert Agnar Skagen 13. april 2005
Per Hvidsten 13. april 2005
Per Einar Jansen 6. april 2005

E-post:

Leif Hellström 3.–13. april 2005

Websider

<http://www.infoplease.com/ce6/world/A0857522.html>, utskriftsdato 04.04.05

<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/index.asp>, søkedato 04.04.05

<http://www.tc.gc.ca/CivilAviation/databases.htm>, Transport Canadas "Civil Aviation Database", utskriftsdato 11.04.05.

Her søkte jeg etter serienummer "21" og registreringsnummer "C-FRNO". Denne informasjonen fikk jeg fra Leif Hellström s. 322.

Annet

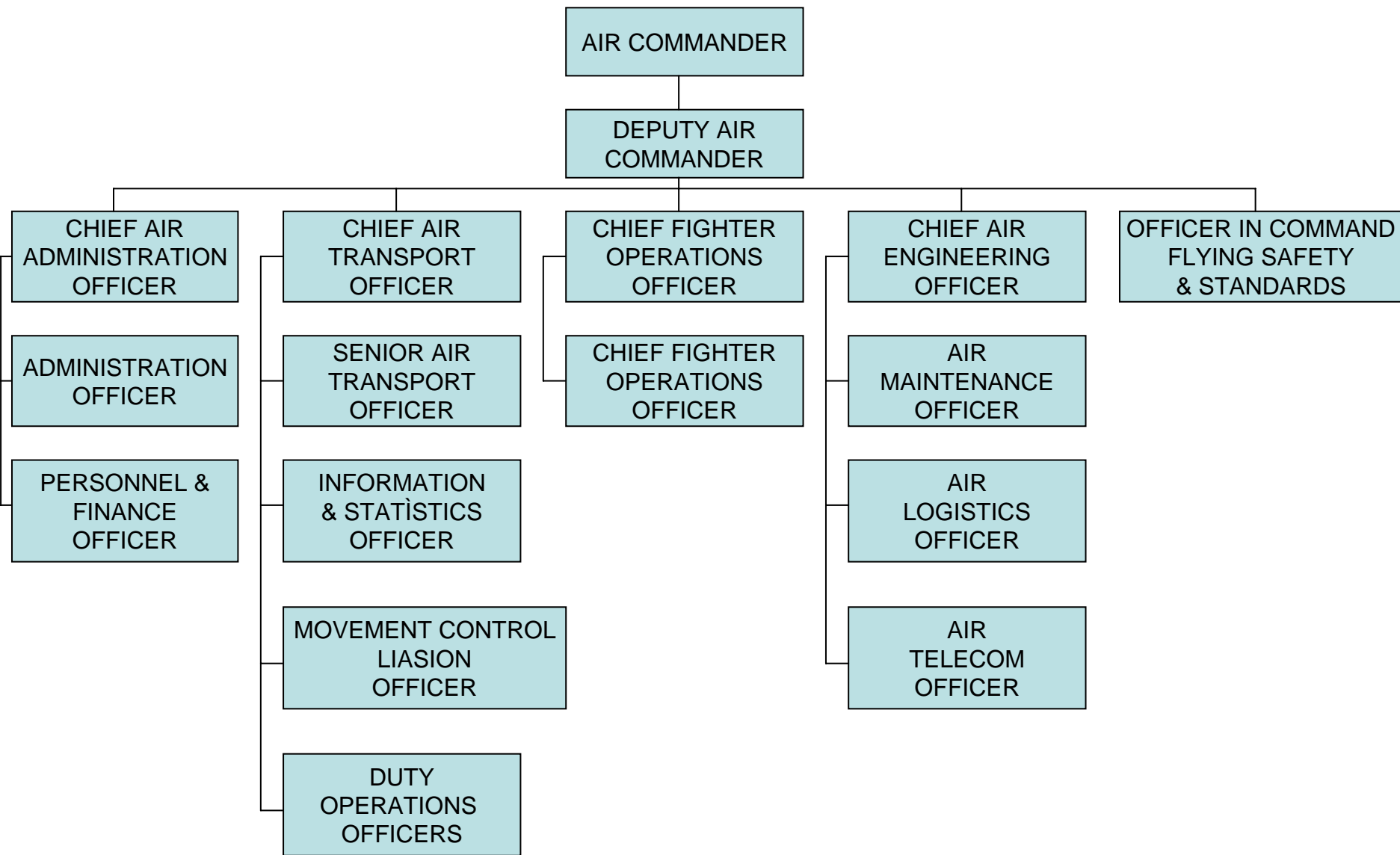
Kopi av artikler fra Stavanger Aftenblad, juli 1960 – mai 1964

CONGO CRISIS 1960-64

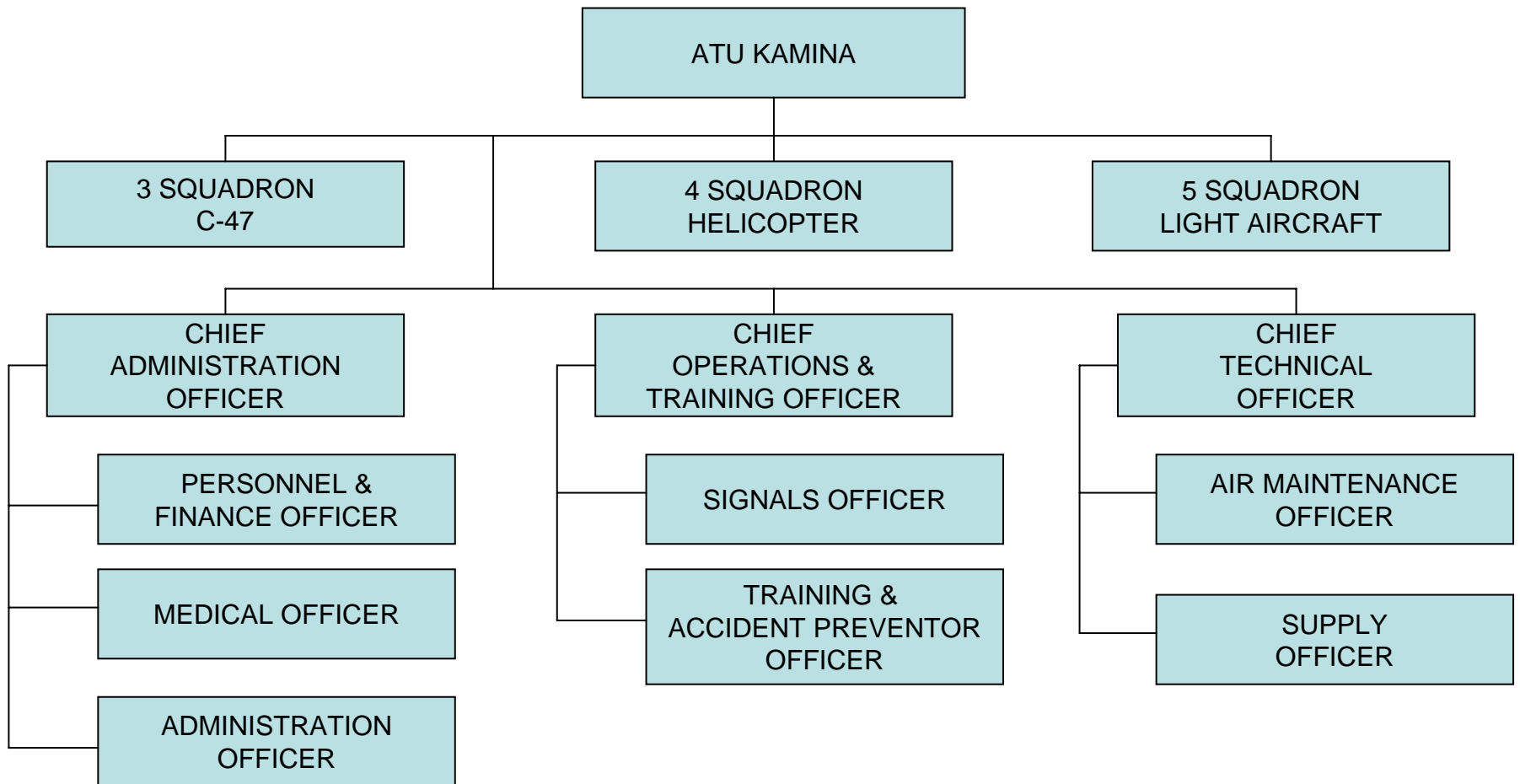
LEGEND

- Katanga secession
- Sth Kasai secession
- Rebel held by 1964
- Provinces of Congo
- Major UN bases
- Large scale Belgian Paratroop drops '64

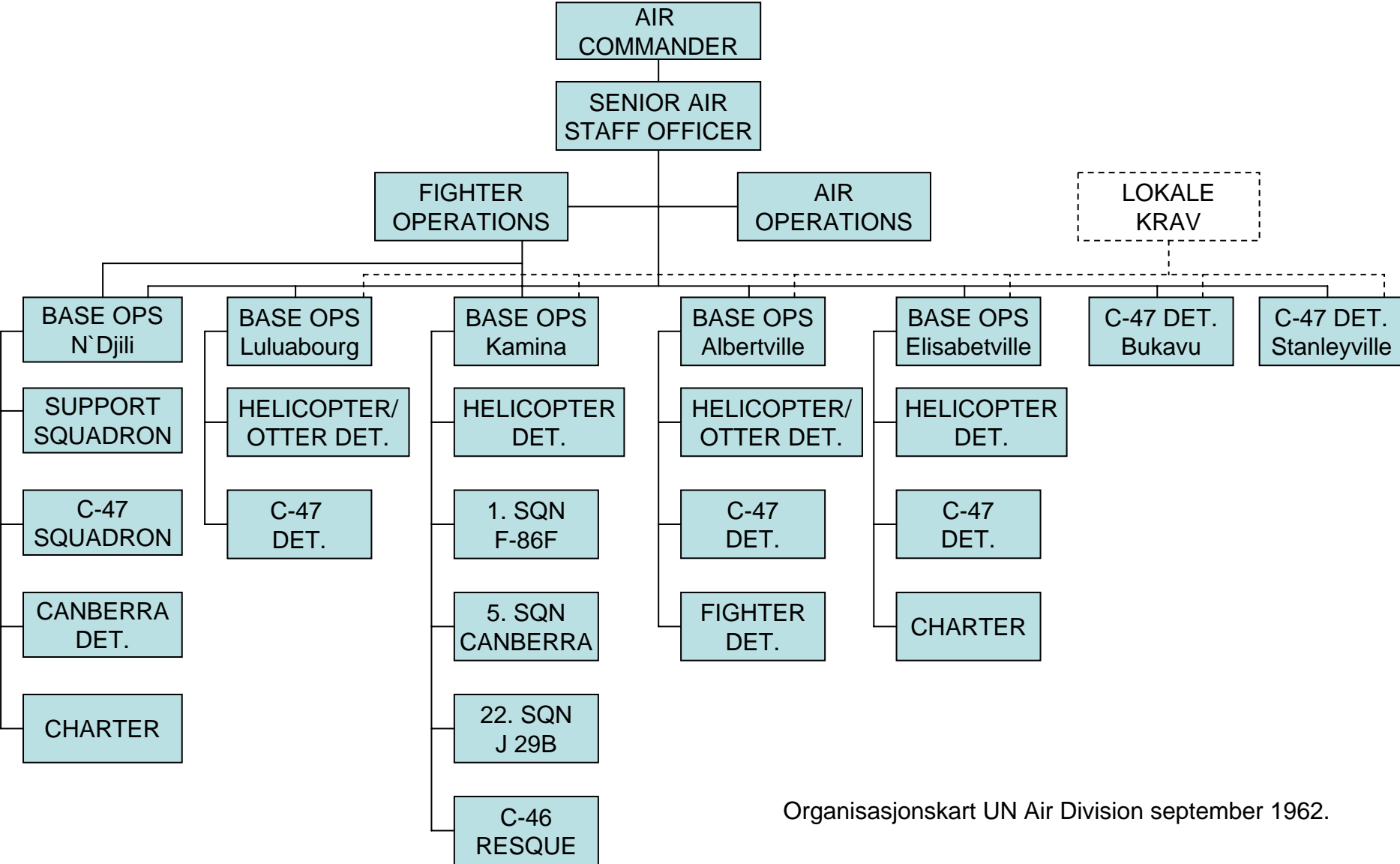

Staben innenfor UN Air Division slik den var organisert sent på høsten 1961.

Organisasjonskart for ATU på KAMINA i oktober 1960.

ATU = Air Transport Unit

Organisasjonskart UN Air Division september 1962.

H-13, DHC 3, C-46, og C-119 på "apron" i N`Djili

H-19 i "grønne helvetet"

H-19 på oppdrag i felt

Per Tjetland og hans H-19 etter nødlanding

H-19, crew og teknikere på N`Dolo

Vedlikehold på C-47

C-47 (DC-3) med vulkanen Goma i bakgrunnen

Norske DHC-3 "Otter" # 304

Norsk C-119-crew fra 335 skvadron i Albertville

Norsk C-119 under avlastning

(Foto Leif Hellstrøm)

Feltmessig vedlikehold

Katangesiske flyvrak

Tidligere utgivelser i skriftserien

- Volum 1: Øistein Espenes og Nils E. Naastad: Luftforsvaret – et flerbruksverktøy for den kalde krigen?
- Volum 2: Gunnar Fermann: Aspekter ved konflikt og konflikthåndtering i Kosovo
- Volum 3: Lars Fredrik Moe Øksendal (red.): Nytt NATO – nytt Luftforsvar? GILs Luftmaktseminar 2000
- Volum 4: Ljubisa Rajic: Luftkampen sett og vurdert fra Beograd
- Volum 5: John Andreas Olsen (red.): Luftforsvaret i fremtiden: Nisjeverktøy for NATO, eller multiverktøy for Norge? GILs Luftmaktseminar 2001
- Volum 6: Ole Jørgen Maaø: Litteraturen om norsk luftfart før 2. verdenskrig. En oversikt og bibliografi
- Volum 7: Albert Jensen et al.: A Critique of the Norwegian Air Power Doctrine
- Volum 8: Karl Erik Haug (red.): Luftmakt, Luftforsvarets og assymetriens utfordringer. GILs Luftmaktseminar 2002
- Volum 9: Morten Karlsen, Nils E. Naastad og Ole Jørgen Maaø: Krigen mot Irak – noen perspektiver på bruken av luftmakt
- Volum 10: Karl Selanger (red.): Luftmakt 2020. Fremtidige konflikter og utfordringer. GILs Luftmaktseminar 2003
- Volum 11: Ole Jørgen Maaø (red.): Luftforsvaret og transformasjon. Dagens valg – morgendagens tvangstrøye? GILs Luftmaktseminar 2004
- Volum 12: Bjørn Magne Smedsrud (red.): Luftforsvaret i krig. Erfaringer og betraktninger. GILs Lederskapsseminar 2003
- Volum 13: Steinar Larsen: Strategisk overraskelse sett i lys av Weserübung, Pearl Harbor og Oktoberkrigen